

OBČINA
ZGODOVINA
KULTURA
ŠTUDIJE
SPOMINI
POTOPISI
ŠPORT

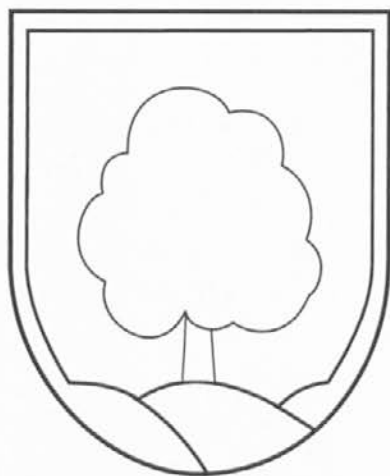
KOROŠKI FUŽINAR

N 2897/20

LETO 54 ŠT. 1 JUNIJ 2004 500 SIT

POKROVITELJI

OBČINA RAVNE NA KOROŠKEM

Gačnikova pot 5
2390 Ravne na Koroškem

OBČINA MEŽICA

Trg svobode 1
2392 Mežica

Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem

OBČINA
ČRNA NA KOROŠKEM

Center 101
2393 Črna na Koroškem

SLOVENSKE ŽELEZARNE
NOŽI · RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

SLO-MEC črpalke

zastopstvo za Lutz in Netzsch, Osojnikova 26, PTUJ

ZIP center d.o.o.

podjetje za proizvodnjo, storitve,
usposabljanje in zaposlovanje invalidov

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem

- GRAFIČNA DEJAVNOST
tel.: 02 870 6670
- LESARSKA DEJAVNOST
tel.: 02 870 6674

VSEBINA

PRIZNANJA OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM 2	ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE IN VZROKI PROPADA GRADU JAVORNIK 31 Simona Javornik
NAJBOLJŠI ŠPORTNIKI OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM ZA LETO 2003 8	POPOTNIK, POSTOJ IN POGLEJ LEŠE 34 Hedvika Gorenšek
ODMEVI VOJNE V PROZI Ob izidu romana Prekrstitve 10 Marjan Kolar	UTRINKI Z NAŠEGA NEPOZABNEGA POTEPANJA PO LONDONU 37 Slavica Klančnik
PREKRSTITVE, KOLARJEV ČETRTE ROMAN 12 dr. Helga Glušič	VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE IN UČENJE Izobraževanje v univerzi za tretje življenjsko obdobje 42 Ana Pavše
ROKOPISNO GRADIVO PISATELJA FRANCA KSAVERJA MEŠKA V KOROŠKI OSREDNJI KNJIŽNICI 14 Simona Vončina	SPOMINI NA VOJAŠKO ŽIVLJENJE 48 Franc Gornik
AVTOR, KI ŠE VEDNO PRESENEČA Še eno uspešno odstiranje tančic neznanega z znanega Franja Goloba 18 mag. Jernej Kožar	GRUDA KOROŠKE ZEMLJE ZA KRALJA ALEKSANDRA Utrinek iz zgodovine 52 Franc Gornik
RAZSTAVA NEZNANI ZNANI FRANJO GOLOB NA PREVALJAH 21 Greta Jukič	SPOMINI NA GUŠTANJ 53 Karlo Krevh
ZA BOGATITEV KULTURNE DEJAVNOSTI V MEŽIŠKI DOLINI Delovanje Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – Območna izpostava Ravne 22 Jožica Pušnik	SPOMINI NA SMILJANA FAVAIJA "Šef elektrike" 58 Mitja Šipek
MNOŽIČNO PEVSKO SREČANJE UPOKOJENCEV 24 Rozalija Borstner	"Siva eminenca" 58 Blaž Kajzer
OD KOROTANA DO JADRANA Srečanje pobratenih moških pevskih zborov 26 Jaki Rožič	JELKA PEJOVNIK In memoriam 60 Marjan Marinšek
ROŽICE IN ŽUŽELKE SO OSVOJILE GLEDALCE Mladinska gledališka skupina KD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem in njena gledališka predstava Šest je seksi 27 Milena Haramija	ZDRAVJE, GIBČNOST IN PRIJATELJSTVO Petnajst let rekreacije starejših žensk na Prevaljah 61 Elica Čepelnik, Marička Čreslovnik
POGOVOR S KANTAVTORJEM MILANOM KAMNIKOM "Če ne izkoristiš svojih sposobnosti, ne moreš biti srečen" 29 Andreja Čibron-Kodrin	ALPINIZEM IN GORNIŠTVO STA NAČIN ŽIVLJENJA Pogovor z ravenškima alpinistoma Stankom Mihevom in Francem Pušnikom ob 30. obletnici alpinističnega udejstvovanja 62 Andreja Čibron-Kodrin

PRIZNANJA OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM

Na svečani seji občinskega sveta, ki je bila 13. aprila letos v gasilskem domu v Kotljah, so podelili priznanja Občine Ravne na Koroškem za leto 2003.

Nagrado Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejel

JOŽEF LOGAR – za izjemni prispevek k razvoju občine, Mežiške doline in celotne Koroške, ki ga je z dolgoletnim nesebičnim delom vtikal v to okolje, predvsem pa za skrb za koroškega kmeta in za pospešen razvoj podeželja v polstoletnem obdobju njegovega aktivnega dela v gospodarstvu, v organih lokalnih skupnosti in v društvih.

Jože Logar se je rodil 3. januarja 1933 v Kotljah. Mlada leta je preživljal skromno, posebej v času druge svetovne vojne. Komaj enajstletnega dečka ga je gestapo aretiral in ga skupaj s starši izselil v Obdach, kjer je ostal skoraj leto dni. Osnovno šolo je končal v Kotljah, nižjo gimnazijo na Ravnah. Po končani srednji gozdarski šoli v Ljubljani se je zaposlil na gozdni upravi v Črni na Koroškem, leta 1955 pa je prevzel delovno mesto šefa uprave državnih gozdov na Ravnah. Po reorganizaciji gozdarstva je leta 1963 postal direktor temeljne organizacije gozdne uprave Ravne, ki jo je vodil do upokojitve leta 1990.

Ves čas je posvečal skrb osebniemu standardu zaposlenih delavcev in kmetov. Posebej se je zavzemal za celovit razvoj podeželja v Mežiški dolini. Jože si je v gozdni upravi ustvaril dober strokovni tim in izjemno povezanost s kmeti. Preko sveta kmetov je

bil že leta 1963 sprejet program z naslednjimi usmeritvami:

- na vsako kmetijo elektriko, dovozno cesto, telefonski priključek
- urejanje stanovanjskih in gospodarskih poslopj na kmetijah
- uvajanje proizvodne opreme in zagotavljanje kreditov
- dopolnilna dejavnost – kmečki turizem
- izobrazba mladih – štipendiranje

Na osnovi dobrih odnosov s kmeti in z zakonodajalci so se zastavljeni programi uspešno uresničevali:

- do leta 1965 je sleherni kmetija v dolini dobila elektriko
- do leta 1975 so bile zgrajene skoraj vse kamionske ceste do kmetij v skupni dolžini okrog 500 kilometrov
- leta 1975 so pričeli z izgradnjo telefonskega omrežja in do leta 1990 so vsi kmetje dobili priključek
- do leta 1990 je bilo v Mežiški dolini zgrajenih 280 in obnovljenih 150 kmečkih hiš
- preko dvesto deklet in fantov je končalo šolanje, kar je izjemno prispevalo k obstoju in razvoju kmetij
- leta 1972 se je začel razvijati kmečki turizem, pristopili so k ureditvi turistične vasi Šentanel

Z vsemi temi rezultati je tesno povezano ime nagrajenca Jožeta Logarja. Še več, rečemo lahko, da so ti uspehi in rezultati v največji meri prav njegova zasluga. Ob tem je Jože vseskozi aktivno deloval tudi v organih lokalnih skupnosti: pet mandatov je bil član Skupščine občine Ravne na Koroškem, predsedoval je odboru za ceste, bil je član Izvršnega sveta občine Ravne, predsednik KS Kotlje ... Po osamosvojitvi Slovenije je bil dva mandata član občinskega sveta, v drugem mandatu je opravljal naloge podžupana Občine Ravne na Koroškem.

Jože je vseskozi sodeloval pri ohranjanju naše kulturne dediščine – pri obnovi cerkva v Mežiški dolini, obnovi Prežihove bajte itd. Pomagal je tudi pri izgradnji vseh gasilskih domov v dolini. Deset let je bil predsednik Lovskogojitvenega bazena Mežiške doline, štiri leta podpredsednik Lovske zveze Maribor. V lovski družini Prežihovo – Kotlje je deloval kot predsednik družine, predsednik nadzornega sveta in predsednik disciplinske komisije.

Za vsa svoja prizadevanja je dobil tudi visoka državna priznanja:

- "njegova" gozdna uprava je leta 1985 od Ministrstva za gozdarstvo in kmetijstvo prejela zlato priznanje za razvoj podeželja

- osebno je prejel orden dela z zlatim vencem, medaljo za zasluge za varnost, srebrno in bronasto priznanje OF, Prežihovo priznanje, priznanja gasilskih društev Črna, Prevalje in Kotlje, priznanja KS Kotlje, Šentanel, Javorje in Koprivna, priznanje gorske reševalne službe, priznanji Lovske zveze Slovenije druge in tretje stopnje in še smo najbrž kaj izpustili.

Če kdo, si je Jože vse to zaslužil. Enotnega mnenja o njegovih izjemnih zaslugah je bil tudi občinski svet ob odločitvi, da mu podeli nagrado Občine Ravne na Koroškem za leto 2003.

Priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejela

SUZANA VODNJOV – za prizadevno, požrtvovalno in dobrodelno delo na področju varstva živali, za vztrajnost in potrpežljivost, s katero je rešila ničkoliko življenj izgubljenih in zapuščenih živali, ter za osveščanje javnosti o varstvu pravic živali.

Gospa Suzana Vodnjov je, preprosto rečeno, ljubiteljica živali. Je tudi predsednica Društva proti mučenju živali Koroške, ki od leta 2001 deluje na območju vseh dvanajstih koroških občin in je vključeno v Zvezo društev proti mučenju živali Slovenije in v Svetovno organizacijo za zaščito živali. Znane so njena brezmejna energija, vztrajnost in potrpežljivost, s katerimi, ne glede na letni čas, dan ali uro, rešuje brezdomne, zapuščene, izgubljene, prestrašene, ranjene, lačne, žejne in premražene živali, ki jih največkrat začasno odpelje kar v zavetje svojega doma. Živali so velikokrat potrebne veterinarske oskrbe in kasneje dodatne domače nege. Sledi oglaševanje, iskanje starih ali novih lastnikov ali preprosto dobrih ljudi, ki bi bili pripravljeni

sprejeti živali v oskrbo. Suzana si vedno zelo prizadeva, da ni treba nobene živali oddati v azil, saj ve, kakšna usoda jih čaka, če jih ne oddajo naprej v določenem času. Njena prizadevanja so usmerjena tudi v ozaveščanje ljudi, da se živali uvrščajo med živa in čuteča bitja in ne med stvari in predmete.

Med prvimi pri nas je opozarjala na mučne Transporte živine v klavnice, pomagala je pri reševanju labodov, ukleščenih v leden objem reke Drave, utemeljevala je potrebo po azilu na Koroškem ... Osvešča ljudi, ki imajo prekomerno število domačih živali, predvsem mačk, in ne uspevajo več uravnati njihovega razmnoževanja. Za živali ureja sterilizacijo in kastracijo in največkrat sama odpelje žival do veterinarja.

Ni treba posebej poudarjati, da Društvo proti mučenju živali Koroške s skromnimi finančnimi sredstvi ne pokrije vseh stroškov. Prav pa je, da povemo, da naši mediji (Koroški radio, RTV, časopisi ...), veterinarji, člani društva, občine, trgovine in posamezniki velikokrat priskočijo na pomoč. Toda pomoč potrebuje gonilno silo, in če ne bi bilo Suzane Vodnjov, bi stvari ostajale na mrtvi točki.

Priznanje Občine Ravne na Koroškem je odraz spoznanja, da Suzanina požrtvovalnost in entuziazem nista brez odmeva in da znamo ceniti prispevek, ki ga daje k humanizaciji naše družbe.

Priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejel

JOŽE SEDELŠAK – za požrtvovalnost v skrbi za otroke in odrasle, motene v duševnem razvoju, za uspešno združevanje in povezovanje otrok, staršev, strokovnih delavcev in prostovoljcev v enovito društvo Mežiške doline.

Gospod Jože Sedelšak se vse življenje požrtvovalno posveča skrbi za otroke in odrasle, motene v duševnem razvoju. Je dolgoletni član društva

Sožitje Mežiške doline in že trinajst let predsednik društva. Pod njegovim vodstvom in z njegovim velikim prizadevanjem je društvo lani pridobilo prostore za društveno dejavnost. Uspešno je vsa ta leta združeval in povezoval otroke, starše, strokovne delavce in prostovoljce v enovito društvo. Z modrostjo je sprejemal različne pobude in ideje in jih skušal skupaj z drugimi aktivnimi člani uresničevati. Kljub razdružitvi občin je uspel zadržati enovito društvo, ki pokriva širše območje Mežiške doline, skrbi za razpoznavnost društva in za njegovo odmevnost navzven. Z društvom je uspeval pri razbijanju predsodkov pred drugačnostjo in skrbno bdel nad številnimi društvenimi aktivnostmi, predvsem je skrbel za redna srečanja:

- kluba mladostnikov s posebnimi potrebami, ki se enkrat mesečno srečuje v skupinah na Ravnah in v Mežici

- kluba staršev otrok

- skupin predšolskih otrok s strokovnim vodstvom

- novoletna srečanja z obdarovanjem otrok

- organiziranje seminarjev za starše in otroke za pridobivanje novih znanj

- prenašanje in izvajanje številnih programov, ki jih ponuja Zveza Sožitje, vključno z organiziranjem letovanj

- povezovanje z ustreznimi institucijami in društvi v regiji

Jože je zelo ljubeč in skrben oče, v oporo pa je tudi drugim staršem, ki so delili podobno usodo. Društvo Sožitje Mežiška dolina pa je tudi v okviru državne Zveze društev Sožitje eno izmed najbolj aktivnih in bolj vidnih tudi po njegovi zaslugi.

Priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejelo

DRUŠTVO REJNIŠKIH DRUŽIN MEŽIŠKE DOLINE – za humanitarno poslanstvo in za vsestransko dejavnost, s katero bogatijo življenja otrok, ki so jih člani društva nesebično sprejeli v svoj družinski krog.

»Ljudje smo sami sebi podarjeni v bivanje – da bi iz svojih darov in iz svojih možnosti naredili največ, kar je mogoče. Toda to bi bil silno dolgočasen posel, če bi morali živeti sami in ločeni od drugih. Zato so nam podarjeni drugi, tako kot smo mi podarjeni njim. Šele ob drugih postanemo posebni, šele v odnosu z drugimi ustvarimo ljubezen, ki bogati naša življenja. V društvu rejnikov smo zbrani ljudje, ki se teh dejstev zavedamo. In prav smo storili, ko smo se odločili za to delo. V njem je neizmerno in nedoumljivo bogastvo, ki ga more spoznati le srce ...«

Te misli je zapisala ena od članic Društva rejniških družin Mežiške doline, in sicer v popotnico društvu in ljudem okoli njega. Društvo skrbi za otroke, ki so morali zapustiti svoje matične družine. Ustanovljeno je bilo prvo aprilsko soboto pred trinajstimi leti, s ciljem, da bi se rejniki in rejenci čim več srečevali in se s pomočjo strokovnih delavcev tudi izobraževali. Uspešno so vzpostavili vezi med rejniki in s pomočjo delavk s centra za socialno delo spodbudili druženje članov društva. Na srečanjih z drugimi društvi so doslej pripravili vrsto kulturnih programov, glasbenih točk, izletov, s svojim delovanjem znajo pritegniti tudi druge, da se vključujejo v njihovo aktivnost. Pod strokovnim vodstvom Centra za socialno delo Ravne na Koroškem se člani društva iz Mežiške doline tudi redno srečujejo, izmenjujejo izkušnje in poglobljajo znanje. Največje darilo pa jim prav gotovo pomeni hvaležnost tistih otrok, ki jih nesebično sprejemajo v svoje družine in jim omogočajo topel, prijazen dom.

Zlato Prežihovo priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejela

SILVA SEŠEL – za dolgoletno aktivno, uspešno dejavnost na področju kulture, za dramaturško in režisersko delo pri gledališki skupini KD Prežihov Voranc in za prenos znanj na mlade talente.

Profesorica Silva Sešel je že 40 let aktivna članica in funkcionarka Kulturnega društva Prežihov Voranc, že od leta 1971 pa se aktivno in zelo uspešno ukvarja tudi z režiserskim delom pri gledališki skupini matičnega društva na Ravnah. Njenih režiserskih dosežkov je toliko, da jih je kar težko naštet: od groteske Arzenik in stare čipke že leta 1972, Kaplana Martina Čedermaca, Fizikov, Judenburga, Kmeclovega Intervjuja ... do zadnjega režiserskega podviga z antidramo Diktator je diktator.

Kar pravilo je bilo, da je gledališka skupina delala dobro takrat, kadar je režirala Silva Sešel, ki je bila srce in duša te skupine in celotnega društva. Z vrsto uprizoritev se je gledališka skupina KD Prežihov Voranc uvrstila na področna srečanja in tudi na republiška srečanja amaterskih gledaliških skupin, kamor so lahko prišle le najboljše amaterske izvedbe, ki jih je izbrala strokovna žirija.

Prof. Sešlova je veliko delala z mladimi igralci na ravnski gimnaziji in z njimi postavila na oder skoraj vsako sezono več zanimivih iger.

V obdobju 1979–1982 je bila gospa Silva Sešel dva mandata tudi predsednica Kulturnega društva Prežihov Voranc, še zdaj pa je članica društvenega izvršnega odbora in predsednica programskega sveta društva. V letu 2003 je zasnovala in pripravila tudi scenarij za osrednjo slovesnost ob 110. obletnici rojstva Prežihovega Voranca, ki je bila 25. oktobra v Kotljah.

Srebrno Prežihovo priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejela

TATJANA STRMČNIK – za odmevne dosežke na področju proznega in pesniškega ustvarjanja ter za izjemno življenjsko energijo, ki jo seje med ljudi okoli sebe.

Tatjana Strmčnik je bila rojena 9. februarja leta 1961. Delavska družina je dobila novega člana, ki pa na žalost ni bil veliko doma. Tatjana je namreč prvih osem let svojega otroštva preživela v glavnem v Ortopedski bolnišnici Valdoltra. Tam je končala prvi razred osnovne šole, drugi razred je obiskovala v Slovenj Gradcu. Šolanje je nadaljevala v Zavodu za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku, kjer je tudi končala gimnazijo. Ni ji bilo dano, da bi šla študirat, zato se je vrnila na Koroško in se leta 1982 zaposlila v Železarni Ravne. Leta 1992 se je invalidsko upokojila.

Tatjana je pričela pisati že kot gimnazijka in je svoje prve pesmi objavljala v zavodskem glasilu v Kamniku. V Železarni je pesmi objavljala v Fužinarju, pod psevdonimom Julka. Leta 1996 je sodelovala na 24. natečaju mladih literatov Slovenije, kjer je doživela svoj prvi vidnejši uspeh, saj se ji je med 113 mladimi literati uspelo uvrstiti med prvih deset. Po tem uspehu ji je ZKO Mežiške doline ponudila založništvo njene prve pesniške zbirke z naslovom »Živimo v hiši jezika«, ki je izšla leta 1998. Pesmi je objavila v več literarnih revijah, prebirali so jih na Radiu Slovenija. Leta 1996 je sodelovala v skupni pesniški zbirki z naslovom »Zakaj«, v kateri so objavili nekaj svojih pesmi tudi drugi člani Kulturnega društva literatov Mežiške doline. Od vsega začetka je Tatjana zelo aktivna članica društva.

Leta 2000 ji je uspel pravi podvig; kljub nizki pokojnini je v samozaložbi izdala knjigo »Lečka in Dečka«, namenjeno osnovnošolcem nižjih razredov, ki govori o dveh nagajivih berglicah in rdečelasem dečku Irmelu. Kot pravi sama, je na to zgodbo zelo ponosna, saj je z njo dosegla daleč največ na literarnem področju. V letošnjem šolskem letu so knjigo »Lečka in Dečka« uvrstili na seznam priporočene leposlovne literature za literarni natečaj »Evropa v šoli 2003-04«, Evropa skozi kulturo in šport.

Bronasto Prežihovo priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejela

ROZALIJA BORSTNER – za dolgoletno prostovoljno delo v kulturnem utripu kraja in občine Ravne na Koroškem in za aktivno sodelovanje v delu Društva upokojencev Ravne.

Gospa Rozalija Borstner je že dolga leta zelo aktivna v kulturni, predvsem v gledališki dejavnosti v kraju Ravne, v občini in v Društvu upokojencev Ravne na Koroškem, kjer vodi zelo pomemben odbor za kulturno in izobraževalno dejavnost. Med drugim organizira različna predavanja, krožke kulturnih večerov in ogleda gledaliških predstav za upokojenke in upokojence, s čimer prispeva velik delež k njihovi koristni dejavnosti v prostem času in k njihovem stiku s kulturnim dogajanjem v kraju in v širši družbeni skupnosti.

Ga. Rozalija Borstner se je že leta 1952, ko je prišla na Ravne, vključila v Kulturno društvo »Prežihov Voranc«, kjer je bila dolga leta predsednica gledališke skupine, aktivno pa je sodelovala tudi kot igralka in organizatorica gledaliških predstav. Vse te svoje sposobnosti in izkušnje je kasneje prenesla v društvo upokojencev, kjer predstavlja danes enega od stebrov organizacije in udejanjanja kulturnega utripa.

Zlato Klančnikovo priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejel

ADOLF URNAUT – za izjemne in odmevne dosežke doma in v tujini med aktivnim udejstvovanjem v športu in za nesebično prenašanje bogatega znanja na druge športne delavce, na igralce in na mlade.

Adolf Urnaut je po poklicu profesor športne vzgoje. S športom je povezan že dobrih pet desetletij. Svojo igralsko odbojkarsko kariero je začel na Ravnah v odbojkarskem klubu Fužinar, leta 1957 je prvič nastopil za mladinsko reprezentanco Jugoslavije in nato dobro desetletje (od leta 1959 do 1970) igral za člansko državno reprezentanco, za katero je odigral kar 320 tekem in bil štiri leta tudi njen kapetan. Igral

je na treh svetovnih prvenstvih, na treh evropskih prvenstvih in z državno reprezentanco trikrat osvojil zlato kolajno na sredozemskih igrah.

Po končani karieri aktivnega športnika se je vrnil na Ravne in se posvetil pedagoškemu delu na ravenski gimnaziji in trenerskemu delu v svojem matičnem klubu OK Fužinar. Nekaj let je treniral člansko ekipo, nato se je posvetil vzgoji mladincev, s katerimi je leta 1997 in 1998 osvojil naslova državnih prvakov. Z dekliško in s fantovsko ekipo gimnazije se vsako leto uvršča na prva tri mesta tako v dvoranski odbojki kot v odbojki na mivki.

Zadnje desetletje se aktivno vključuje v delo s športniki invalidi. Od leta 1991 vodi ekipo sedeče odbojke IŠD Samorastnik z Raven. Na evropskem klubskem prvenstvu na Ravnah je sooblikoval največji uspeh tega društva – 5. mesto v Evropi. Z žensko ekipo v sedeči odbojki je v devetih letih priboril celo bero medalj; srebro in bron na svetovnem prvenstvu in uvrstitev na paraolimpijske igre v Atenah 2004, naslov evropskih prvakinj, dve srebrni in eno bronasto medaljo na prvenstvu stare celine.

Srebrno Klančnikovo priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejela

PAVLA NAGLIČ – za dolgoletno prostovoljno delo v Športnem društvu Partizan Ravne na Koroškem, za vodenje rekreativnih dejavnosti in uvajanje novih programov v delo društva ter za vodenje akcije »Z gibanjem do zdravja«.

Častno omizje

Prejemniki priznanj

Pavla Naglič se je leta 1979 uspešno vključila v delo Športnega društva Partizan Ravne, kjer je prevzela vodenje rekreativne dejavnosti in poleg že uveljavljenih programov v gimnastiki, odbojki in namiznem tenisu pričela uvajati novejšje oblike rekreativne dejavnosti odraslih. Z vsakoletnim dodatnim izobraževanjem je z uvedbo aerobike, kalistenike, tai boa, joge in step aerobike uspešno popestrila vadbo in pritegnila v društvo veliko število novih članic. Predlani je pričela tudi vadbo skupine društva ravenskih upokojenk.

Poleg rednega dela vadbice opravlja v društvu tudi funkcijo strokovnega vodje, koordinira in nadzira tudi vadbo predšolskih in šolskih otrok. Že tri leta vodi na Ravnah akcijo »Slovenija v gibanju, z gibanjem do zdravja«, test hoje na dva kilometra.

V športnem društvu, ki šteje okrog 230 članov, predvsem otrok in mladine, in kjer v ospredju ni tekmovanje, temveč športna vzgoja in dejavnost, ki naj ohranja zdravje, je težko pridobiti vaditeljski kader, zato še posebej cenijo volontersko delo, brez katerega se delovanje društva zanesljivo ne bi obdržalo. Pavla Naglič je s svojim, več kot 24-letnim predanim, strokovnim in uspešnim delom lahko vzor mlajšim in vzpodbuda za njihovo vključevanje v koristno delo društva.

Pavla Naglič je tudi sodnica plavanja in redno sodeluje na plavalnih tekmovanjih, vrsto let pa je bila tudi v različnih odborih pri ZTKO Ravne. Za svoje delo je prejela priznanje KS Črna, bronasto, srebrno in zlato plaketo ZTKO Ravne, priznanje OF Občine Ravne na Koroškem ter priznanje ob 80-letnici ŠD Partizan Ravne na Koroškem.

Bronasto Klančnikovo priznanje Občine Ravne na Koroškem za leto 2003 je prejel

Nastopili so otroci iz OŠ Kotlje.

PAVEL PORI – za odmevne športne dosežke v državnem in mednarodnem merilu, ki so tudi promocija Koroškega atletskega kluba in občine kot celote.

Že kot mladinec je Pavel Pori dosegal rezultate, ki so ga uvrščali v sam vrh slovenske atletike. Bil je udeleženec evropskega prvenstva za mladince v Ljubljani leta 1997, kjer je osvojil 19. mesto v teku na 10.000 metrov, njegovo 26. mesto na evropskem prvenstvu v krosu na Portugalskem leta 1997 pa je še vedno najboljša slovenska moška uvrstitev vseh časov na evropskih ali svetovnih prvenstvih v teku v naravi. V mladinski kategoriji je v tekih na 3.000, 5.000 in 10.000 metrov osvojil pet naslovov državnega prvaka.

V članski konkurenci je leta 2002 nastopil na evropskem pokalu SPAR, kjer je v Sevilli v teku na 5.000 metrov osvojil 7. mesto. Istega leta je nastopil na evropskem prvenstvu v krosu v Medulinu.

V letih 2000 do 2004 je v disciplinah 3.000, 5.000 in 10.000 metrov osvojil sedem naslovov državnega članskega prvaka, v letih 2002 in 2003 je bil proglašen za najboljšega športnika Občine Ravne na Koroškem.

Vse fotografije:
Jani Kogal, Foto Ivko

NAJBOLJŠI ŠPORTNIKI OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM ZA LETO 2003

Na slavnostni prireditvi 16. aprila 2004 v Gostišču Delalut v Dobji vasi so v organizaciji ravenske Zveze športnih društev podelili priznanja najboljšim športnikom občine Ravne na Koroškem za leto 2003.

ZA NAJBOLJŠO ŠPORTNICO ZA LETO 2003 JE BILA IZBRANA KATJA PLANINC –

članica Alpinističnega kluba Ravne na Koroškem, športnica perspektivnega razreda in članica mladinske državne reprezentance. V skupnem seštevku je Katja v kategoriji kadetinj v disciplini težavnostnega plezanja osvojila 3. mesto na državnem prvenstvu za leto 2003. Prav tako je na mednarodnih tekmah v disciplini težavnostnega plezanja dosegla na mladinskem svetovnem prvenstvu 25. mesto, v evropskem mladinskem pokalu pa 10. mesto. Poleg tekmovanj na umetnih stenah je preplezala več kot 130 plezalnih smeri v skalnih plezališčih doma in v Evropi. V tej disciplini športnega plezanja spada med sedem plezalk v Sloveniji v absolutni kategoriji, ki se lotevajo najtežjih plezalnih smeri doma in v tujini. Za nagrado za rezultate je v novembru 2003 že drugič v svoji karieri nastopila na tekmi članskega svetovnega pokala in v družbi Martine Čufar zastopala Slovenijo med svetovno člansko konkurenco.

ZA NAJBOLJŠEGA ŠPORTNIKA ZA LETO 2003 JE BIL IZBRAN PAVEL PORI –

član Koroškega atletskega kluba
Ravne na Koroškem,
član državne reprezentance in
eden najperspektivnejših tekačev
na dolge proge v Sloveniji.
Tekmovallec, ki se že od mladinskih
let redno uvršča na največja tekmovanja
(evropska prvenstva), je v minuli sezoni
kljub poškodbi pridobil status
športnika državnega razreda.
Na prvenstvu Slovenije v Novi Gorici
je osvojil naslov državnega prvaka
v teku na 5000 m in 3000 m ter
še enkrat dokazal,
da gre za izjemnega atleta,
na katerega kaže v prihodnosti
še zelo resno računati.

ZA NAJBOLJŠO ŠPORTNO EKIPO ZA LETO 2003 PA JE BILA
ŽE OSMIČ IZBRANA
MOŠKA ČLANSKA EKIPA ODBOJKARSKEGA KLUBA FUŽINAR
RAVNE NA KOROŠKEM, ki je v letu 2003 osvojila 4. mesto na državnem prvenstvu.

Člani odbojkarke ekipe v tekmovalni sezoni 2002/2003 so bili: PRIMOŽ DIRNTIŠ,
MARKO DREVENŠEK, GORAN JELEN, BOGDAN KOTNIK, VLADO KOTNIK, JURE KOKOT,
DANIJEL POKERŽNIK, NEJC PUŠNIK, DAVID SLATINŠEK, GREGOR SLATINŠEK, SAMO
STRAVNIK, JANKO TONE IN JURE ŽERDONER.

(Vse fotografije: Fotostudio Ocepek)

ODMEVI VOJNE V PROZI

Ob izidu romana Prekrstitve

Marjan Kolar

VOJNA TEMATIKA V MOJI PROZI

Ko so Nemci okupirali Jugoslavijo, sem bil star osem let, ko je bilo vojne konec, dvanajst. Zaradi brata partizana so Nemci družino izselili novembra 1942.

Spominov na vojni čas hranim seveda ogromno, zato je razumljivo, da so vojne teme v mojem pisanju navzoče od začetka do danes.

Že v neobjavljeni zbirki kratke proze **Razstava**, napisane v letih 1954–1956, je pod naslovom **Vojna zbranih naslednjih pet zgodb**: Sneg, Mikroni, Študija ust, Otroci pri igri in Akvarel. Pozneje so bile vse objavljene bodisi po revijah ali so vključene v roman **Zvezde in križi**; ena je celo v zbirki **Sveto sivo življenje**.

Sledovi vojne v prozi so z nekaj presledki vidni vsa leta; posredno tudi v zbirki humoresk **Samomor v nebesih** (Pripovedka o ilegali in Stekljeni heroji). V delayskem romanu **Sezuj se, kadar stopiš v mošejo** jo prikazuje zgodba o planinski pastirci Faroni. Vprašanje, ali si je partizanski komandir zaslužil odlikovanja ali ne, je osnova mladinske povesti **Sledovi medalj**; o vojni govorita radijski igri **Ura in Soteska junakov**. O vojni sem za Kurirčkov festival v Mariboru napisal kratke zgodbe **Prvo berilo**, **Zadnji dan pouka** in **Slepo žetev**. (Ta je z naslovom **Iz otroških ust** vključena v **Prekrstitve**.) Roman **Zvezde in križi** se skoraj ves dogaja v vojnem času.

Zdaj sem se z zadnjim romanom (v prvi varianti je imel naslov **Zimski kres**) spet vrnil v vojni čas in sem po toliko letih mogoče napisal celo nekak prolog k svojim vojnim temam.

Če je ena od glavnih prepoznavnih potez moje proze njena družbena kritičnost, je druga gotovo njena zaznamovanost z vojno.

VOJNA JE SPREMINJALA ŽIVLJENJA

Kaj je bilo v 2. svetovni vojni na Slovenskem tako posebnega, da je zaznamovala tako mene kot moje pisanje?

Vzrok vidim v tem, ker je vojna vsem, ki smo jo doživeli, na neki način vtisnila svoj pečat. Z nemško okupacijo so nehale veljati ustanove stare države in čez noč so se vzpostavile nove. Spremenila so se imena krajev, izginila so imena ulic, trgovin, gostiln, šol in uradov. Javna raba slovenskega jezika je bila prepovedana.

Ker so tod od časov stare Avstrije naprej živeli tudi številni Nemci, ni čudno, da je okupator od njih že v miru dobival ogromno podatkov, in je lahko prinesel s seboj vnaprej pripravljene spiske zavednih Slovencev v posameznih krajih.

Ti seznanji so postali pomemben sestavni del načrta, ki so mu Nemci rekli "očiščenje tujerodnega slovanskega elementa z nemškega ljudskega telesa". Po tem načrtu so že aprila 1941 aretirali okoli 1.300 ljudi. Najprej so zaprli, nato pa izselili učitelje, duhovnike, pravnike, mnoge zdravnike in sploh intelektualce. – Prvotno so nameravali izseliti kar 260.000 Slovencev, a se jim je zalomilo pri organizaciji nastanitve tako ogromne množice, zato so številko znižali na 100.000, a tudi te niso dosegli v celoti.

Načrtno ponemčevanje je imelo različne oblike: vrsta predavanj po vseh občinah, tečaji nemščine za odrasle in nemščina kot edini jezik v šolah.

Deželo so preplavili simboli nacizma – orli s kljukastimi križi, prav take zastave pa uniforme – vojaške, žandarske, esesovske, rjave strankarske. Svoje uniforme je imela Hitlerjeva mladina (Hitlerjugend) in celo njen podmladek (pimpfi). Z ustanavljanjem paravojaških enot vermanšaft so se kmalu pojavile še njihove uniforme. Začeli so se nabori za mobilizacijo v nemško vojsko.

Vse to je ves čas spremljala premišljeno organizirana propaganda s pomočjo radia, potujočega kina s tedniki Die deutsche Wochenschau in časopisov. Nenehno nam je morala biti v ušesih in na očeh velika nemška vojaška sila, ki je slabe tri mesece po zlomu Jugoslavije že napadla Sovjetsko zvezo in prvo leto premagovala eno rusko armado za drugo. Zato prav nič ni kazalo, da se ne bi Rusom godilo enako kot predtem Poljakom, Nizozemcem, Belgijcem, Francozom, Dancem in Norvežanom, za Jugoslovani pa Albancem in Grkom, ki so jih Nemci enostavno pregazili.

Dogajanje na nemških frontah v Rusiji in severni Afriki se je s pomočjo medijev spreminjalo v nekakšno dražljivo senzacionalno nadaljevanko, ki je domala vsak teden stregla z novimi zmagami. Nemci in njihovi pristaši so se z njimi opijali, vse druge so vedno bolj tlačile s spoznanjem, da Nemcem nihče na svetu ni kos.

Na Štajerskem in Koroškem je bilo takrat ilegalno v okoli 60 celicah organiziranih nekaj nad 300 komunistov. Ti so se poleti 1941 z orožjem uprli Nemcem. Ustanovili so pet partizanskih čet. Z akcijami so začeli v Sevnici, pri Celju, v Zagorju, na Klopnem vrhu, jeseni v Šoštanjju. Toda partizanov ni

bilo veliko, niso imeli dobrega orožja, nobenih vojaških izkušenj niti široke podpore med ljudmi in njihova konspiracija je bila slaba. Že na začetku je prihajalo tudi do izdaj in vdorov v organizacijo.

Nemci so na upor reagirali silovito in surovo. Razbijali so eno skupino za drugo, gestapo je zapiral aktiviste, streljali so talce, njihove svojce pa izseljevali in s tem strahovali ljudi. Med prvimi so bili zajeti, avgusta in septembra 1941 pa ustreljeni vodilni komunisti – kasnejši narodni heroji – Šlander, Klavora, Vrunc, Ilich, iz teh krajev Zagemik, Šušmelj in Golob. Do jeseni 1941 so bili uničeni celotni celjski, mariborski in rajhenburški okrožni komiteji. Nič čudnega torej, da je (v nasprotju z Gorenjsko in Dolenjsko) tod prevladalo mnenje, kako je že vsaka misel na upiranje Nemcem nesmiselna in vnaprej obsojena na neuspeh. Tako je odpor za precej časa zamrl in ti kraji so se vključili v slovenski NOB s precejšnjo zamudo.

Ker do jeseni 1942 ni bilo mogoče niti slutiti, da Nemce čaka kak Stalingrad, je okupator tam, kjer ni bilo ne odborov ne aktivistov OF, torej nobene organizirane politične nasprotne akcije, imel vse adute v svojih rokah.

Ljudje pa so kljub vsemu morali nekako živeti, zato so bili prisiljeni v vsakdanje majhne kompromise. Začeli so govoriti nekakšno polomljeno nemščino in dajali so svojim otrokom nemška imena.

O ROMANU PREKRSTITVE

V minulih desetletjih je bilo v Sloveniji napisanih ogromno povesti, romanov, spominov in strokovnih knjig o junaškem obdobju naše NOB, praktično nič pa o omenjeni neherojski fazi, torej o skoraj letu in pol upogibanja in dvomov v teh krajih. Zato sem se odločil, da prikažem čas absolutne nemške vojaške, politične in duhovne nadvlade v majhni štajerski hribovski vasi. – Poleg tega pa sem imel za to še en vzrok.

Iz jeseni 1942, ko so nas Nemci izselili, pomnim namreč v domačem kraju nekatere ljudi, ki so v javnosti začeli zelo hitro pozdravljati in govoriti nemško. Ko pa smo se čez tri leta vrnili iz pregnanstva, so imeli isti ljudje vodilne položaje v OF in KLO. – Ta dvojna "prekrstitev" v kratkem času je naredila name tako močan vtis, da je nisem mogel pozabiti.

V romanu PREKRSTITVE sem torej poskusil "zlesti ljudem pod kožo", se vživeti vanje in razumeti njihovo ravnanje pa kako so se pod pritiski začeli spreminjati oni sami in njihovi odnosi do skupnosti.

V romanu ni obsojanja tistih, ki so se uklonili. Eni so bili pač preprosto zaslepljeni, drugi (posebno vaška revščina) iskreno prepričani, da so jim Nemci prinesli trajno izboljšanje življenja. Nasprotna, bolj v vero in slovenstvo zakoreninjena stran Nemcem ni mogla odpustiti, da so zaprli vaškega župnika, potem pa, ko so ga izpustili, prepovedali uporabo slovenščine celo v cerkvi.

Tudi otroke so premotili s povečevanjem vojske po tedenskih žurnalih v potujočem kinu. Celó od kraja

smešno korakanje vaških vermanov se je počasi začelo stopnjevati v organizacijo, ki je postajala nekaterim moškim všeč.

Kaj je imela preprosta hribovska vas brez politične organizacije, kakršna je bila OF, sploh postaviti nasproti siloviti nemški propagandi?

Na videz ne veliko. Pač zvestobo starim šegam in navadam, slovenske narodne pesmi, ljudske zgodbe in povedke, seveda tudi molitve, kakor so običajne skozi celo cerkveno leto pa starejše ljudske, kakršen je npr. Zlati očenaš. Ta rodovna izročila so ohranjale stare matere in nekaj zavednih kmetov. Nemcem so skrivaj kljubovali tudi fantje, ki jih je čakal vpoklic v nemško vojsko.

Vse to na videz ni bilo veliko. Vseeno pa moramo upoštevati, da je imel naš narod večstoletne izkušnje z nemškim gospostvom, ki je bilo skozi zgodovino različno hudo in nasilno, vendar je slovenstvo preživelo zmeraj na enak način – z zvestobo starim običajem, jeziku in veri.

Nekako razumljivo je, da nemški propagandi ne podležeta dva trdna kmeta, eden močno zasidran v veri, drugi sodoben gospodar. V simbolno figuro romana zraste vaški posebnež stari Jošt, ki ljudem po hišah navija stenske ure in ki se ga drži skrivnostni sloves, da je v mladih letih klical hudiča v risu. Zgodba njegovega življenja, ki se odkriva po plasteh, dobiva vedno večji moralni in simbolni pomen; molčeči starec je samo s svojo navzočnostjo včasih sposoben nuditi celo oporo in mir v hudem času.

Pripoved ima tri vrhove.

Prva je aretacija starega župnika, druga aretacija delavca Svetca in zgodba o njegovi smrti, tretja je uboj Jošta. Vsak dogodek ljudi na novo presune, jih prisili k izpraševanju lastne vesti in torej k opredeljevanju do Nemcev, nemštva in njihove nasilne ponemčevalne politike – beri, do "prekrščevanja".

Ker na koncu pade prva žrtev tudi med nemčurji, domač fant pa pobegne na Dolenjsko (kar pomeni, da je šel iskat partizane), je jasno, da vas po malem zori za vključitev v NOB, ko ji bo ta prišla bliže.

Iz današnje več kot 60-letne razdalje do opisanih dogodkov in zaradi vsega, kar se je še zgodilo podobnega v minulem stoletju, je ob robu romana upravičena vsaj še naslednja pomisel:

Ali se nismo Slovenci v tem času kar nekajkrat prekrstili? Najprej iz Avstrijcev v Jugoslovane, potem iz Slovencev v Nemce, po osvoboditvi postopno v jugoslovanske samoupravne socialiste in leta 1991 v nekakšne socialne liberalce z usmeritvijo v Evropo.

Nobena od teh "prekrstitev" se ni zgodila ne hitro ne lahko in posebno ne neboleče. Prekrščeval je vedno tisti, ki je imel oblast in z njo moč. – Ljudje pa so se bili zmeraj prisiljeni podrediti in se prilagoditi novim razmeram. Pri tem so ustvarili tudi določene vedenjske vzorce, ki se v svojem bistvu od obdobja do obdobja niti niso zelo razlikovali med seboj.

Toda to samo ob robu, ker je seveda že druga tema.

Prekrstitve, Kolarjev četrti roman

Dr. Helga Glušič

Kolarjev roman *Prekrstitve* se pridružuje pred kratkim izšli novelistični zbirki *Sveto sivo življenje* (2003) in tako odpira še eno okno v pripovedništvo, ki je najprej izoblikovalo svojo vsebinsko in stilno podobo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, v sedanosti pa se dopolnjuje z novo ustvarjalno motivacijo, s katero se pogled na človekovo usodo tenkočutno upira v negotova, nerazberljiva bivanjska stanja. Zato ni čudno, da si je pisatelj za svojo zgodbo izbral dogajanje v vojnem času, neusahljivem viru navdih za odkrivanje človeške telesne, duševne in moralne zdržljivosti.

Kolarjevo romanopisje je navezano predvsem na koroško pokrajino in na njene ljudi, na njene posebnosti, na socialne, gospodarske in kulturne značilnosti, ki se odslikavajo v usodi človeške skupnosti kot jedra dogajanja z osrednjimi literarnimi liki, nosilci pisateljevega idejnega sporočila.

Nekatere prvine novega Kolarjevega romana je mogoče zaslediti že v pisateljevih zgodnjih besedilih. Na primer v romanu *IŠČI POLDAN* (1967), v katerem se koroška tematika (krajevna socialna razslojenost, življenjske navade in midsosedske odnosi) povezuje z avtobiografskimi motivi, med drugim tudi z ustvarjalnimi stiskami in dvomi v zvezi z literarnim ustvarjanjem. V ostalih dveh romanih pa se pripoved že določno izoblikuje kot epsko zaokrožena podoba soseske, skupinskega prepletanja družbenih, značajske-psioloških in narodopisnih značilnosti življenja. Tako v romanu *SEZUJ SE, KO STOPIŠ V MOŠEJO* (1971) pripoved prehaja od opisa telesnega napora železarskih delavcev k podobam ljudskega obrednega zbiranja ali pogovora med starci, pa še k nenavadni usodi čudaške samotarke Farone, pastirice v gori, vse v času druge svetovne vojne, o kateri pripoveduje tudi Kolarjev najboljšežnejši roman *ZVEZDE IN KRIŽI* (1979). Roman je široka krajevna in družinska kronika in hkrati vojni roman, v katerem se v za Kolarjevo pripoved tipičnem vzdušju prostora – gibanja množic, značajev, portretnih likov, skupinskih duševnih, miselnih in čustvenih tokov – pretakajo tragične epizode vojnih dogodkov, ki se nadaljujejo tudi v povojni čas krivičnih obsodb.

V romanu *Prekrstitve* se vse nakazane prvine Kolarjeve pripovedi močno zgostijo in zaokrožijo v okvirno podobo globoko vznemirjene človeške skupnosti, zbegane od vojne napovedi in razdvojene ob prihodu nemške vojske. Trdno ukoreninjena tradicija kmečkega življenja in razmišljanja, povezana z obredjem delovnih opravil in praznovanj ter druženja v gostilni in cerkvi, se nenadoma zamaje v

svojih temeljih in sosesko razdeli na dvoje, kot se na prvi strani romana ob odkritju starega »samotnega blodnika« Jošta in s svetlobnim prividom Kačjega Francuha napoveduje videnje prihodnjega dogajanja na vasi: »Morilsko se je (nož, op.) zabodel v vas, presekal je hiše in drevje ter naposled razdelil Šentlipš na dva dela. Ves zahodni, vrhnji konec vasi je zdaj od zahajajočega sončnega ognja zamolklo cvetel kot živa rana, iz katere je začelo teči zmeraj bolj krvavo.«

Zgodba gradi na odkritem nasprotju med odločnim in samosvojim značajem mogočnega kmeta Odama, premišljenega in izobraženega ter vernega človeka, povsem predanega zemlji in slovenstvu, ter Karnerja, gostilničarja napol nemškega rodu, katerega dom postane središče nemške vojaščine in vaškega »prekrščevanja«, ki se najprej uveljavi v cerkvi in v šoli (najprej odpeljejo in stro župnika ter premestijo učitelja, kajti slovenščina je prepovedana). Soseska med obema osrednjima poloma dogajanja (kmetje, delavci, potomci nekdanjih rudarjev, bajtarji) se deloma upogne pod nemškimi zapovedmi ali pa se negotovo in vsaj navidez prilagaja novemu redu. Moč preživetja jim narekuje iznajdljivost, s katero radoživo in kljubovalno, pogosto tudi z obešenjaškim humorjem ohranjajo svoje dostojanstvo (cerkveno petje v latinščini ali zgolj mrmranje slovenskih pesmi, s krohotom spremljan »živinski sejem« popisa prebivalstva in ponemčevanja imen).

Zgodbeno raven realističnega dogajanja, za katerega so značilne tudi stisko in negotovost blažeče humorne situacije (moški gostilniški pogovori ali sestanki z nemško komando), spremljajo za podobo romana zelo pomembne, slogovno izstopajoče ravni: podobe duševnega stanja in miselnega toka (predvsem glavnih oseb) ter izvorne ekspresivne prisposobe (pogoste primerjave z živalskim in rastlinskim svetom), značilne za ljudsko modrovanje, predvsem v zvezi z vaškimi posebnosti, njihovimi videnji in navadami (stari Jošt, ki v vasi po vseh domovih navija ure in je povezan z vaško legendo o čarobnem risu, v katerem je nekoč skupaj z Odamovim in Karnerjevim očetom klical hudiča), ne nazadnje pa tudi opisi kmečkega dela na poljih in v gozdu v vseh letnih časih, opis lepote narave in njenih barvitih svetlobnih odtenkov.

Čeprav je dogajanje romana povezano s temo druge svetovne vojne, v njem pomen intimnih stanj prevladuje nad zunanji dogodki. Tako ima za razvoj pripovednega loka pomembno vlogo Jošt, vaški posebnež, katerega videnje odpira zgodbo, njegova smrt pa zgodbo sklene in odpira hkrati.

Joštova nenadna smrt pod vojaškim strelom ima simbolni pomen kot prva nedolžna vojna žrtev, ki pretrese vso vaško skupnost, jo združi v odločnosti in s tem dokončno pretrga iluzijo o marljivih in priljudnih Nemcih, ki naj bi jim, po lastnih besedah, prinesli blagostanje, svobodo in pravico. Jošt je nenavaden tudi kot literarna postava: njegova odmaknjenost in molčečnost dajeta vtis skrivnostnosti. Je človek, ki zaznava tokove narave in je »kot lišajasto sivo deblo brez vej«, previdno ovohava zrak, se nagnosko umika in izginja, sluti in oznanja smrt ter ima »nebogljen, plahutav spomin«. Njegovo prvinsko sožitje z naravo je povezano z asketsko držo, njegovo molčeče navijanje vaških ur je kot obred skrivnostnega, usodnega povezovanja vseh vaških domov, njihove enosti in nedeljivosti, ki začne v vojnem času razpadati. Joštova smrt pa to enost, podobno kot smrt Kosmačevega nedolžnega velikana, priključuje nazaj.

Kmet Odam kot osrednji lik romana je idealizirana oseba in najmočnejše motivira slogovne upodobitve premišljenosti in opazovanja prvinskega dožemanja sveta, razpetega med tradicijo in prihodnostjo. Odam je »tenko dojemal ves prostor in ljudi v njem«, molče opazoval vedenje sovaščanov in ni odobral njihovega navdušenja nad Nemci. Trmasto svojeglav in ponosen svojih odločitev ni nikomur pojasnjeval. Njegova zavezanost velja predvsem zemlji in kmetovanju, tudi očetovim in dedovim napotkom, hkrati pa zaupa v razvoj kmetovanja. Njegova močna navezanost na mater, ki kot stara pravljica domačim pripoveduje o preskušnjah človeške zgodovine, je posebno poudarjena ob sceni njenega umiranja.

V naraščajoči napetosti nemškega »prekrščevanja« vasi Odamov predsmrtni strah postaja vse močnejši. Rešuje ga misel na zemljo in na njive, ki jih nosi v sebi. Dogajanje na vasi je sicer polno prikritosti, ki vodi v previdnost, odtujevanje in razosebljanje, a Odamova »zemljata notranjost« je naklonjena vztrajanju, zato k skupnemu opraviilu (žganjekuhi) in k novemu sporazumevanju povabi skupino ljudi, ki jih ne odlikuje bogastvo, temveč pamet, drznost, čvrstost in »tisti mir, ki se je to leto zamajal že pri vseh veljavnih Šentlipšanih, in Odam je potreboval prav njihovo samozavest«.

Zgodba o ciljnih te skupine se ne razvije v končno enoznačno razrešitev stanja, temveč ostaja v odprtem območju najintenzivnejšega položaja človeške in narodove bivanjske izpostavljenosti, življenjske nevarnosti, v kateri je prisiljen odkrivati in tudi najti moč za preživetje. Tu se je pisatelj modro izognil ozkemu ali poenostavljenemu idejnemu poantiranju zgodbe in tako do konca romana ohranil lok dogajalne odprtosti in pričakovanja.

Posebna tema romana so opisi postopkov ponemčevanja, prepoved slovenščine v javni rabi, v šoli, v cerkvi in v gostilni (kjer potekajo tudi sestanki

med domačini in Nemci) ter spreminjanje imen. Jezikovno nasilje v intervalih pripovedi neprestano močno vdira v do tedaj umirjeno in blago vedenje vaščanov, ki niso bili vajeni vpiti niti nad živino. Šolarji se rešujejo pred učiteljico, ki jih zaničuje (»Kakor da jih je hudobna čarovnica čez noč začarala v glušče in mutce ...«), v druženje na paši, kjer sproščajo svojo fantazijo v pravljicah o gozdnih možeh in palčkih pa tudi z napetimi pogovori o orožju, v domačem okolju pa Odamova mati najmlajša otroka uči Zlati očenaš. Razumevanje in nerazumevanje nemškega jezika, ki ga nerodno posreduje domači tolmač, zbuja ne le nelagodje, temveč posmeh in odpor, ki ga vaščani najbolj domiselno razrešijo pri cerkvenem petju.

Opazna značilnost pripovedi so uvodni deli posameznih (naslovljenih) poglavij, v katerih je v poetičnem slogu oblikovano stanje narave, predvsem njenih barv, svetlobe in zvokov, ki nakazujejo človekovo notranje razpoloženje. Joštovo poglavje se, na primer, odpre z njegovo pojavo: »Zažmeril je v rdeče večerno nebo, ki je ožarjalo vrhove hribov in zavešalo planoto s sencami«, v drugem poglavju se mu pridruži Odam: »Kakor da ga je navdihnili zmeraj močnejša jutranja svetloba, ki je polnila hišo ...«. Ob prihodu Nemcev so se »kot zelen slak ... vojaki razlezli na vse strani, grdogledi in nasršeni, oglatih čeljusti, ki so izzivalno strčale izpod jeklenih čelad« in »Vas se je v nekaj dneh spremenila, kakor da jo je potlačila dušljiva megla in je zemljo prepredla zelenkasta snet.«.

Poglavje Gostosevci s kosci na najvišjem travniku odpira razgled: »Vse barve okrog njih so bile zalite s črnino, pod nogami sama rosna sajasta sivina, a z mačje razširjenimi zenicami so vajeno razložili travo od tal in krtin.« Zvočno dinamiko preplaha izraža zgoščenost in ostrina izbranih in med seboj tesno povezanih besed: »V Šentlipšu je zvočnik ponorel kot pes na verigi.« Grozljivo razpoloženje negotovosti v vročem poletnem dnevu se oblikuje v ekspresivni izraz: »Na vasi so se škripaje raztezala bruna v ostrejših in psi so hropli z odprtimi gobci.«

Podobno slikoviti so opisi narave v menjavah letnih časov, tudi zasnežene pokrajine, ko življenje obmiruje in hkrati utiša strah pred vojaškim nasiljem, skrivnost teme pa ostaja: »Razgrinja se v zraku, prežema zemljo, se vrača iz nje pod nebo, z vseh strani prodira v ljudi kot mraz, a to niti približno ne more biti samo vreme, ker je hkrati bridko otožno kot vzdih tisočev trpečih duš v vicah, in zato sili k nerazložljivemu drhtenju in molitvi.«

Roman Prekrstitve zapisuje zgodbo pretekle negotovosti, zgodbo človeških preskušanj v vojni in nepredvidljivega spreminjanja v času, hkrati pa tudi zgodbo notranjega bivanjskega ravnovesja, ki se rešuje z vztrajanjem in potrjuje z zvestobo jeziku in domu.

Rokopisno gradivo pisatelja Franca Ksaverja Meška v Koroški osrednji knjižnici

Simona Vončina

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika v svojih bogatih rokopisnih fondih skrbno čuva zaklade naše pisne kulturne dediščine, ki so neprecenljive vrednosti ter dokaz naše identitete in kulturne zgodovine. Prav je, da v »Meškovem letu«, ob 130-letnici rojstva in 40-letnici smrti, tudi mi predstavimo dragoceno rokopisno gradivo pisatelja Franca Ksaverja Meška, ki ga je zbral urednik njegovih Izbranih del Viktor Smolej.

Gradivo, ki ga hrani knjižnica, dopolnjuje Meškovo literarno zapuščino in korespondenco, ki jo hranijo različne ustanove ter verjetno tudi zasebniki po Sloveniji. Precej rokopisnega gradiva in pisem hranijo Pokrajinski arhiv Maribor, rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani in Sokličev muzej v Slovenj Gradcu.

Mohorjeva družba je ob Meškovi osemdesetletnici sklenila počastiti visok jubilej pisatelja, ki je s to založbo sodeloval vrsto let, že od leta 1898, ter ji ostal zvest do konca. Po izdaji izbranih Meškovih pesmi, leta 1945 v knjižici »Iz srca in sveta«, so želeli izdati izbor njegovih proznih in dramskih spisov v obliki Izbranih del. Izbrane mladinske zgodbe pa so izšle leta 1957 v zbirki »Poljančev Cencek in druge zgodbe za mladino«.

Profesor Viktor Smolej, ki je bil imenovan za urednika Izbranih del, je kar nekaj let požrtvovalno zbiral do tedaj razpršeno Meškovo literarno delo. Njegovi objavljeni prispevki so bili raztreseni po mnogih časnikih, časopisih, knjigah in zbirkah, ni pa bilo izdaje, ki bi v zaokroženi obliki prikazala pisateljev literarni opus. Viktor Smolej je neutrudno iskal vsa objavljena ter neobjavljena dela, korespondiral z Meškovimi sodobniki in prijatelji, brskal po arhivih, ki hranijo pisateljevo korespondenco. V največjo pomoč pa mu je bil pisatelj sam, ki je z veliko potrpežljivostjo in ustrežljivostjo v pismih odgovarjal na mnoga vprašanja, na katera je mogel odgovoriti le on sam. Prof. Smolej je želel v Meškovem delu odkriti tudi resnične dogodke, pobude in osebe, ki jih je pisatelj črpal iz svojega življenja ter jih prepletal v svojih literarnih delih.

Franc Ksaver Meško (1874–1964)

Prva knjiga Izbranih del je izšla v letu pisateljevega jubileja (1954), ostale štiri pa v naslednjih letih (1954–60). Izbrana dela prinašajo najboljše Meškove literarne stvaritve v prozni in dramski obliki, v Opombah pa obilico dragocenega gradiva, ki osvetljuje slovensko literarno zgodovino prve polovice 20. stoletja.

Malo pred smrtjo dr. Franca Sušnika je Viktor Smolej ob obisku¹ takratne Študijske knjižnice na Ravnah razkril prof. Mrdavšiču namero, da knjižnici izroči gradivo, ki ga je zbral ob urejanju Izbranega dela in se nanaša na pisatelja Ksaverja Meška². V poročilu o pridobivanju gradiva o Mešku³ lahko beremo, da je prof. Mrdavšič, kot predstavnik knjižnice, takoj izrazil interes, da knjižnica odkupi

ponujeno gradivo. Naknadno je prof. Smolej ponudil tudi izvorne izdaje Meškovih del s pisateljevim podpisom in posvetilom. 12. februarja 1981 je prof. Andrej Rozman knjižnici izročil tri škatle neurejenega gradiva, ki se navezuje na pisatelja Ksaverja Meška. V spremnem pismu⁴ je **prof. Smolej zapisal:**

»Po osebni in pismeni ponudbi, da odstopim gradivo, ki ga imam od Ksaverja Meška in o njem, s tem izpolnujem svojo ponudbo in obljubo [...] Večinoma izvira – v moji lasti – iz let, ko sem za MD urejeval Meškovo Izbrano delo, precej pa je gradiva, ki se mi je nabralo ob prirejanju Meškovih knjig pri MD in Mladinski knjigi. Vse je iz let po osvoboditvi 1945. Razen ob urejanju Meškovih spisov v različnih oblikah (gre za tisk) sem svoje posebno zanimanje Mešku posvetil tudi s svojo publicistiko, literarnozgodovinsko obravnavo, predavateljsko dejavnostjo ipd. Ob vsem tem mnogovrstnem delu ali vsaj zanimanju za Meška govori dalje gradivo, ki je s svojo popularizacijsko namembnostjo dopolnilo mojega znanstvenega ukvarjanja s pisateljem. Delne obdelave posameznih vprašanj Meškovega dela in življenja nočejo skriti moje osebne želje in volje, da bi poskusil o Mešku napisati monografijo. To je bila želja založnice MD, to je bila – in je – potreba slovenske slovstvene zgodovine. Vendar ob svojem sedanjem telesnem stanju in čustvenem razpoloženju nimam toliko vere vase, da bi v bližnji prihodnosti mogel napisati zeleno monografijo ...«

Ravnatelj **prof. Mrdavšič** mu je v zahvalnem pismu odgovoril: »Z gradivom, ki ste nam ga poslali, ste pomembno obogatili domoznansko zbirko Koroške osrednje knjižnice [...] Zavedamo se velike materialne vrednosti poslanega gradiva, še bolj pa tiste neprecenljive pomembnosti, ki ste jo gradivu dodali vi s svojim dolgoletnim znanstvenim delom in njegovimi rezultati ...«⁵

Obsežno gradivo, ki ga je prof. Smolej odstopil knjižnici, je bilo povsem neurejeno. Strokovni delavci v knjižnici zaradi obilice rednega dela niso zmogli gradiva urediti tako hitro, kot bi tudi sami želeli. V letu 1984 so bili izdelani temeljni sezname knjig in drugega gradiva ter poslani darovalcu v vednost. Leta 1986 je Viktor Smolej podaril knjižnici še drugi del zapuščine, ki se nanaša na Fr. Ksaverja Meška, le da je tokrat gradivo že sam uredil v vsebinske sklope.⁶

Želja prof. Smoleja in prof. Mrdavšiča je bila, da bi se izdelala specialna bibliografija tega gradiva, ki bi se objavila v Koroškem fužinarju. V letu 2001 je bil na pobudo direktorice knjižnice, Majde Kotnik-Verčko, dokončan podroben popis zapuščine Viktorja Smoleja, ki pa je, zaradi spoštovanja dela predhodnih urejevalcev ter kontinuitete, kombinacija arhivskih in bibliotekarskih pravil za urejanje rokopisnih zapuščin. Popis je zelo obsežen (skupno 90 str. tipkopisa), zato na tem mestu objava v celoti zares ni smiselna. Gradivo je skladno s popisom urejeno v petnajstih arhivskih škatlah. Najdragocenejši del je zbirka korespondence (1200 pisem). Po številu izstopajo pisma Ksaverja Meška prijatelju duhovniku Franju Neubauerju

(64 pisem iz obdobja 1906–1953), Meškova pisma Viktorju Smoleju (138 pisem iz obdobja 1950–1963) in Smolejeva pisma Mešku (96 pisem iz obdobja 1953–1963). Zanimiva je tudi korespondenca med Jakobom Sokličem in Viktorjem Smolejem (24 pisem Jakoba Sokliča prof. Smoleju in 43 Smolejevih pisem Sokliču). Nasploh med avtorji in naslovniki pisem najdemo veliko znanih imen iz slovenske kulturne zgodovine, skoraj vsa pa se po vsebini navezujejo na pisatelja Meška. Kot poseben sklop pisem omenjam še številčno precej obsežna pisma in dopisnice pisatelja Meška prijatelju duhovniku Ferdu Lovrincu⁷, za katera pa ni razvidno, ali spadajo v okvir zapuščine Viktorja Smoleja ali pa so prišla v knjižnico po drugi poti.

Dragoceni so originalni rokopisi Meškovih literarnih del (32 enot) ter fotokopije treh originalnih rokopisov: Pod topovi, V četniškem ujetništvu in Križev pot. Ti trije rokopisi so bili prvotno v sklopu gradiva, ki ga je Viktor Smolej namenil knjižnici, a so bili v začetku leta 1984 na prošnjo prof. Smoleja vmjeni. Kot nekdanji odbornik Mohorjeve družbe in urednik Meškovega Izbranega dela je želel te rokopise uvrstiti v takrat snujočo se »Bibliotheca mohoriano«, muzej Mohorjeve družbe, ki bi deloval v okviru muzeja krščanstva na Slovenskem.⁸

Ostalo gradivo, ki je urejeno v 273 obsežnejših enot, so razni izpiski Viktorja Smoleja: izpiski literarnih kritik, izpiski iz korespondence, razne rokopisne opombe, izrezki iz časopisja in članki o pisatelju Mešku, tipkopisi Meškovih del ter starejše izdaje z rokopisnimi popravki pisatelja ... Drugi del zapuščine, ki je prišel v knjižnico leta 1986, pa se navezuje na prevajalca Meškovih del v češčino, Vojtěcha Měrka in Antoša Horsaka.

Poseben del fonda so originalne podpisane izdaje Meškovih del ter fotografsko gradivo o pisatelju: različni portreti, življenjske postaje, kraji, kjer je služboval, fotografije iz zadnjih let njegovega življenja na Selah pri Slovenj Gradcu in prijateljev ter znancev, ki so pisatelja tam obiskali ... V veliko pomoč pri zbiranju fotografskega gradiva je bil prof. Smoleju slovenjgraški župnik in dekan Jakob Soklič, ki je bil velik Meškov prijatelj.

Izmed omenjenega gradiva je prav, da v celoti predstavim popis Meškovih rokopisov literarnih del, ki jih hrani Koroška osrednja knjižnica.

Rokopisi pisatelja Franca Ksaverja Meška iz zapuščine Viktorja Smoleja:

Rokopisi literarnih del:

1. Meško, Franc Ksaver
Rokopisi

Vsebina: 1. [Dva] prijatelja: , 27 str. rokopisa + 4 str. - 2. [Konec? ali Vgradu?], 5 str. rokopisa + 7 str. rokopisa (druga verzija). - 3. Rokopis: »*Že deček je Pavel zelo ljubil mestni drevored. Ko sta z materjo dobila tisto prizemno stanovanje in je bil sam doma...*«, 6 str. rokopisa.

- 4. Rokopis: »V nedeljo je dr. Jurič (?) vzel...«, 8 str. rokopisa. - 5. Rokopis: »Čas beži govorijo ljudje...«, 5 str. rokopisa. - 6. Rokopis, 2 str.

Op.: Vse skupaj v ovitku »Dva prijatelja« in v kuverti, poslani na naslov Viktorja Smoleja (datum poštnega žiga: 5. 7. 1963).

8. Meško, Franc Ksaver
Na Dravi: rokopis, 5 str.

Op.: Smolej zapisal: Branko Hofman iz »Večera«
poslal 11. 1. 1956

9. Meško, Franc Ksaver

Meškovi prijatelji (tudi duhovniki) na obisku pri pisatelju na Selah pri Slovenj Gradcu

(Obe fotografiji: fotoarhiv KOK, zapuščina Viktorja Smoleja)

2. Meško, Franc Ksaver
Bolnik: rokopis, 12 str. + kuverta, poslano na naslov Viktorja Smoleja (datum poštnega žiga: 23. 11. 1957).

3. Meško, Franc Ksaver
Koroška bol: Ljudska igra v štirih dejanjih, rokopis 53 str. + Koroška bol: [opisi dejanj], rokopis 10 str.

4. Meško, Franc Ksaver
Koroška bol: Ljudska igra v štirih dejanjih, rokopis 47 str. + pripis: »Koncept za tisk je druga«.

Priloženo pismo: Nograšek Joško: Pismo Mešku (1, Ljubljana, 15. 9. 1947) tipk.

5. Meško, Franc Ksaver
Križev pot: rokopis 88 str. + pripis na ovoju: »Nekaj imen manjka, moram šele vzvedeti zanja!«

6. Meško, Franc Ksaver
Mati: Po Andersenovi pravljici dramatisiral Ksaver Meško, rokopis 16 str.

7. Meško, Franc Ksaver
Mladosti pota [Moje poti]: rokopis, 13 str.

Porušeni oltarji: rokopis 22 str.
+fotokopiji str. 1 in 2.

Op.: Meško poslal Smoleju v pismu dne 23. 2. 1957.

10. Meško, Franc Ksaver
Pot v Gnesau: rokopis 5 str.
V pričakovanju: Slika iz življenja malih in ubogih, rokopis 10 str.

11. Meško, Franc Ksaver
Pri Hrastovih: Drama v treh dejanjih, rokopis (paginiranje: 1. in 2. dejanje, 49 str. + 3. dejanje: 1. str. neoštevilčena + 15 str. + str. 7 – 14.

Op.: na kuverti zapisano: »rokopis 1959« (letnico zapisal Smolej)

12. Meško, Franc Ksaver
Razpršili so nas v vse vetre, še v večnost: Črn list iz mračnih dni, rokopis 14 str.

Op.: na kuvert: Poslal Smoleju 12.(??) 2. 1961.

Op.: Pisava ni podobna Meškovi?, razen opombe in dodatek k str. 3(oz.9)

13. Meško, Franc Ksaver
V pričakovanju, rokopis 13 str.

Op.: Smolejeva opomba: » Poslal pisatelj v pismu Sele, 16.XII.1959«

14. Meško, Franc Ksaver
Zgodba o drvarju Ivanu: Misterij v petih dejanjih / Spisal Ksaver Meško. – rokopis, 9 str. (obojeustransko) [18 str.]

Op.: Meškov pripis: »Naj prepisejo ali pretipkajo rokopis pa mi čimprej vrnejo (za g. Sokliča)«

15. Meško, Franc Ksaver
Pojdimo v Betlehem gore:[pesem, 3 kitice]

16. Meško, Franc Ksaver
[Rokopis govora za radio Maribor 23. 10. 1957]: »Tako torej – nekaj bi Vam naj povedal...«, rokopis, 12 str.

Op.: Meško poslal Smoleju v pismu dne 29. 10. 1957.

- 16a. Meško, Franc Ksaver
[Rokopis za radijsko predavanje 23. 10. 1954?, Meško govoril Lojzetu Krakarju], rokopis, 7 str.

Op.: Meško verjetno poslal Smoleju v pismu dne 6. 1. 1955 (glej: škatla 7 / 37!)

17. Meško, Franc Ksaver
Rokopisi

Vsebina: 1. Iz mračnih dni: [Mišljeno za uvod v vojne spomine], 1 str. - 2. »Zadnji odstavek: V četniškem ujetništvu...«, 1 str. + pripis: Priloženo pismu 15.7.1958 (verjetno Smolejev pripis?). - 3. Priloga uvodu »V četniškem ujetništvu«, 2 str. - 4. »V juliju 1958, ko je bila 19.7. šestdesetletnica mojega mašništva, sem se umaknil z doma...«, 1 str + pripis: Dodano pismu 12.12.1958 (verjetno Smolejev pripis). - 5. »Aškerc: zlo je slovensko: hudo; hip je trenutek; prilika je priložnost...«, 1 str. - 6. »Rad sem imel grščino in profesorja grščine...«, 1 str. + Meškov pripis: Priloga k strani 59. - 7. »Učiteljev Mirko je menda izmišljena oseba. Tudi Mal? Pri nas jih menda ni. Pač pa več Petkov...«, 4 str.. - 8. Meškov rokopisni dodatek (iz njegovega izvoda »Listkov«) za »Antona Medveda« v »Listkih« (IV. knjiga). - 9. Koncept stavka za »Porušene oltarje«, poslano v pismu 23. 2. 1957.

18. Meško, Franc Ksaver
Pod topovi: Spomini iz 1943 (fotokopije rokopisa)

19. Meško, Franc Ksaver
V četniškem ujetništvu 1941 (fotokopije rokopisa)

20. Meško, Franc Ksaver
Križev pot 1941 (fotokopije rokopisa)

Popis gradiva o pisatelju Francu Ksaverju Mešku je pregledno urejen ter na voljo morebitnim raziskovalcem Meškove literarne zapuščine. Na tem mestu ne morem mimo želje prof. Smoleja, da bi o Meškovem življenju in delu napisal študijo oz. monografijo. Ko je predal svoje dragoceno gradivo naši knjižnici, je v pismu napisal: »**Gradivo, ki ga pošiljam, bodi na voljo interesantom, ki bi se ukvarjali z Meškovim življenjem in delom.**« Žal še do danes dejansko ni bila napisana celotna Meškova bibliografija niti literatura o njem. Bibliografija Antona Ovna iz leta 1934 je zaradi časa nastanka nepopolna in nezanesljiva. Jakob Emeršič je v zborniku⁹, ki je izšel pred desetimi leti ob pisateljevi 120-letnici rojstva in 30-letnici smrti, objavil bibliografski pregled Meškovih samostojnih del in prevodov, za katerega pa je tudi sam zapisal, da je »le skromen začetek dela, ki bi ga bilo potrebno opraviti, če bi hoteli spoznati vse bogastvo danes precej zanemarjenega Meškovega opusa.«¹⁰

Naj bo tudi ta prispevek apel literarnim zgodovinarjem, da bi se s pomočjo danih virov lotili monografske študije o pisatelju, ki je s svojim literarnim delom postal eden najvidnejših sodobnikov slovenske moderne.

OPOMBE

¹ Knjižnico je obiskal 19. 1. 1980 v družbi prof. Andreja Rozmana (Gl.: Mrdavšič, Janez: Poročilo : gradivo o Mešku, ki nam ga je poslal prof. Viktor Smolej, hrani KOK Ravne)

² Pismo V. Smoleja ravnateljstvu Študijske knjižnice (1, Ljubljana, 21. 6. 1980) tipkopis

³ Mrdavšič, Janez: Poročilo : gradivo o Mešku, ki nam ga je poslal prof. Viktor Smolej

⁴ Pismo V. Smoleja Študijski knjižnici (1, Ljubljana, 5. 2. 1981) tipkopis, 3 str.

⁵ Pismo ravnatelja Janeza Mrdavšiča Viktorju Smoleju (1, Ravne, 20. 2. 1981) kopija tipkopisa

⁶ Pismo Koroški osrednji knjižnici (1, Ljubljana, 2. pol. febr. 1986) tipkopis, 5 listov

⁷ Ferdinand Lovrinc je bil v času Meškovega službovanja v Šentanelu kaplan na Prevaljah; po upokojitvi je živel v Radovljici; ko je Meško prebežal iz Marije na Zilji čez Karavanke, se je najprej zatekel k njemu v Radovljico. (Gl.: ID IV., str. 453)

⁸ Pismo V. Smoleja prof. Mrdavšiču (1, Ljubljana, 6. 11. 1983) tipkopis

⁹ Franc Ksaver Meško : (1874–1964) : ob 120-letnici rojstva in 30-letnici smrti. Ormož, 1994.

¹⁰ Emeršič, Jakob: Bibliografija Meškovih samostojnih del. V: Franc Ksaver Meško : (1874–1964) : ob 120-letnici rojstva in 30-letnici smrti, str. 26-29.

Avtor, ki še vedno preseneča

ŠE ENO USPEŠNO ODSHIRANJE TANČIC NEZNANEGA Z ZNANEGA FRANJA GOLOBA

Življenje in delo

Franjo Golob se je rodil 5. aprila 1913 na Prevaljah, kot najstarejši od sedmih otrok. Oče je bil mesar, ki pa je delal pri železnici. Pozneje se je družina preselila na Ptuj in še kasneje v Maribor, kjer je Franjo hodil v šolo. Gimnazijo je menda zaradi bolezni in/ali težkega gmotnega položaja družine zapustil v drugem letniku. Med letoma 1927 in 1931 je delal v rezbarski delavnici podobarja in pozlatarja Zorratija v Mariboru. Preko te rezbarske delavnice je prišel v stik z restavratorskimi deli v cerkvah severovzhodne Slovenije, ki jih je ta izvajala pod vodstvom Franceta Steleta.

Prav srečanje s Steletom pri delu v minoritski cerkvi na Ptujju tik pred koncem vajeniškega staža leta 1931 je uka željnemu mladeniču, ki se je hotel izviti suhoparnemu obrtniškem delu, odprlo možnosti za nadaljevanje šolanja v Ljubljani. S štipendijo, ki mu jo je priskrbel Stele (za formalno plat Golobovega šolanja je tutorsko skrbel tudi kasneje), se je takoj po opravljenem pomočniškem izpitu vpisal na kiparski oddelek na Tehniški srednji šoli v Ljubljani pri profesorju Francetu Kralju, kjer je spoznal rojaka Lojzeta Šušmelja. Likovno znanje, ki ga je dobil med študijem pri Francetu Kralju, je zaznamovalo vse njegovo kasnejše likovno ustvarjanje. Kmečki svet, odprt do prvine erotike, je povsem prevladal v Golobovem ustvarjanju.

France Stele mu je omogočil delovno prakso pri spomenikih na terenu. Poleti 1934 je pričel z delom v Višnjah, v Sv. Katarini na Plešivcu, v cerkvi sv. Florijana v Sopotnici, nadaljeval v Šmihelu pri Žužemberku, si ogledal freske Janeza Ljubljanskega na Muljavi, grad Žužemberk, zaključil pa je z deli v cerkvi sv. Lovrenca pri Škofji Loki. Ohranil se je del Golobovega terenskega dnevnika, z mnogimi skicami in beležkami ter nadvse zanimivimi intimnimi razmišljanji. V Šmihelu je dobil naročilo za poslikavo kapelice, kjer je poslikal kapelo Kristusa kralja v župnijski cerkvi.

Naslednje leto je ob Mateju Stenu, znanem slovenskem impresionistu, delal v Cmrgrubu, kjer so nastale tudi risbe s tušem na pavspapirju po freski Sv. Nedelja Janeza Ljubljanskega (ok. 1460), ki smo si jih lahko ogledali na razstavi Neznani znani Franjo Golob od 24. do 26. marca 2004 na Prevaljah.

Republiški zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Slovenije v Ljubljani hrani dokumentacijo Golobovega restavratorskega dela. Med tem gradivom so tudi risbe, ki kažejo značilno Golobovo potezo, ki jo poznamo tudi iz lesorezov Nmv čriez izaro – ilustracij koroških ljudskih pesmi.

Franjo Golob se je leta 1933 vpisal na zagrebško likovno akademijo, kjer je diplomiral leta 1937. Poučevali so ga profesorji Kljaković (risanje), M. Tartaglia (slikarstvo) in T. Krizman (grafiko).

V Zagrebu se je navdušil nad Krstom Hegedušičem in skupino Zemlja, katero so zanimale socialno angažirane teme. Slovenski študenti v Zagrebu so po zgledu Hegedušičeve Zemlje ustanovili skupino Gruda. Golob se ji je takoj po ustanovitvi pridružil. Skupina se je odločila, da se bo zavzemala za domačo umetnost, za popularizacijo umetnosti, da bo zavmila modne zahodne umetniške smeri. V tem času aktualni kolorizem zagrebške šole je Franjo Golob, kot mnogi drugi, seveda zavrnil. A je ta v njegovem delu ostal latentno prisoten, o čemer se lahko prepričamo na sicer redkih ohranjenih slikah na platno, nastalih v zadnjih letih njegovega življenja.

Leta 1939 se je vpisal na študij umetnostne zgodovine na ljubljanski filozofski fakulteti, ki pa ga je kmalu tudi prekinil. Poleti 1939 je odšel na Dunaj na podiplomski restavratorski tečaj. Po vrnitvi se je v Mariboru zaposlil kot restavrator v Pokrajinskem muzeju.

Kopije freske Sv. Nedelja

Kopije freske Sv. Nedelja Janeza Ljubljanskega iz let okoli 1460 je Franjo Golob naredil okrog leta 1935, in sicer med študijem na zagrebški likovni akademiji oziroma med poletnimi počitnicami, ko je skupaj z Matejem Strnenom restavriral fresko. Golobove risbe s tušem na pavspapirju imajo izjemno dokumentarno vrednost, saj se je freska Sv. Nedelja zelo slabo ohranila, za kar so krivi tudi filmski delavci, ki so jo leta 1956, da bi izgledala bolj sveža, polivali z vodo, ko so za Triglav film snemali film o srednjeveški umetnosti v Jugoslaviji. Čez čas je klor, ki je bil v vodi, fresko močno poškodoval. Risbe je leta

1999 v župnijski cerkvi v Stari Loki odkrila gospa Ana Florjančič s sodelavci.

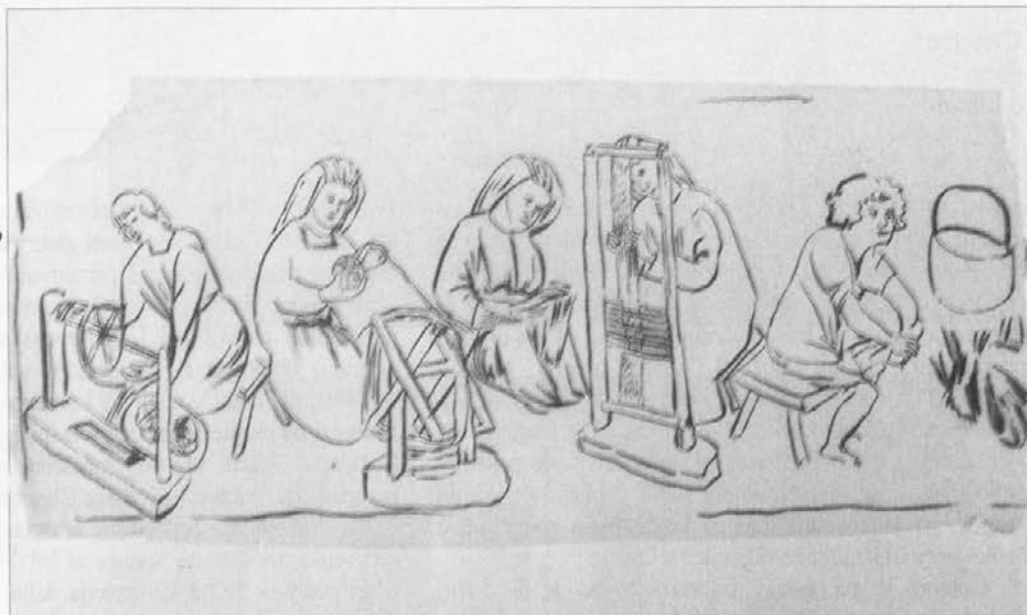
Pri pregledovanju enega od skladišč knjig v oratoriju nad zahodno zakristijo župne cerkve sv. Jurija so odkrili kup neurejenega gradiva. Med njim je bila tudi grafična mapa z mojstrovinami iz Albertine, ki je leta 1921 v 350 izvodih izšla na Dunaju. V njej so grafike od 15. do 17. stoletja od t. i. Mojstra igralnih kart, Martina Schöngauerja, Albrehta Dürerja, Hansa Holbeina, Andree Mantegna, Pietra Breughla do Rembrandta in Calloja. 308. izvod te mape, edine v Sloveniji, in še nekaj knjig je ostalo od

je v dekorativnih pasovih razvrščeno človeško življenje, desno spodaj pa je s peklenskim žrelom simbolično pričujoč pekel, kamor vlečeta dva hudiča trop golih pogublencev. Med Kristusa v sredini in peklensko žrelo je slikar razvrstil dejanja, ki pripeljejo grešnika v pekel, če jih opravlja na posvečeno nedeljo.

Crngrobski slikar je v 47 danes še ohranjenih prizorih kot na panjskih končnicah razvrstil različna dela obrtnikov in meščanov malega mesta. Prizori so večinoma iz življenja plemstva, redki pa prikazujejo kmečko delo.

**Franjo Golob,
kopija
po freski
Sv. Nedelja
v cerkvi
Marijinega
oznanjenja.**

**Crngrob,
risba
s tušem,
1935**

bogate knjižne in likovne zapuščine umetnostnega zgodovinarja dr. Ivana Veidra. Dr. Veider, tukajšnji župnik med drugo svetovno vojno, je imel bogato knjižnico s področja umetnostne zgodovine in pomembno zbirko umetniških del. Ob njegovi aretaciji in zaporom med letoma 1949 in 1955 so mu bile knjige zaplenjene, večino njegove umetniške zbirke pa je prevzela ljubljanska škofija. V neuglednemu zvitku so bile poleg grafične mape tudi risbe s tušem na pavspapirju z motivi prizorov freske z zunanjsčine božjepotne cerkve Marijinega oznanjenja v Crngrobu. Cerkev z zametki še v romaniki je pomembna kot gotska mojstrovina z največjim baročnim "zlatim oltarjem" na Gorenjskem.

Risbe s tušem na pavspapirju je Franju Golobu pripisal Marijan Tršar, ki je sam kopiral fresko leta 1956. Kopije freske Sv. Nedelja so zanimiv etnološki vir – iz njih razberemo marsikateri detajl, ki govori o takratnem delavskem življenju. Te risbe po freski Sv. Nedelje nenazadnje kažejo tudi virtuozno Golobovo potezo, v kateri razberemo roko močnega umetnika, ki bi gotovo naredil še veliko kvalitetnih del, če ga ne bi Nemci ubili leta 1941.

Freska Sveta Nedelja na zunanjsčini božjepotne cerkve Marijinega oznanjenja v Crngrobu prikazuje gregorijanskega Kristusa, obdanega s prizori različnih del, ki se jih ni smelo opravljati ob nedeljah in praznikih. Iz številnih prizorov so razvidne tedanje obrti, katere je Janez Ljubljanski videl v okolici. Okoli Kristusa z orodji trpljenja

Privrženost idejam o socialni pravičnosti

Freska Sv. Nedelja je ena najpomembnejših ohranjenih poznogotskih slikarij v Sloveniji. Po njej lahko sklepamo o življenju srednjeveškega človeka. Zaradi socialne note je verjetno pritegnila tudi Franja Goloba. Kot omenjeni crngrobski slikar si je tudi Golob s prijateljem Šušmeljem prizadeval umetnost pripeljati v ruralna okolja med preproste ljudi. Želel si je tudi nižje družbene sloje, kateremu je pripadal tudi sam, seznaniti s sodobno likovno umetnostjo. O tem priča zelo uspešna razstava v Rušah, ki jo je skupaj s prijateljem Lojzeto Šušmeljem, s katerim je delil podobno prepričanje, pripravil leta 1939 in je doživela med lokalnim prebivalstvom velik uspeh in nekoliko manjšega med strokovno publiko. Golob si je s svojim mladostnim zanosom lahko privoščil družbeno kritiko, ki je ostro opozorila na težke razmere, v katerih živi delavski razred, in na nepravilno porazdelitev kapitala v družbi. Z idejami o socialni pravičnosti je bil Golob zelo aktualen sočasnim družbenim spremembam, ki so se v tem času dogajale v Evropi. S socialističnimi idejami se je želel približati majhnemu človeku, mu približati likovno umetnost, ki naj ne bi bila več le privilegij vladajočih slojev. Z umetnostjo naj bi

**Franjo Golob,
kopija
po freski
Sv. Nedelja
v cerkvi
Marijinega
oznanjenja,**

**Crngrob,
risba
s tušem,
1935**

delavcem in kmetom polepšal njihov vsakdan, hkrati pa agitiral za nujnimi družbenimi spremembami. Pravega odmeva na svoje družbeno angažirane ideje o socialni pravičnosti Golob ni doživel, saj so ga Nemci umorili že dve leti po razstavi v Rušah. Zanimivo pa je, da je s svojimi naprednimi idejami doživel toliko uspeha tudi v tradicionalno konzervativnih klerikalnih krogih. Ko primerjamo Golobova umetniška dela in ideje, katere lahko razberemo iz njih in na katere je opozarjal s svojo poklicno potjo, kjer se je kot restavrator gibal v bližini cerkvenih krogov, ga lahko označimo za krščanskega socialista, o čemer priča tudi njegova vključitev v OF.

Golobu je bil gotski in kasneje, ko je v Stični podrobneje spoznal še bolj preprost romanski stil, takšen način upodabljanja posebej blizu in se mu je zdel najbolj adekvaten za reprezentacijo njegovih idej. Njegova mapa Njav čiez izaro gotovo predstavlja vrhunec njegovega kratkega ustvarjalnega obdobja in nenazadnje tudi slovenske umetnosti pred drugo svetovno vojno, ki se je burno umetniško dogajanje v zahodni Evropi v tem času skorajda ni dotaknilo. Čeprav je imel Anton Ažbe slikarsko šolo v Münchnu, katero je nekaj časa obiskoval celo sam Vasilij Kandinski, ki pa se je Ažbetu zaradi njegovega konzervativizma kmalu izvil iz rok. A vendar je pomembno dejstvo, da je v tistem času na pragu burnega umetniškega dogajanja deloval Slovenec, ki je gojil stike z domovino. Toda vpliv Jakopiča in njegovega v tistem času že močno zastarelega impresionizma na slovensko umetnost je bil premočan. Vzdušje slovenskega modernizma pred drugo svetovno vojno je bilo v primerjavi s sodanym dogajanjem v drugih deželah zahodne Evrope zelo konzervativno. Razen nekaj svetlih izjem (Srečko Kosovel, Avgust Černigoj, deloma France Kralj in Venio Pilon) pravzaprav ni bilo umetnika, ki bi se navdušil nad sodobnimi umetniški tokovi, od katerih naj omenim le kubizem, nadrealizem, dadaizem, futurizem, konstruktivizem in drugo. Med omenjenimi ima Franjo Golob posebno mesto. V Zagrebu, kjer je študiral na likovni akademiji, se je gotovo seznanil s sodobnimi tendencami v likovni umetnosti. Vendar razen izrazitega kolorizma določenega stila ni prevzel, navzel se je le sodobnih idej, da je treba iskati prvinsko umetniško in

življenjsko moč v ruralnih, primitivnih okoljih. Podobno, kot so se kubisti in surrealisti sicer nekaj desetletji pred Golobom navduševali nad primitivnimi oblikami kakšnih afriških plemen, ali kot Paul Gauguin nad karibskimi, se je tudi Golob navdušil nad primitivno romansko formo in načinom oblikovanja. Neposredni vpliv tega njegovega zanimanja je čutiti v mapi 18 lesorezov Njav čiez izaro. Lesorezi po ekspresionistični noti spominjajo na zgodnjega Božidarja Jakca in po sproščenem načinu grajenja kompozicije na kakšnega Marca Chagala.

Takšen stil pa cerkvenim arbitrom, ki so odločali o cerkvenih poslikavah, seveda ni bil blizu. Cerkev si pri izbiri poslikav že od 19. stoletja dalje in v veliki meri še danes prizadeva za nekakšni psevdorenesančni stil, kakršnega je gojilo 19. stoletje, v primerjavi s katerim Golobov način slikanja kot tudi njegove sodobne ideje o poenostavitvi kompozicije seveda prav veliko uspeha med cerkveno publiko niso mogli doživeti.

Letos bo minilo 63 let, odkar so Nemci kot talca ustrelili Franjo Goloba. V luči tega tragičnega dogodka si moramo prizadevati, da se Franjo Golob ne bi spremenil v mitološko figuro, kajti način njegove smrti in pa kratkost njegovega ustvarjanja sta seveda dobri iztočnici za to. Mogoče je danes še pomembneje kot kdaj koli prej, da se Golobovo življenje in delo ovrednotita tako po umetnostnozgodovinski kot tudi po kulturni plati in da se Golobu pripiše mesto v zgodovini, ki mu pripada.

Po Franju Golobu se danes imenuje osnovna šola na Prevaljah, v spominskem parku na Prevaljah je postavljen spomenik, ki ga je izdelal Rade Nikolić leta 1961. Maloštevilna Golobova dela danes najdemo po zasebnih zbirkah, nekaj jih hranijo tudi v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem, v Koroški galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec in v Umetnostni galeriji Maribor.

Opomba

Podrobneje o Franju Golobu glej: Marko Košan: Franjo Golob, Lojze Šušmelj, Slovenj Gradec 1992.

RAZSTAVA NEZNANI ZNANI FRANJO GOLOB NA PREVALJAH

Greta Jukič

Na Prevaljah je bila v marcu na ogled razstava iz delčka umetniške zapuščine slikarja Franja Goloba, rojenega na Prevaljah. Razstavo so pripravili Koroška galerija likovnih umetnosti iz Slovenj Gradca, Osnovna šola Franja Goloba Prevalje, Občina Prevalje in Kulturno društvo Prevalje. Pobuda za razstavo je bilo najnovejše odkritje Golobovih risb v župnišču v Stari Loki, ki je dragoceno najdbo tudi posodilo za razstavo. Obiskali so jo tudi Julka Draksler iz Kamnice pri Mariboru, še edina živeča od štirih sestra Franja Goloba, njegov nečak Željko in nečakinja Jasna.

Vse fotografije z razstave:
Franc Štrekelj

Za bogatitev kulturne dejavnosti v Mežiški dolini

DELOVANJE JAVNEGA SKLADA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA KULTURNE DEJAVNOSTI – OBMOČNA IZPOSTAVA RAVNE

Jožica Pušnik

Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je leta 1996 ustanovila Vlada RS z zakonom in aktom o ustanovitvi Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti, da bi z njim zagotovila skladen in uravnotežen kulturni razvoj na celotnem ozemlju Slovenije. V večjih urbanih središčih deluje 58 območnih izpostav in ena izmed njih je Območna izpostava na Ravnah na Koroškem.

Z leti se je Sklad v slovenskem kulturnem prostoru uveljavil kot nosilec ali soorganizator neinstitucionalnih kulturnih dogodkov in pomemben posrednik kulturnih programov poklicnih kulturnih ustanov.

Pri Skladu bogatimo kulturno življenje v državi z letno 3.000 prireditvami na območni, medobmočni in državni ravni za vsa umetnostna področja: glasba, gledališče in lutke, folklorna dejavnost, film, ples, literatura, likovne dejavnosti in intermedijski projekti. Strokovnost ustvarjalcev vzpodbujamo z izobraževalnim in založniškim programom pod vodstvom priznanih domačih in tujih umetnikov, pedagogov in kulturnih delavcev.

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti – Območna izpostava Ravne pokriva območje štirih občin, in sicer občine Črna na Koroškem, Mežica, Prevalje in Ravne na Koroškem. Sedež izpostave je na Ravnah na Koroškem. Trenutno na območju izpostave deluje 35 registriranih društev, delujeta pa tudi dva pevska zbora pri Društvu upokojencev Ravne, en pevski zbor pri Društvu upokojencev Mežica in en pevski zbor pri Gasilskem društvu Ravne.

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti – Območna izpostava Ravne deluje na treh nivojih, in sicer: območni nivo (znotraj Mežiške doline), medobmočni nivo (z izpostavami Dravograd, Radlje ob Dravi in Slovenj Gradec smo pokrili koroško regijo) ter republiški nivo.

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti – Območna izpostava Ravne vsako leto pripravi in organizira pevske revije »Od Pliberka do Traberka«, ki je najstarejša pevska revija na Slovenskem. V letu 2004 je ta revija potekala že sedemintridesetič. Koncerti so tako pri nas, kot tudi na avstrijskem Koroškem. Na

petih koncertih, ki so bili pri Kovaču na Obirskem, v Kulturnem domu Strojnska Reka, v Kulturnem domu v Črni na Koroškem, v Športni dvorani pri Osnovni šoli Mežica in v Domu borcev v Šentjanžu, je nastopilo 35 pevskih zborov s približno 700 pevci. Na zaključnem koncertu v Kulturnem domu v Pliberku pa je nastopilo 10 pevskih zborov s približno 250 pevci. Na vseh teh koncertih se je predstavilo 20 pevskih zborov iz Mežiške doline, 9 pevskih zborov iz Avstrije in 6 pevskih zborov iz Dravograda. Letošnje srečanje je strokovno spremljal mag. Ivan Vrbančič.

V aprilu je v Kulturnem domu v Črni na Koroškem potekala revija otroških in mladinskih pevskih zborov »Naše pesmi naj donijo«, na kateri se je predstavilo 10 otroških in 4 mladinski pevski zbori iz Mežiške doline, kot gost pa je sodeloval pevski zbor Centra za usposabljanje, delo in varstvo Črna. Približno 500 pevcev je poskrbelo, da je bil ta dan v Črni praznik pesmi, in nam tako dalo zagotovilo, da lepa koroška in slovenska zborovska pesem ne bo nikoli izzvenela. Revijo je strokovno spremljala Sonja Kasesnik, ki je tudi izbrala dva zbora, in sicer Otroški pevski zbor Osnovne šole Kotlje in Mladinski pevski zbor Osnovne šole Prežihovega Voranca. Udeležila sta se medobmočne revije otroških in mladinskih pevskih zborov »Koroška poje«, ki je bila 12. maja 2004 v Radljah ob Dravi.

V aprilu smo izvedli tudi območno srečanje otroških folklornih skupin v Kulturnem domu na Ravnah na Koroškem. Predstavilo se je 9 otroških folklornih skupin, kot gostje pa so zopet sodelovali otroci Centra za usposabljanje, delo in varstvo. Strokovni spremljevalec revije je bil Branko Fuchs, ki je izbral dve skupini (Otroško folklorno skupino Osnovne šole Prežihovega Voranca Ravne in Otroško folklorno skupino Kulturnega društva Prežihov Voranc Ravne) za udeležbo na medobmočnem srečanju 5. maja 2004 v Celju. Letos je prvič medobmočna revija v povezavi s celjsko regijo, tako da se bodo naše skupine lahko predstavile tudi širše.

V Občini Ravne na Koroškem Javni sklad RS za kulturne dejavnosti – Območna izpostava Ravne vsako leto organizira tudi lutkovni abonma za naše

Utrinek z revije otroških in mladinskih pevskih zborov "Naše pesmi naj donijo" 23. aprila 2003 v Družbenem domu na Prevaljah (Foto: Fotostudio Ocepek)

najmlajše. Organiziramo štiri predstave, ki jih izvedejo najkvalitetnejša slovenska poklicna in amaterska lutkovna gledališča. Vsako predstavo si ogleda približno 150 otrok.

Zelo smo si prizadevali, da bi na Ravnah znova uvedli gledališki abonma za odrasle, vendar so nam to onemogočile tako prostorske kot finančne možnosti, zato smo z veseljem sprejeli ponudbo Kulturnega doma Pliberk za ogled predstav, ki jih organizirajo. Vsako od šestih predstav, ki jih organizirajo v okviru abonmaja, si iz naše doline ogleda približno 80 abonmentov.

Na območju Območne izpostave Ravne pa deluje tudi pet amaterskih gledaliških skupin (Gledališka skupina Kulturnega društva Prevalje, Gledališka skupina Kulturnega društva upokojencev Prevalje, Gledališka skupina Kulturnega društva Svitanje Ravne, Mladinska gledališka skupina Kulturnega društva Prežihov Voranc Ravne in Gledališka skupina Kulturnega društva Holmec), ki s svojimi predstavami razveseljujejo prebivalce Mežiške doline in tudi širše.

Dobro skrbimo tudi za kulturno dediščino, saj na našem območju delujejo tudi tri odrasle folklorne skupine (Folklorna skupina Kulturnega društva Gozdar Črna, Folklorna skupina Luka Kramole Šentanel in Odrasla folklorna skupina Kulturnega društva Prežihov Voranc Ravne). Tudi za te skupine organiziramo območno oziroma medobmočno srečanje, ki bo letos maja oziroma junija.

Pridno ustvarjajo tudi naši literati, združeni v Kulturnem društvu literatov Mežiške doline, in likovniki, ki delujejo pod imenom Kulturno društvo koroških likovnikov.

Seveda na območju naše Izpostave deluje še več skupin, kot jih lahko tukaj predstavimo, omeniti pa moram tudi oba harmonikarska orkestra, in sicer Harmonikarski orkester Kulturnega društva Prežihov Voranc Ravne in Harmonikarski orkester Kulturnega društva Črna, ki sta zelo aktivna in popestrita marsikatero prireditev.

Iz vsega navedenega je razvidno, da je na območju izpostave najbolj razvejana pevska in glasbena dejavnost, gledališka ter folklorna dejavnost, trudimo pa se, da bi vzpodbudili in razširili tudi ostale amaterske dejavnosti, na primer likovno, literarno, plesno in filmsko dejavnost.

Veliko pa je tudi lokalnih prireditev, kjer Območna izpostava pomaga pri organizaciji prireditev. Prav tako pomagamo tudi vsem društvom, ki nas za pomoč prosijo in kolikor nam to dopušča čas, saj je na Javnem skladu zaposlena samo ena delavka.

Velik problem pri organizaciji kulturnih prireditev so tudi neustrezni prostori, zato je veliko prireditev organiziranih v šolah, vrtcih in drugih dvoranah. Tako prireditve ne morejo biti zelo kakovostne, povečajo pa se tudi stroški prireditve, saj je treba vso opremo (luči, praktikabli, zavese ...) pripeljati, nato pa tudi odpeljati.

Da bi naše skupine lahko čim bolj delovale, se trudimo tudi z organizacijo raznih seminarjev, ki skupinam dajo ustrezno znanje.

Upam, da bo Območna izpostava Ravne še naprej tako (ali pa še bolj) uspešno delovala, seveda ob pomoči in razumevanju vseh štirih občin Mežiške doline.

MNOŽIČNO PEVSKO SREČANJE UPOKOJENCEV

Rozalija Borstner

4. Srečanje upokojenskih pevskih zborov Koroško-Šaleške pokrajinske zveze je bilo 16. aprila letos v Športni dvorani OŠ Prežihovega Voranca na Ravnah.

Združeni zbori so pod dirigentsko palico Toneta Ivartnika zapeli pesem **Pozdrav Koroški**.

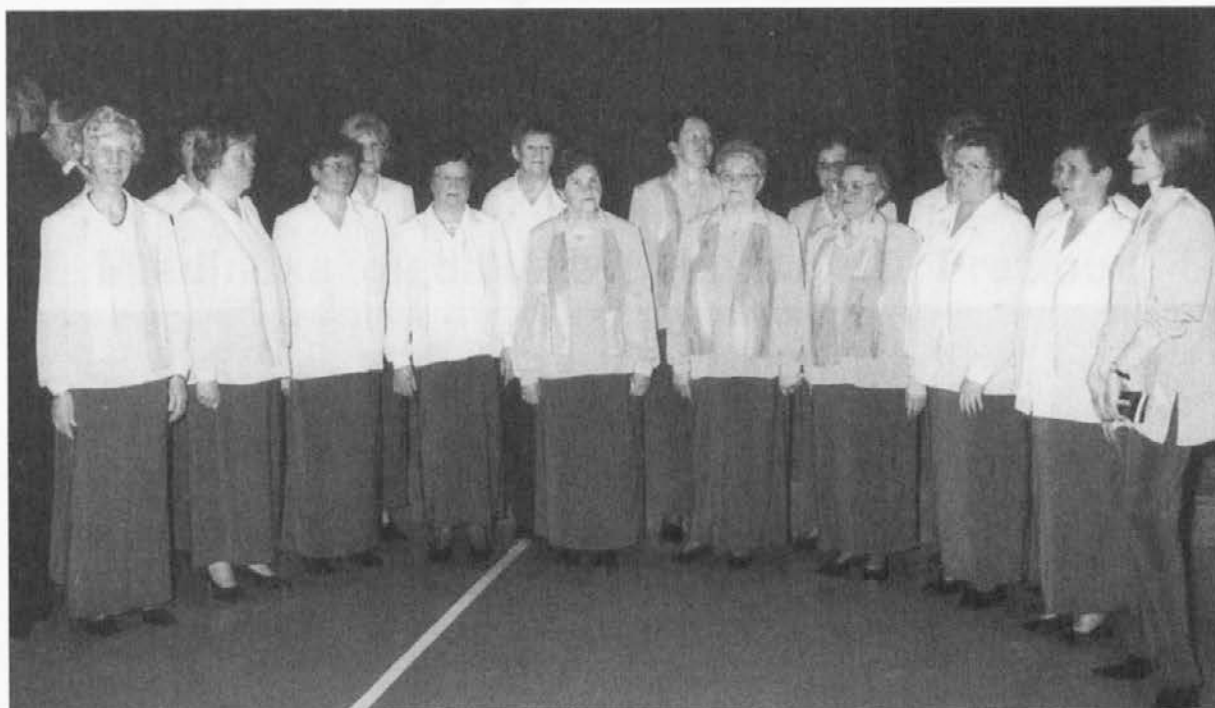
(Foto: Fotostudio Ocepek)

Po sklepu pokrajinske zveze je bilo za letošnjo prireditev zadolženo Društvo upokojencev Ravne na Koroškem. Vsako leto je organizirano tudi republiško srečanje upokojenskih pevskih zborov – vedno v drugem kraju. Namen takšnih srečanj je druženje upokojencev.

Letos je pri nas nastopalo 16 zborov iz naše pokrajine in kot gost še mešani pevski zbor iz Pliberka. Skupno je prepevalo 320 upokojencev.

Na Ravnah so prepevali

- MoPZ DU Ravne na Koroškem (zborovodja Tone Ivartnik)
- MePZ Slovenskega društva upokojencev Pliberk (zborovodja Janez Petjak)
- ŽePZ skupina Gorna pri DU Mežica (vodja Mari Dretnik)
- MePZ DU Vinska Gora (zborovodja Franc Žerdoner)
- MePZ Mavrica DU Radlje ob Dravi (zborovodkinja Katja Rek)
- MoPZ DU Konovo (zborovodja Zmago Frankovič)
- ŽePZ DU Ravne na Koroškem (zborovodkinja Tanja Krivec)
- MoPZ DU Prevalje (zborovodkinja Jožica Ovnič)
- ŽePZ Klasje DU Muta (zborovodkinja Bernarda Rak)
- MePZ DU Prevalje (zborovodkinja Jožica Ovnič)
- ŽePZ Cvetje v jeseni DU Vuzenica (zborovodkinja Emica Fasvald)
- MoPZ DU Dravograd (zborovodja Franček Veršnik)
- ŽePZ DU Velenje (zborovodkinja Vida Lesnik-Polutnik)
- MePZ Zarja DU Pesje (zborovodkinja Tanja Meža)
- MoPZ DU Velenje (zborovodkinja Metka Smirnov-Oštir)
- ŽePZ Jelka Slovenj Gradec (zborovodkinja Marija Gornjak)
- MePZ DU Šoštanj (zborovodkinja Alenka Mlinšek)

Ženski pevski zbor Društva upokojencev Ravne na Koroškem

(Foto: Fotostudio Ocepek)

Moški pevski zbor Društva upokojencev Ravne na Koroškem

(Foto: Fotostudio Ocepek)

Organizacija srečanja je zahtevala izjemno veliko dela in truda. Vsi nastopajoči so bili z izvedbo druženja in s pogostitvijo zelo zadovoljni.

Naj se zahvalim še enkrat pokrovitelju in vsem sponzorjem, ki so nam pomagali. Posebej izrekam zahvalo ravnatelju osnovne šole Prežihovega Voranca profesorju Stanetu Osojniku, delavkam kuhinje te šole, Tonetu Ivartniku za

strokovno pomoč, Lidiji Fišer za izvedbo osnutkov in Mojci Prašnički za lepo napovedovanje prireditve. Zahvala tudi vsem delavkam in delavcem domačega društva in predsedniku DU Jožetu Predniku. Vsi so nesebično pomagali in tako omogočili uspešno srečanje.

OD KOROTANA DO JADRANA

Srečanje pobratenih moških pevskih zborov

Jaki Rožič

V Druženem domu na Prevaljah je bilo v soboto, 29. novembra 2003, zvečer osemnajsto srečanje pobratenih slovenskih moških pevskih zborov iz treh držav: Avstrije, Italije in Slovenije. Srečanja so že tradicionalna, sodelujejo pa zbori Tabor iz Opčin pri Trstu, Franc Zgonik iz Branika, Zarja iz Trbovelj, Foltej Hartman iz Pliberka in Vres s Prevalj. **(na fotografiji – iz arhiva MoPZ Vres)**

Srečanja so enkrat na leto in se zvrstijo v krajih, od koder zbori prihajajo. Organizator lanskega srečanja je bil ponovno Vres. Na odru se zbori najprej predstavijo posamezno, v drugem delu pa pevci vseh petih zborov skupaj zapojejo nekaj pesmi.

Kako se je to pobratenje začelo?

Na praznovanje desetletnice delovanja zbora Tabor Opčine smo bili povabljeni tudi predstavniki Vresa. V pogovorih po koncertu smo ugotavljali, da je do medsebojnih pevskih izmenjav že prihajalo. Tudi Vres je že leta 1976 gostoval v Braniku. Z zborom Foltej Hartman smo bili povezani od začetka našega delovanja, ko je pliberški zbor vodil še sam Foltej. Z Marjanom Kovačem, takratnim predsednikom Vresa, sva se začela pogovarjati o možnosti, da bi organizirali koncert vseh zborov hkrati v enem kraju. Pobudo so sprejeli predstavniki vseh zborov. Zamisel je obveljala in Vres je dobil nalogo, da organizira prvo tako srečanje. Na njem, bilo je 27. marca 1982 na Prevaljah, so predsedniki in zborovodje podpisali listino o pobratenuju petih zborov in sodelovanje je steklo. Težišče programa smo z leti vedno bolj prenašali s posameznih zborov na skupni nastop – zapeli smo že po dvanajst skupnih pesmi. V program smo vključevali že zahtevnejše skladbe in razmišljali o takem nastopu v naši osrednji kulturni ustanovi, v Cankarjevem domu v Ljubljani. Potem pa je prišlo do prekinitve srečevanj.

Po petletni prekinitvi smo v organizaciji zbora Foltej Hartman v Pliberku ta srečanja ponovno obudili in enotni ugotavljali, da le-ta morajo biti. Po petnajstem srečanju v Pliberku smo za tem peli v Trbovljah, nato na Opčinah in nazadnje na Prevaljah.

Koncert skupnih pesmi je bil po presoji mnogih pevcev do sedaj najkvalitetnejši. To smo ugotavljali tudi po pogovorih s poslušalci, ki so »doma na tem področju«. Posamezni zbori so dobro naštudirali izbrane skupne pesmi in na popoldanski skupni vaji smo se kar hitro ujeli. Zborovodje so se tako lahko v polni meri posvetili dinamiki izvajanja skladbe. Mnoge poslušalce je menda kar srh spreletaval po telesu, ko je pesem zadonela iz grl več kot stotridesetčlanskega zbora. Ko smo na zadnjem srečanju na Opčinah prepevali skladbo Rada Simonitija Vstajenje Primorske, je stala cela dvorana.

Zaskrbljenost, ki že nekaj let pesti posamezne zборе, je bila lani še bolj očitna. Staranje in upad številčnosti se nezadržno zajedata v zборе. Ta pojav smo zdaj najbolj zaznali pri pevcih Zarje. Gospodarski položaj v Trbovljah se je močno poslabšal, pa se take razmere odražajo tudi pri zboru. Spominjam se, da je na našem prvem srečanju na Prevaljah na odru stalo preko stošestdeset pevcev, zdaj pa sta naše manjše število in višja povprečna starost zaznavni.

Naše zadnje srečanje na Prevaljah je tokrat prvič, sicer skromno, podprla država iz republiškega javnega sklada za kulturne dejavnosti, nekoliko izdatneje pa Občina Prevalje. Glede na trdoživost amaterskega zborovstva upamo, da bomo preživeli in nadaljevali našo dejavnost. Vsaj pri Vresu od časa do časa še vedno zacveti kak mlad cvet. Upamo, da bo brstje pognalo še pri drugih naših pobratenih zborih, saj smo se že dogovorili, da bo naše naslednje srečanje v Braniku na Primorskem.

ROŽICE IN ŽUŽELKE SO OSVOJILE GLEDALCE

Mladinska gledališka skupina KD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem in njena gledališka predstava Šest je seksi

Milena Haramija

● O ljubezni

Gledališče je moja ljubezen od nekdaj. Četudi se intenzivnost čustva včasih zmanjša, zgodilo se je že, da je skoraj povsem zamrznilo, je vedno tu. Zanesljivo tu. Ko te enkrat okuži virus gledališča, je v tebi za zmeraj. Globoko v spominu ti ostanejo vonj po vedno prašnih deskah, barva oguljenih sedežev, mraz med vajami pozimi, trema, zgubljanje živcev, neverjeten ustvarjalni naboj, občutek zmagovalstva ob koncu predstave ...

● O mladinski gledališki skupini

Mladinska gledališka skupina KD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem je nastala na pobudo Petra Mihelača, ki je v svoji značilni vlogi nergača pritiskal name, da bi bilo dobro "spravit skupaj" kako gledališko predstavo. Priskrbel je igralce in vse ostalo je bilo na meni. Že na prvem sestanku smo si bili simpatični. Hm, kako pa zdaj? Z vodenjem mlade (najstniške) skupine in z režijo do sedaj nisem imela izkušenj. Punce Tina Jelen, Petra Mihelač in Tjaša Razdevšek – ženski del skupine – so bile že od začetka zelo zagrete za delo. Nekaj več prepričevanja in vzpodbude sta potrebovala Jan Butolen in Andraž Lečnik. Ko pa smo dobili še šestega igralca – »ta malega Lečnika«, po imenu Blaža, je bil igralski del ekipe izpopolnjen.

Počasi smo se spoznavali, za uvod sodelovali na proslavi ob slovenskem kulturnem prazniku,

kjer je trema terjala precejšen davek. Pogovarjali smo se, katere teme jih zanimajo, kaj bi želeli povedati s predstavo. Ugotovitev je bila naslednja: Mularijo zanima le ljubezen, ali bolje zaljubljenost, šola jim je včasih čisto odveč in starši jim težijo, ko je najmanj treba. Nič mračnih tem z obrobja našega normalnega vsakdana, o katerih neradi govorimo. Okej! In sem se zakopala v iskanje primerne besedila.

● O Šest je seksi

Še sama ne vem, kje sem našla besedilo Spenca Porterja *Life among the flowers* in ga prevedla. Želeli smo bolj udaren naslov predstave, saj se mi je dosledni prevod (*Življenje med rožami* ali mogoče *Na travniku*) zdel premlačen, zato sem po daljšem iskanju primerne naslova izbrala stavek iz besedila – *Šest je seksi*. Ta se ujema tudi s številom akterjev in ne nazadnje z datumom premiere. Pa še tako nagajivo vabljev je!

V predstavi spremljamo tri ljubezenske zgodbe, ki se dogajajo med prebivalci travnika, vsaka od njih pa temelji na drugačni podlagi. Prva je strastna ljubezen tipa "lepa dekleta ljubijo barabe", kjer gre za neustavljivo telesno privlačnost, druga zgodba je tipa "keš pička" in tretja je tista prava, iskrena, nekoliko nerodna, ki ji vse do zadnjega ne uspe.

Delali smo zagnano in vztrajno, pa še konec šole se je bližal, vendar moji igralci, ki sta se jim pridružila še tehnika Sašo Kašnik-Janet za luč in Luka Kacil za glasbo, niso popuščali. Jasko Kambur nam je oblikoval plakat, vabila in gledališki list in bil glavni pri zasnovi scene, ki

smo jo izdelali sami. Stvari so začele dobivati končno podobo, sestavljanje je zasijala v celoti. Predstava je bila postavljena. Čakal nas je ognjeni krst – premiera.

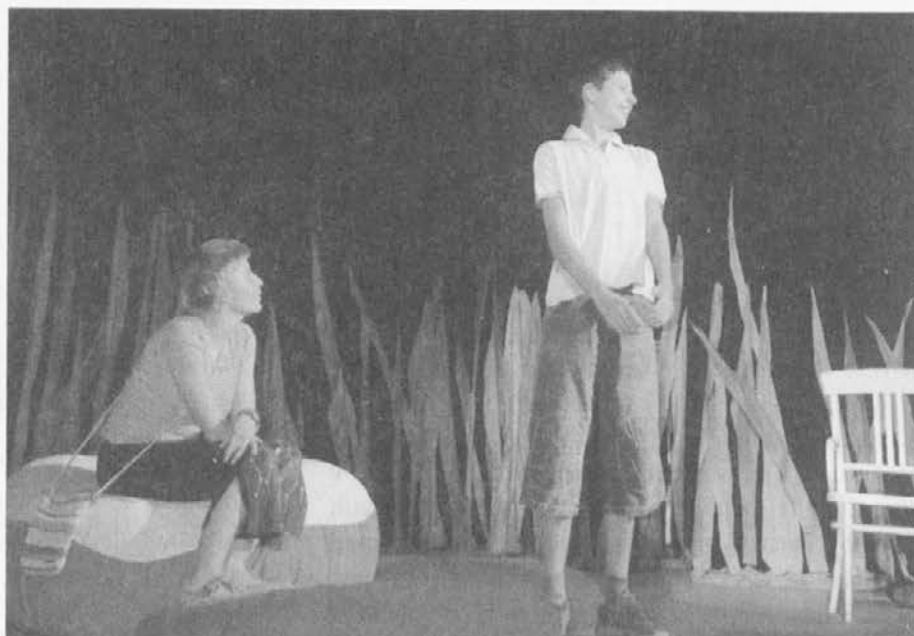
Zaradi slabih izkušenj s tremo smo se odločili za javno generalko, kar se je izkazalo za zelo učinkovito. Na premieri 6. junija 2003 so rožice in žuželke osvojile publiko. Nekajmesečni trud je bil poplačan.

Brančurnik, kjer smo imeli dve ponovitvi, z dvema predstavama pa smo gostovali tudi v Slovenj Gradcu.

Predstavo smo prijaviли na Linhartovo srečanje gledaliških skupin, ki je pomemben festival ljubiteljskih gledališč. V letošnji sezoni je festival razdeljen na dva dela, in sicer na srednješolske skupine in na ljubiteljske odre.

V predstavi Šest je seksi je v ospredju ljubezen v svetu žuželk in rožic. Krizantema Marko (Blaž Lečnik) je nesrečno zaljubljen v dalijo Lizo (Petra Mihelač).

(Foto: Andreja Čibron-Kodrin)

● O številkah

Ker smo z vajami začeli precej pozno in tako za rep ujeli konec gledališke sezone, smo imeli v načrtu več ponovitev predstave v jesenskem terminu. Kot lokalna srednješolska skupina smo želeli nastopati tudi za učence in dijake osnovnih in srednjih šol. Pri večini lokalnih šol smo naleteli na zanimanje in se brez težav dogovorili za ogled predstave, žal je nekaj manj interesa pokazala gimnazija, ki je po predstavi za prvi letnik odpovedala nadaljnje predstave. Zanimivo je, da je šest članov skupine gimnazijcev in da so njihovi profesorji in ravnateljica vedeli in spremljali njihovo sodelovanje pri predstavi. Razočaranje, da jih sošolci ne bodo videli, je bilo tako še večje.

V domačem kulturnem domu na Ravnah smo imeli še dve ponovitvi za izven, eno v okviru Ravenskih dnevov. Za šole smo odigrali šest predstav. K sebi nas je povabila tudi Gostilna

Selektor izmed prijavljenih predstav, ki jih je v naši skupini (srednješolske skupine) preko trideset, izbere nekaj, po njegovem mnenju najboljših, ki se nato udeležijo festivala. Pozitivni odzivi selektorice Kim Komljanec, ki si je našo predstavo ogledala konec aprila, nam dajejo upanje, da se bomo prebili na festival, kar bi bilo gotovo najlepše priznanje za naše delo.

● O načrtih

Mislím, da smo to predstavo dobro izkoristili in trinajst ponovitev za ljubiteljsko skupino ni mačji kašelj. Ne bomo je še čisto potisnili v kot, saj je tako simpatična, da bi jo morda še kdo hotel videti.

V mislih pa je pred nami že nov projekt, ki naj bi zaživel pozno jeseni, in če si niste uspeli ogledati Šest je seksi, vas že zdaj vabimo na našo (še neznano) novo predstavo.

Pogovor s kantavtorjem Milanom Kamnikom

»ČE NE IZKORISTIŠ SVOJIH SPOSOBNOSTI, NE MOREŠ BITI SREČEN«

Andreja Čibron-Kodrin

Milan Kamnik (Foto: Fotostudio Ocepek)

Milan Kamnik je, ker živi svojo naslovno misel, gotovo srečen človek. Z glasbo se je začel ukvarjati že pred tremi desetletji in ji ostal zvest vse do danes. Zasedba KORA je že legenda, Kamnik pa je uspešen tudi na svoji samostojni glasbeni poti. Doslej je izdal pet zgoščenk: Dolina smrti (Conan, 1996), Ibržnik (Conan, 1999), Je še kdo srečnejši kje? (Poseidon, 2001), Prežih in jaz (samozaložba, 2003) ter Brez jezika ni narečja (samozaložba, 2004).

Zadnja zgoščenka je izšla konec aprila. Na njej je zbral devet vsebinsko raznolikih pesmi, od katerih so nekatere tudi v narečju: priredbo Lesičjakove Pesmi od rojstva, posnetek s prve plošče Pacl'g'r na ožgn ter novitete Tatovi nebes, Tiha voda vejke grabne dieva, Bauči, (N'kol venč) v Lib eličah na bo plebiscita, Pesem, daj mi moč, Potrkaj na moja vrata in seveda naslovna skladba Brez narečja ni jezika. Kamnik je svojo novo zgoščenko predstavil na velikem koncertu na Prevaljah 24. aprila, ko je s številnimi glasbenimi gosti in z navdušenimi poslušalci hkrati proslavil tudi 30-letnico svojega glasbenega ustvarjanja.

»Kot kantavtor ustvarjate tako besedila kot glasbo. Kaj Vam je ljubše?«

»V svojih začetkih sem napisal nekaj besedil, ki sem se jih pozneje sramoval. Bila so pač pod vplivom glasbe, ki smo jo takrat poslušali. Hvala Bogu, da sem zašel v takšno družbo, ki ni hotela biti nostalgična. Na nek način smo bili uporniki in zato tudi vzorniki. Danes se mi že zgodi, da se od nekod prikrade neka melodija, na katero potem skušam napisati besedilo, sicer pa je bolj obratno.«

»Zanima me, ali pišete tudi pesmi, ki jih ne uglasbite, ker jih morebiti čuvate za pesniško zbirko?«

»Nobeno besedilo ni dolgo samo, ker vedno poskušam nekaj novega. Poslušam veliko glasbe,

predvsem country, blues, cajun, irski folk. Razpoloženje je odločilnega pomena, zato se mu kar prepuščam. Pravzaprav je knjižica z besedili in notno podlago izšla pri založbi Voranc že ob 25-letnici mojega glasbenega delovanja. V takšni obliki bo v prihodnje izdanega še kaj.«

»Ste eden redkih pevcev, ki pojejo v narečju. Zakaj vztrajate pri tem? Mislite, da bi bili še bolj uspešni, če tega ne bi počeli?«

»Lahko bi bil še bolj etno, če bi hotel, vendar bi mi najbrž očitali, da kopiram Kreslina. Mlakar je fantastičen, primorski veter (razen burje) pa je bolj blag od koroškega; vse to se seveda odraža v glasbi in jo bogati na obeh koncih. Prežihov Voranc in moje otroštvo sta pustila globoke sledi: sebe in Koroške ne

bom izdal. Uspeh je pa lahko umetno ustvarjen in kot takšen, kratkoročen. Takih 'uspehov' je v Sloveniji veliko, zato se tega ne grem.«

»Ali pri pisanju v narečju sodelujete z jezikoslovci ali pa se bolj zanašate na 'prakso'?«

»Veliko besedil je nastalo kar med pogovori na različnih koncertih Koroške, za kar sem sogovornikom neizmerno hvaležen. Zelo spoštujem BAJŽE S KOROŠKE Marte Repanšek in LESENE COKLE Bojane Verdinek. Bogat 'narečni naboj' ima tudi knjiga Berteja Logarja LIBELIČE (Vsaka vas ima svoj glas 7). Vse te solzice dokazujejo, da nikoli ne bomo pozabljeni. Jaz samo na svoj način skušam ljudem dopovedati, naj se ne sramujejo svoje biti, zato je precej besed uporabljenih skoraj s cele Koroške. Značilnost ali pa posebnost koroških govorov so polglasniki, ki jih zapojem po svoje. Če bi kakšno pesem poskušal zapeti samo po 'libeliško', bi bil narečni slovarček najbrž daljši od samega besedila. Noben jezikoslovec me še ni okregal, verjamem pa, da me spremljajo. Biti v narečju perfekcionista je lahko nevarno, zato vem, do kod lahko grem.«

»Zanima me, kaj menite o usodi slovenskega jezika (in njegovih narečij) v prihodnosti? Bo z globalizacijo izginil?«

»Usoda slovenskega jezika je odvisna od nas samih. Če se bomo spoštovali in kupovali ter brali slovenske knjige, poslušali in kupovali slovensko glasbo, potem bomo bolj zavedni. Veliko preveč pometamo pri sosedih, izgublamo vrednote in hitimo. Na srečo je del Slovencev na visokem kulturnem nivoju, zato se ni bati za lasten jezik. Narečja ga bodo še naprej bogatila. V Evropi bo pomembno, kako bomo znali čuvati in ohranjati ljudsko izročilo. V tem pogledu imamo v primerjavi z Evropo prednost.«

»Dosej ste veliko nastopali na raznih prireditvah, manj pogosto pa na celovečernih samostojnih nastopih. Zakaj?«

»Marketing je odločilnega pomena za promocije in organizacijo koncertov. V domačem kraju je veliko težje spraviti pod streho samostojni koncert kot pa drugje. Saj sem pred kratkim poskušal, a je bil odziv tako skromen, da sem kljub svoji vztrajnosti odnehal.«

»Ko ste na odru, ste, Vam vsi priznavajo, v svojem elementu. Kako Vi občutite povezanost s publiko?«

»Tukaj moram omeniti tradicionalno Grump gaudo koroških študentov ali pa obletnico Preše, kjer mi skorajda ni bilo treba peti. Takšni trenutki so redki, a prelepi, da bi bili vsakdanji.«

»Za Vami je trideset let glasbenega ustvarjanja. Katere so bile po Vašem mnenju prelomnice na tej poti in na katere dosežke ste najbolj ponosni?«

»Zagotovo je to zmaga na Narečnem festivalu leta 1979, na katerem sem se kot avtor ustalil. Prvi samostojni album leta 1996 je napovedal trmasto in vztrajno pot. Na to sem najbolj ponosen, torej sem dosežek sam.«

»Ali se mladi, ki se želijo glasbeno uveljaviti, kaj obračajo na Vas po nasvete?«

»Zelo redko. Jaz sem samouk, danes pa je v glasbenih šolah neprimerno več mladih kot pred 30 leti. Čeprav se mnogi porazgubijo po narodnozabavnih ansamblih, jazz skupinah itd., s svojim znanjem dvigujejo kakovost glasbe, in to je dobro.«

»Kaj menite, da je ključno za uspeh na glasbenem področju oziroma v življenju sploh?«

»Če ne izkoristiš svojih sposobnosti, ne moreš biti srečen. Nenehno dokazovanje brez oziranja v preteklost zagotovo prinese uspeh. Kdaj pa kdaj je treba pasti, da potem veš, kako se je pobirati.«

Saj ne bom povedal kaj novega: če nimaš cilja, je vsaka pot prava. Vendar morajo biti cilji usklajeni na vseh življenjskih področjih, potem je uspeh zagotovljen.«

BREZ NAREČJA NI JEZIKA

VSE SN DEVU DR'GAČ K'K'R ME JE DEDI UČIV
SN CIV DEN KUVU LAJNU PA DEČVE PADIV
VENČBART PR' SOSEDI SN ŠPEGU VNIE
TK' AL' TK' JE NARBOLŠI KAR SE NE SMIE.

DO TAJ ŠTO DEKLE OBEDN NI MEV
GENAU NA MIKLAVŽA SN JIE SRCE OGREV
ČEGLIH SN NARET BIV G'R KO SAM VRAH
DOPRNAŠU PA T'K, DA VSE JE BVO STRAH.

SN SE MAUŠL NAUČIV, DA BOGAT B' GRATU
DA B' VAHKO JO UŽENU, DA B' VEJKO BVO
SVATU
B' GVANTE NEDIEVNE VSAK DEN G'R
NAPRAVLU
PA VEJKO OTRUOK B'H KROHO G'R SPRAVLU.

NARBOL SN VESIV, KO SE PRAVHAT ŠTK ZNAM
ZA ENE SN KŠAJT ZA DRUGE ZAAMAN
TA STARE BESIEDE SO SKUOZ MOJA SLIKA
BREZ MOJGA NAREČJA NI JEZIKA.

M'RŠ B'T MAVO GAJC, ČE OČEŠ KA MET
M'RŠ DO'RO PONUCAT, TAGMAJNIŠ BEK DET
SE GLIHAT Z VSIEMI, N'Č NIDIK B'T
ČE DRUGI MAJO SODE POVNE U KL'T.

MAVO MAM SREČE, DA DR'GAČ SN BOGAT
MAM VEJKO FAMIL'JO, N'KOL NAM S'ROMAK
RPICO PRDIEVAM PA REHLNE STRIELAM
PA JAPKE DOV KLESTIM, DA ŠTRUDLNE DIEVAM.

NARBOL SN VESIEV...

ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE IN VZROKI PROPADA GRADU JAVORNIK

Simona Javornik

V okviru dejavnosti mladih raziskovalcev Koroške (MRK) so tudi letos osnovnošolci pripravljali raziskovalne naloge na tematiko dediščine domače Koroške. Učenki Osnovne šole Prežihovega Voranca **Marjeta Markovič** in **Ana Šinko** sta si za temo svoje raziskave izbrali renesančno-baročni dvorec Javornik. Raziskovalni projekt z naslovom Zgodovinske okoliščine in vzroki propada gradu Javornik je potekal pod mentorstvom **Alojza Pristavnika** in **Simone Javornik**.

Danes dvorec Javornik žalostno propada, zato je bil glavni cilj projekta osvetlitev vzrokov tega propada. Naloga je bila osredotočena predvsem na obdobje po drugi svetovni vojni, ki je bilo, na osnovi zapisanega in po primerjavi uporabljenega slikovnega materiala sodeč, odločilno za začetek propadanja te imenitne stavbe. Hkrati je bil namen opozoriti na pereč problem v preteklosti Mežiške doline, na številno propadu prepuščeno kulturno dediščino, saj sta tekom stoletij na Ravnah in v bližnji okolici od prvotnih sedmih gradov danes ohranjena samo dva dvorca¹. Grad Ravne so začeli za potrebe knjižnice namensko obnavljati leta 2002, za razliko od gradu Javornik, ki ga brez obnove v prihodnosti čaka usoda ostalih koroških dvorcev. V okviru naloge sta mladi raziskovalki ugotovili tudi, da je postalo podirajoče se poslopje gradu v zadnjih letih pribežališče za najrazličnejše odvisnike, ki so moteči in v prihodnosti morda celo nevarni za okolico, hkrati pa so dodatni vzrok za

pospešeno propadanje stavbe. Grad zato danes predstavlja problem ne samo z vidika propadanja kulturne dediščine, temveč je postal tudi socialni problem mesta Ravne.

Ob raziskavi sta učenki naleteli na pomanjkanje gradiva in zapisov, na nezanesljive podatke, nedostopnost notranjosti objekta in pa, presenetljivo, na nezanimanje odgovornih za to problematiko (lastnika gradu podjetja P.S.T. in Občine Ravne), ki do sedaj še niso poskušali poiskati skupnega jezika. Zaradi tovrstnih težav in zaradi fragmentarnosti gradiva je najbolj pričevalni del naloge bogato fotografsko gradivo, pri čemer sta raziskovalki primerjali stanje stavbe v prejšnjih desetletjih in stanje stavbe danes. V nalogi so uporabljene številne reprodukcije starih razglednic iz začetka 20. stoletja ter reprodukcije fotografij gradu Javornik iz 50., 60., 70. in 90. let 20. stoletja (v Koroškem muzeju Ravne) in reprodukcija bakroreza iz knjige J. V. Valvasorja iz leta 1688 (v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika Ravne). Edini dosegljivi arhivski vir je bila mapa franciscejskega katastra iz leta 1872 (na Geodetski upravi, enota Ravne na Koroškem).

Grad Javornik leta 1965

(Foto: arhiv Koroškega muzeja Ravne)

O prvotnem nastanku gradu govori tudi pripovedka, ki pravi, da naj bi grad zgradili celjski grofje. Celjski grofje so namreč radi hodili na lov in so lovili vse do koroške meje, saj je bilo pod Plešivcem takrat še dosti divjih koz. Kadar so lovili in je deževalo, niso imeli kam pod streho. Zato so sezidali graščino in jo poimenovali »Gamseneck«, ker dalje niso smeli loviti gamsov, ker je bilo tam že Koroško². Seveda so zgodovinska dejstva o nastanku gradu drugačna. Prvi zapis v virih priča, da je stavba leta 1540 že stala, saj naj bi dvorec bil takrat v lasti Luke Gamsa in naj bi se imenoval Prušnikov dvor – Pruschnigghof. Lastnik Luka Gams naj bi s cesarskim dovoljenjem dvorec tudi obnovil in obdal z obzidjem in s stolpi, prav tako pa naj bi se od obnove dalje stavba imenovala Gamsenegg, saj je cesar dovolil uporabo tega naziva. Konec 16. stoletja, po smrti Luke Gamsa, so dvorec dobili v roke baroni Javorniki – Jaborneggi. Vse to se je dogajalo v obdobju, ko so nastale tudi znane upodobitve koroških gradov J. V. Valvasorja v knjigi Topografija nadvojvodine Koroške, v kateri je bil prvič upodobljen tudi dvorec Javornik. Bakrorez predstavlja enonadstropen podeželski dvorec, ki je imel k fasadam stavbe prislonjena dva stolpiča, na vrhu opremljena z lesenim obrambnim vencem. Valvasor v knjigi hvali odlično lego gradu in navaja lastnika gradu, gospoda Johanna Andreasa von Jabornegga.

Naloga je sestavljena iz treh delov: grad Javornik pred drugo svetovno vojno, po drugi svetovni vojni in stanje dvorca danes. Za starejše obdobje gradu pred drugo svetovno vojno je v nalogi dobro prikazan časovni in zgodovinski pregled verige lastnikov gradu. Skozi stoletja so si lastništvo podajale naslednje plemiške rodbine in številni posamezniki: tri generacije Jaborneggov, Peter Lassacher von Meyersberg, Wayersbergi, Gačniki – Schlangenburgi, Franc Ksaverij Schmied, bratje Feltrinelli in zadnji lastnik gradu pred 1945 Šlezijec Ernest Ossiander, ki je, rojen 1866 v Hruševcih na Moravskem, leta 1946 na gradu Javornik tudi umrl. Zanimiva je predvsem ugotovitev, da je bil grad v obdobju pred drugo svetovno vojno lepo ohranjen, saj so lastniki, ki so v gradu večinoma tudi prebivali, grad primerno vzdrževali in obravnavali.

Po drugi svetovni vojni je grad prišel v last države. Takrat so nove revolucionarne oblasti stavbo in posest nacionalizirale in oboje dale v upravljanje različnim

podjetjem, prvotno upravi državnega kmetijskega posestva Javornik in kasneje samoupravni interesni skupnosti, ki je gospodarila s stanovanji. Grad je postal stanovanjska zgradba, stanovalci večinoma niso znali ceniti bogate opreme, nihče je ni obnavljal, tako da je, prepuščena hitremu propadanju, kmalu postala nevarna za bivanje. Zaradi nevarnosti so stanovalce iz gradu leta 1984 izselili. Grad, ki je bil s svojo lepoto do leta 1945 takratnemu Guštanju v ponos, je počasi postajal ravenska sramota.

Kaj se je na gradu Javornik dogajalo po izselitvi zadnjih stanovalcev leta 1984, nam do sedaj ni bilo poznano. Podatke, ki opisujejo dogajanje na dvorcu med letoma 1985-89, in informacije o obnovi in prenovi gradu ter pripadajočih objektov ter zunanjih površin je raziskovalkama prijazno posredoval g. Marinko Radilovič. V teh letih je bil namreč vodja tehnične službe pri Samoupravni stanovanjski skupnosti Ravne na Koroškem in s strani naročnikov del tudi odgovorna oseba. Samoupravna stanovanjska skupnost (s kratico SSS) je kot takratna lastnica gradu začela z izvajanjem najnujnejših zaščitnih del na grajskem poslopju. Hkrati so se začeli dogovarjati z ravensko železarno o financiranju projektov ter obnove in preнове gradu in ostalih grajskih objektov. Pri tem so morali projektanti upoštevati spomeniško-varstveni program preнове pri vseh grajskih objektih in zunanjih površinah. Program so izdelali junija 1986 v Zavodu za spomeniško varstvo Maribor. Idejne projekte so pripravili leta 1987 v podjetju Investburo Koper Capodistria (za zgradbe) in v arboretumu Volčji

Pogled na grad in njegovo okolico v letu 1972

(Foto: arhiv Koroškega muzeja Ravne)

potok leta 1987 (za zunanje površine), načrte za sanacijo obokov in zidov v gradu pa v Splošnem biroju Ljubljana leta 1986. Z izvajanjem del v prvi stopnji obnove gradu (utrditev zidov, obokov, obnova strehe in ostrejša ter izdelava zunanjega stavbnega pohištva in vzdava le-tega) so začeli leta 1986, še

preden je naslednje leto Železarna Ravne sprejela od Samoupravne stanovanjske skupnosti Ravne na Koroškem lastništvo nad ravensko kulturno znamenitostjo – gradom Javornik.

S prvo stopnjo del so končali poleti 1989, a z naslednjimi fazami niso nadaljevali, čeprav so bili pripravljeni idejni projekti za notranjo preureditev gradu in ostalih grajskih zgradb ter zunanjo ureditev. Zanimiva je ugotovitev, da je bilo vse zunanje stavbno pohištvo za grad izdelano in dobavljeno (okna stermopan za zasteklitev, naoknice, vrata in vse za zasteklitev pročelja) in bi ga lahko vzdali, a ga niso. Kje je sedaj to stavbno pohištvo, ob raziskovanju ni bilo mogoče ugotoviti. V tem času (leta 1989) je v vodstvu Samoupravne stanovanjske skupnosti prišlo do menjave, vodenje reorganizirane SSS in njenih služb so takrat prevzeli drugi. Z opravljenimi deli so zaščitili zgradbo gradu, niso pa preprečili dostopa v njeno notranjost, propadanje ter ropanje sta se zato nadaljevali. Po časopisnih virih³ sodeč je s podžavljanjem celotne železarne na Ravnah z družbo De profundis tudi grad Javornik prišel v državno last. Objekt so leta 1996, za nizko ceno takratnih 375.000 mark, prodali podjetju P.S.T. (s polnim imenom oz. sloganom Privoščite si tradicijo!) s sedežem v Kotljah, ki je lastnik gradu še danes.

Ugotovitve naloge o današnjem stanju gradu so naslednje: Današnja podoba predstavlja ta izjemni spomenik v zelo slabem stanju. Kot že omenjeno, je bila pri obnovi v 80. letih 20. stoletja streha dvorca na novo prekrita, takrat so bile ojačene tudi stene stavbe. To je verjetno tudi edini razlog, da grad danes še stoji. Centralno grajsko poslopje je le ena izmed treh grajskih stavb, ki sestavljajo celoten kompleks, ostali stavbi sta verjetno služili za grajske hleve in za nastanitev grajske služinčadi. Danes ohranjeni dvorec ima

glavno fasado obrnjeno proti zahodu, to je proti mostu v trgu, in ima sedem osi ter je tudi najbolj ohranjeni del stavbe. Vsa okna po celotni zunanjsčini imajo razbite šipe, glavna vrata v grad so podrta, namesto tega so zdaj mrežaste zapore. Nad glavnim vhodom je še vedno lep grb zadnjih lastnikov Ossiandrov, ki pa je že zelo poškodovan in mu grozi popoln propad. Na levi strani gradu je na fotografijah iz 80. let še vidno stopnišče danes podrto. Prav nič bolje se ni godilo tudi prostorom v notranjsčini, saj je podrto tudi polžasto glavno stopnišče, ki je vodilo iz pritličja v prvo nadstropje. Grad naj bi bil danes sicer zaprt, vstop v notranjsčino pa prepovedan, verjetno delno zaradi tega, ker je grad v privatni lasti, delno pa zaradi nevarnosti, saj se grad v notranjosti podira.

Seveda plastenke in ostale smeti kažejo drugačno zgodbo predvsem nočnega življenja »grajskih prebivalcev«.

Naj zaključimo pregled zgodovine dvorca Javornik z, v nalogi navedenim, odstavkom strokovnega ovrednotenja pomena stavbe, zapisanim v spomeniško-varstvenem programu prenove iz leta 1986 Zavoda za varstvo kulturne dediščine Maribor, z naslovom Grad Javornik Ravne na Koroškem: »Kljub svojemu zgodnejšemu nastanku je danes grad Javornik spomenik stavbarstva 19. stoletja, ki pa predstavlja v koroški regiji redke arhitekturne spomenike in zato zasluži posebej pazljivo obravnavo.«

Vzroki za propadanje tako pomembnega objekta, postavljenega skoraj v osrčje mesta Ravne, so v pomanjkanju denarja za njegovo obnovo. Hkrati je propadanje tudi posledica nezainteresiranosti lastnika gradu (Borisa Pešla) in Občine Ravne na Koroškem. Oba sta po Zakonu o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 7/99, 50., 54. in 55. člen) dolžna vzdrževati in ohranjati kulturno dediščino tega tipa, še posebej v primeru, kadar je ta resno ogrožena.

Ob koncu naloge in projekta sta raziskovalki lahko le z obžalovanjem ugotovili, da kljub zakonski podlagi do resnih dogovorov, kaj šele ukrepov, med lastnikom in Občino še do dandanes ni prišlo.

Takšna pa je podoba gradu danes. (Foto: Simona Javornik)

Javorniški biser pa se bo počasi in zanesljivo sesul sam vase in tako izginil tudi iz naše skupne zavesti. Ali si to res zasluži?

Opombe

¹ Povzeto po: Ravne na Koroškem. 750 let prve pisne omembe, Ravne na Koroškem, 1998, str. 25

² Povzeto po: F. Kotnik: Storijske I. Koroške narodne pripovedke in pravljice, Celovec, 1957, str. 75

³ Povzeto po: Večer 1996, št. 81, str. 13

Popotnik, postoj in pogledj

LEŠE

Hedvika Gorenšek

Leše so koroška vas, ki leži na nadmorski višini od 550 do 675 m. Danes tu živi 537 Lešanarjev. Na Leše nas iz središča Prevalj pelje dobre tri km dolga pot. Če bi napisali asfaltirana, bi bil zapis napačen, če bi napisali makadamska, bi bilo spet narobe, tako nekaj vmes: malo asfalta-malo makadama. Mislim, da si bomo morali izmisliti le novo ime vrste ceste, pa bo zapis pravilen. Vendar sestavek ni zastavljen problemsko, zato se ne bomo ustavljali ob leški cesti, mogoče le toliko, da si ob poti ogledamo kakšno zanimivost.

Ali so lahko in koliko so lahko Leše turistično zanimive? V čem bi bila lahko identiteta kraja?

Kulturna dediščina Leš je bogata.

CERKVI DVOJČICI

Leški dvojčici, cerkvi iz časa gotike, najdemo v vsakem pregledu slovenske cerkvene arhitekture in v številnih izdajah o lepotah Slovenije. Cerkvi stojita na hribu nad vasjo, kamor se lahko posprehodimo peš, slabe pol ure hoje je, seveda pa se lahko do cerkva tudi pripeljemo.

Večna uganka, ki je še ni uspelo nikomur razrešiti. V odmaknjeni vasici, kjer je bilo v 15. stoletju le nekaj kmetij, so postavili dve cerkvi, tesno eno ob drugi.

Mogoče bi držala tista povedka, da sta nekoč bila tu dva samostana, moški in ženski, vsak pa je imel svojo cerkev, kamor so prihajali po podzemnih rovih?

Udeleženci pohoda Po stopinjah leškega rudarja pred vhodom v rov Franciscus.

(Foto: Hedvika Gorenšek)

Nikakor pa ne obvelja tista, da sta dve cerkvi zato, ker je bila ena za kmete, druga pa za rudarje. Res so imeli kmetje za svojo cerkev sv. Ano, knapi pa cerkev sv. Volbenka, vendar to šele v 19. stoletju, ko so Leše postale delavsko-rudarsko središče.

Naj uganka čaka na pravilno razlago, mi pa se malo sprehodimo po obeh cerkvah.

Cerkev sv. Ane

Spodnja je cerkev sv. Ane. Ima vitek in visok zvonik, ki dobesedno raste iz tal. Portala in okna so kamnoseško okrašeni. Prezbitarij ima rebrast obok, ladja pa lesen strop z 98 poslikanimi kvadratnimi polji, v sredini je Marijin monogram z letnico 1689.

Nastavka obeh stranskih oltarjev sta poslikana na steno. Oltarne slikarije na obeh straneh prehajajo v bogato okrasje. Oba slikana oltarja sta z letnico 1577, ob letnici sta tudi črki E. P., ki pomenita začetnici neznanega slikarja. Skoraj po vsej dolžini severne ladijske stene je velika slikarska kompozicija Pohoda in poklona treh kraljev.

Glavni oltar je redki primer v cerkveni arhitekturi. Gre za izrazit »zlati oltar« iz 17. stoletja, postavljen v gotski prostor kot velika monštranca. V tronu je kiparska skupina sv. Ane Samotretje, v kateri je mati Ana skupaj s hčerko Marijo in z vnukom Jezusom. Ob straneh sta kipa dveh svetnic, leva je nepoznana, desna je sv. Barbara.

»Cerkev sv. Ane se je umetnostno bogatila od 15. do 17. stoletja, potem pa se je zanjo čas ustavil. Danes jo zato občudujemo kot velik spomenik stare likovne kulture, ki dokazuje, da so imeli nekoč ljudje občutek za pravo mero in so zato v dobrih dveh stoletjih ustvarili prostorsko umetnino, ki obiskovalca prevzame s svojo skladnostjo in z nevsiljivo lepoto.«

(dr. M. Zadnikar)

Cerkev sv. Volbenka

Le nekaj metrov nad cerkvijo sv. Ane stoji cerkev sv. Volbenka. Zanimivost je ta, da cerkev nima zvonika. Najlepši pogled je s

spodnje strani, kjer opirajo vse ogle mnogokotnega prezbitarija različno visoki in trikrat stopnjevani oporniki, med njimi pa so visoka dvojna okna. Oprema notranjosti cerkve je nekoliko skromnejša. Glavni oltar je lep baročni izdelek, v tronu je kip cerkvenega zavetnika sv. Volbenka s cerkvijo v levici, ob straneh pa sta kipa frančiškana z baklo in sv. Dominika s psom. Na hrbtni strani je letnica 1680. Oba stranska oltarja sta preprosta mizarska izdelka nove gotike.

V cerkvi je tudi križev pot s slovenskimi napisi v bohoričici, ki kažejo na koroško slovenščino. Podobe križevega pota kličejo po obnovi, saj so barve in oblike skoraj neprepoznavne.

Cerkev ima tudi kripto, posvečeno sv. Valentinu. Iz ladje vodijo dvojne stopnice v triladijsko dvorano,

Cerkvi sv. Volbenka (levo) in sv. Ane

(Foto: Hedvika Gorenšek)

ki jo osvetljujejo le pravokotna okenca. Kamniti oltarček ima v vdolbinah kipa dveh svetnikov, levi je nepoznan, desni pa je sv. Valentin.

Cerkev sv. Volbenka je zunaj le delno obnovljena. Obnovljeni del je krasen in daje vtis mogočnosti in veličine cerkve. Nujno potrebna pa bi bila obnova celotne stavbe. Ker pa sta cerkvi prešli pod državno okrilje, bi pričakovali, da bodo dela hitro opravljena, da ne bo dodatne škode na objektu, a žal ni tako. Mislim, da bo potrebna širša akcija Korošcev, da bi obnovo le spravili z mrtve točke čakanja. Prav tako bi bilo nujno treba obnoviti tudi obe cerkvi znotraj, saj sta kot spomenika 1. stopnje tega vredni.

Obe cerkvi sta tudi zelo akustični, zato tu potekajo tudi koncerti. Gotovo zelo odmeven in obiskan je bil lanskoletni Gregorijanski koral, ki ga je izvedel študentski zbor Akademije za glasbo iz Ljubljane z dirigentom Tonetom Potočnikom, v organizaciji Kulturnega društva »Mohorjan« Prevalje. Prizorišče ob ali v leških cerkvah nudi številne možnosti za srečanja z vrhunskimi kulturnimi ustvarjalci.

LEŠKI ROKOPIS

Leše so poznane tudi v literarni zgodovini po Leškem rokopisu, ki ga hrani UK Maribor, kopijo pa KOK dr. Franca Sušnika na Raynah.

V nemškem solnograškem koledarju za leto 1733 je 50 nenatisnjenih listov, določenih za zasebne in domače beležke. Skoraj ves nenatisnjeni del (86 strani) je popisan z raznovrstno vsebino: od verskih do posvetnih besedil. Pisec je bil verjetno ljudski prepisovalec – bukovnik. Leški rokopis je v bistvu najstarejši obsežni tekst v mežiškem narečju. Razodeva enoten jezikovni prostor: Leše–Prevalje–Šentanel–Podjuna.

Rokopis je verjetno nastal na kmetiji Papež.

Celoten ponatis je objavljen v publikaciji Leše, ki jo je izdalo Kulturno društvo Mohorjan, gradivo je zbral in uredil Tone Sušnik.

RUDNIK PREMOGA

Leše so bile nekoč močno delavsko središče.

Rudnik na Lešah je deloval 121 let (1818–1939). Leta 1847 so v vseh slovenskih premogovnikih nakopali trikrat manj premoga kot na Lešah. Leta 1879 je bilo v rudniku zaposlenih kar 865 delavcev.

In kaj je na Lešah ostalo od tega mogočnega delavskega središča?

Edini ohranjen in obnovljen je vhod v rov Franciscus iz leta 1849, obnovljen leta 1987. Vhod v rov je zaprt z vrati, ki imajo rešetkasto okno, da je mogoč pogled v notranjost. Rov je na poti Prevalje–Leše, ob cesti je pano, ki popotnike vabi, da se ustavijo in sprehodijo do rova.

Ohranjati spomin na pomembno obdobje naše preteklosti je osnovno vodilo tudi Kulturnemu društvu Leše, ki je lani v okviru jesenskih srečanj na Prevaljah pripravilo spominski pohod Po stopinjah leškega rudarja, ki bo postal tradicionalna prireditel. Ob tej priložnosti smo odkrili tudi spominske plošče na objektih, ki so še iz časa leškega rudnika.

Zbrali smo se v petek, 19. septembra 2003, pred vhomom v rov Franciscus.

V rudarski obleki, ki jo je KD Leše dobil v dar od starega leškega rudarja, je iz rova prišel in vse zbrane pozdravil mladi rudar. Pevci Mešanega pevskega zbora KD Leše so zapeli Knapovsko himno, ki so jo priredili po ustnem izročilu gospe Olge Čerpnjak.

Pot smo nadaljevali v središče vasi, kjer smo odkrili ploščo na stavbi stare leške bolnišnice. Delo v rudniku je bilo nevarno in se je v njem zgodilo veliko nesreč. Zato so v času največjega razcveta rudnika grofje Henckli zgradili na Lešah tudi bolnišnico. Točnega datuma nismo ugotovili, po pripovedovanju naj bi bilo to v letih 1854–1860. Bolnišnica je imela tri bolniške sobe s prostorom za dvajset bolnikov, sobo za bolniškega strežnika in preiskovalno sobo. Bila je zaprtega tipa, saj je sprejemala samo rudarje in njihove družine. Največ bolnikov se je v bolnici zdravilo leta 1919, ko je na Lešah razsajala griža.

Tretjo spominsko ploščo smo odkrili na stavbi, kjer je bila v rudarskih časih pozivalnica (frlescimer), danes pa so v njej trgovina in stanovanja. Hiša je že po svoji zunanosti zgodovinski objekt. Enonadstropna z lesenim stolpičem in zvonom, ki je v času delovanja premogovnika klical rudarje k delu. V pozivalnici so se zbirali rudarji pred odhodom v jamo, tu so jih klicali, tu so pomolili ob sliki svoje zavetnice sv. Barbare in šli na delo, sem so se tudi vračali z dela.

Poleg vodenega ogleda so svoje spomine na preteklost obujali tudi domačini: Olga Čerpnjak, Hanzi Trinkavs, Rozka Časl in Mojca Zorman.

Pohod smo zaključili pri domačem zbiratelju starin Zvonku Toplerju, ki nam je razkazal zbirko predmetov in listin iz časov delovanja leškega rudnika.

Za vse pohodnike je bila v gostilni Luka tudi knapovška večerja: farflči in v režlah repica.

Leše vabijo s svojo bogato kulturno dediščino, Leše vabijo po stopinjah leškega rudarja, Leše vabijo k Zvonku Toplerju na ogled starih listin, predmetov leškega rudnika in k Benu Mandlu st. na ogled zanimivih starin, Leše pa vabijo tudi z naravo.

V zgibanki Leše, ki jo je Kulturno društvo Leše izdalo letos v 2. ponatisu in jo lahko dobi vsak prijatelj Leš, smo zapisali:

Lep in ogleda vreden je kraj v vsakem letnem času. Popotniku, ki ljubi manj zahtevne izlete, pa ponujajo Leše tudi pešpoti na dva hriba. Na Volinjak, kjer so nekoč prebivale žal žene, in na Jankovec, kamor v mesecu maju vabi rumeni ženitelj.

Z Leš nihče ne odhaja praznega srea in vsakdo, ki zna občudovati naravo in bisere kulturne dediščine, se na Leše rad vrača.

UTRINKI Z NAŠEGA NEPOZABNEGA POTEPANJA PO LONDONU

Pripravila in zapisala: **Slavica Klančnik**

*Resnični jaz je vedno v gibanju,
kot glasba, kot reka življenja se spreminja,
premika, pada, trpi, se uči in sije.*

Brenda Ueland

Kako dati našemu pedagoško-teoretičnemu znanju praktično obliko, kako ga uporabiti v vsakodnevni situaciji in pri tem doživeti nepozabne trenutke, takšne, ki kličejo po še?

Eden od odgovorov je gotovo v tem, da mladim omogočimo čimveč stikov z realnim svetom, z avtentičnim okoljem, ko jih nekako »vržemo« v situacijo, v okolje, ki ga sicer poznajo iz različne literature, dobro pripravljenih TV-oddaj, dokumentarnih filmov ali iz šolskih učbenikov, jih pri tem vodimo diskretno ter jim nenehno, z lastnim zgledom, krepimo občutek osebne vrednosti, varnosti ter jim kažemo in omogočamo različna življenjska doživetja.

Še malo in zgodila se bo Evropa tudi nam, »majhnemu«, a žal ne preveč samozavestnemu

slovenskemu narodu. Spopasti se bo treba (tokrat zares) s tržno logiko in le znanje, ki je tudi validno, ki je resnično in merljivo, nam bo koristilo pri stopanju v korak s tako imenovanimi »velikimi«. Zakaj sta pridevnika veliki in majhni zapisana v navednicah? Zato, ker verjamem, da veličina ali majhnost nista pomembni v fizičnih dimenzijah. Pristnost, iznajdljivost in sposobnost vseh ter vsakega posameznika v neki družbi; znanje in vedenja o kulturi in zgodovini drugih narodov, pridobljena bodisi v šoli ali iz različnih medijev, znati tudi praktično uporabiti, se vživeti in znati zaživeti v novem okolju, so tiste vrednote in hkrati neizbežne potrebe, ki nam bodo pomagale, da bomo lahko polno in kot enakovreden narod zaživeli v sožitju z vsemi ostalimi Evropejci.

Čemu takšno vmesno razmišljanje?

Ko sem se pred božično-novoletnimi prazniki odločila, da popeljem svoje učence v London in izkoristim dokaj ugodno Božičkovo ponudbo agencije

Prvi skupni posnetek po prihodu na britanska tla

Twin (kaj vse je otrokom oz. njihovim staršem ponudila, tu ne bom navajala), nisem niti sanjala, da bo zadeva izpadla tako dobro.

Med zimskimi počitnicami pa je šlo zares. S prežihovci, v glavnem tekmovalci iz angleškega jezika (osmošolci), in nekaterimi nadebudnimi zdravošolci, smo se, skupaj z agencijo Twin, podali na tridnevno ekskurzijo in moram reči, da smo v tem kratkem času v resničnosti doživeli in v praksi preizkusili marsikatero večino jezikovnega znanja ter na svoji koži občutili in okusili številne lepote, nepopisne razsežnosti ter veličino tega, t. i.

Z enega dela mesta na drugega smo potovali in spoznavali pravila vožnje s podzemno železnico (*the Tube*), se povzpeli po 311 stopnicah na vrh zgradbe, imenovane *The Monument*, spomenika velikemu požaru iz 1666. leta in doživeli prekrasen razgled po mestu, se potepali po in opravili skromen 'shopping' na Oxford Streetu ter obiskali nepozabno *Madame Tussaud's* ter *Planetarium* in še bi lahko kaj dodali.

London – doživeli smo ga podnevi; v nočnih urah pa s sprehodom po razkošno razsvetljenem predelu skozi *Picadilly*, skozi kitajsko četrt – *China Town* do trga *Leicester*, prepredenega z gledališči in z

Doživeli smo menjavo kraljeve konjenice v prekrasem, sončnem vremenu.

»glavnega« mesta sveta. Pa ne le-to. Zaradi izjemne organizacije in odličnega vodenja mladega vodnika Nika, ki svoje delo opravlja s srcem, so učenci doživeli in izkusili mnogo tistega, o čemer so poprej le sanjali: letalski let, obisk observatorija na *Greenwichu* in ogled znamenite ladje *Cutty Sark*, vožnjo z ladjo po reki Temzi, ki razkriva marsikatero arhitekturno veličino tega prečudovitega mesta, pa izkustvo bivanja v angleškem dijaškem domu – *Youth Hostel* ter nepozabno potepanje po mestnem jedru. Spoznali so zgodovino Londona in zanimivosti angleške družbene ureditve ob ogledu katedrale *Westminster Abbey* in *Houses of Parliament* z znamenitim *Big Benom*, se sprehodili mimo ulice *10 Downing Street* (rezidence ministrskega predsednika), si ogledali menjavo konjenice kraljeve garde. Pot skozi prekrasen *St. James's Park* pa nas je privedla do Buckinghamske palače – kraljičine rezidence. Kmalu zatem so učenci spoznali ponos Britancev – spomenik admiralu *Nelsonu*, ki je premagal »nepremagljivega« Napoleona.

veličastno dvorano *Odeon*, kjer dobiš občutek, da ti je za trenutek dovoljeno družiti se z velikimi umetniki sveta, čeprav samo v domišljiji, pa nam je razkril še eno veličastno podobo tega veličastnega mesta. Vožnja skozi London in še zadnje, prekrasne večerne podobe tega zares lepega mesta, osvetljenega z milijoni lučmi, te napolnijo z nepozabnimi vtisi. In nato še vožnja s trajektom, zopet svojstveno doživetje, in pot proti domu.

Marsikomu se vse to zgodi v veliko daljšem časovnem obdobju, če sploh kdaj. Sama sem nekaj podobnega doživela šele po končani gimnaziji; no, takrat so bili pač drugačni časi.

Danes je potovanje v velika mesta (pa ne le velika) možno in dokaj dostopno, saj, pa naj to ne zveni kot reklama za kakšno agencijo, tudi pri nas obstajajo ljudje, ki so že zdavnaj začutili, da je le tisto znanje nekaj vredno, ki ga lahko tudi preizkusiš v vsakdanjem življenju, in se potrudili, da z dokaj ustreznimi in ne odušskimi cenami omogočajo mladim obisk in ogled velikih evropskih mest ter na

tak način učenje v realnosti. Tudi sponzorji in donatorji so pripravljani kaj prispevati, le poprositi jih je treba za pomoč.

Kako lahko je vse, če si človek pozitivno naravnani in verjameš, da je v življenju mogoče doseči vse, kar si resnično želiš in v kar resnično verjameš.

In ko se danes ozrem nazaj, vem, da so našemu prijetnemu doživetju botrovali trije dejavniki: čudovito vreme (netipično za London), pridni učenci in prijazen vodnik s širokim, interdisciplinarnim znanjem.

Od vsega začetka sem bila velik optimist in nisem se strašila, da bi šlo karkoli narobe. Po vseh letih službovanja vem, da je mladostnikom treba ponuditi kaj več kot le pouk. Odločitev je bila torej pravilna in ni mi žal, da sem porabila del počitnic za to dogodivščino. Pomembno je, da smo bili vsi popotniki zadovoljni in da smo začeli pouk polni navdušenja ter lepih spominov.

"All's well that ends well." (*William Shakespeare*) – je bilo z velikimi črkami zapisano na stavbi nekega gledališča na naši poti proti trgu *Leicester Square*, tik pred našim odhodom domov, in takrat sem začutila, da nam je bila to popotnica za srečno vrnitev. In res je bilo tako.

Izlet je že nekaj časa za nami, toda v nas in naših srcih je duh po Londonu (*The Spirit of London*) zapisan za vedno. Čeprav sem ga osebno doživela že kar nekajkrat, saj sem kot študentka preživela v predmestju le-tega kar celo leto, moram reči, da je tokratni obisk tudi name napravil nepozaben vtis. Izvedeli in videli smo resnično veliko.

VTISI MLADIH POPOTNIKOV

"The first cut is the deepest," pravi angleški pregovor. Ali je to res, pa poskušajmo razbrati iz razmišljanj naših mladih popotnikov.

Izlet v London je bil zame najlepša izkušnja v življenju. Uživali smo 100 na uro. Ne vem, kaj se mi je zdelo najbolj zanimivo, saj je bilo prav vse čisto posebno doživetje.

Posebna zahvala gre naši učiteljici, da se je odločila in nas popeljala na tako čudovit izlet, hvala pa tudi vodniku Niku za enkratno vodenje po tem edinstvenem mestu.

Nika, 8. b

Od doma smo odšli v zasneženem jutru, London pa nas je pričakal brez snega in z obilico sonca. Med mnogimi znamenitostmi, ki smo si jih ogledali, je name največji vtis

napravil muzej voščenih lutk *Madame Tussaud's*. Zanimiva izkušnja je bila tudi kratko bivanje v dijaškem domu, imenovanem *Youth Hostel*.

V prijetni družbi in ob ogledu številnih zanimivosti je čas hitro minil. Domov sem se vrnil poln lepih vtisov, s knjižno nagrado, osvojeno na kvizu za najboljše znanje o Londonu (kviz je pripravil naš vodnik Nik), in z lepimi spomini. Pa še to. Skupaj z mamo sva uredila album s slikami iz Londona in tako dala temu dogodku večnost.

Aljaž, 8. b

London. Kdo bi si mislil, da ga bom nekoč tudi sama obiskala. Tamkajšnje stavbe in življenje Londončanov smo opazovali le na slikah in v filmih.

Med zimskimi počitnicami pa smo ga doživeli, in to čisto zares. Veliko smo videli, povrh vsega pa še kraljičino kočijo (naš vodnik je rekel, da se to turistom zgodi le redkokdaj). Na ulicah smo srečevali različne ljudi, med njimi tudi črnce, Kitajce ..., nekateri pa so izstopali že z načinom oblačenja. Dobila sem občutek, da so ljudje bolj strpni in bolj vljudni. Včasih sem se ozrla po njih in se vprašala, če domačini še sploh opazijo vso to raznolikost in lepoto mesta, tako kot mi, turisti. Verjetno ne, saj so ga že navajeni, navajeni pa so tudi vsakodnevnega vrveža, polnih restavracij in gneče na podzemni železnici ter utrujenih obrazov ljudi, ki se vračajo iz službe.

To je njihov vsakdanjik, in med tem kratkim bivanjem v njem sem začutila, da je London mesto, ki nikoli ne spi.

Zala, 8. c

Napočil je dan izleta v London.

Prvi dan: prihod, potepanje po londonskih ulicah in prva preizkušnja vožnje s podzemno železnico – prava pustolovščina.

Drugi dan: ogled mestnega jedra. Meni sta ostala najbolj v spominu *Oxford Street* in hiša voščenih lutk *Madame Tussaud's*.

Lepe spomine imam na to mesto, na druženje, na vse, kar smo doživeli. Izlet bi rada ponovila in priporočam ga vsem, ki si želite videti to čudovito britansko prestolnico; tega doživetja ne boste obžalovali; govorim vam iz lastnih izkušenj.

Amra, 8. b

LONDON – vse to se mi je do trenutka, dokler nisem res stala na angleških tleh, zdelo tako nemogoče in neresnično. Mesto je prekrasno in že samo, da si tam, ti vzbuja prijetne občutke in pričara nepozabne trenutke, tako kot jih je meni. Upam, da ga bom še obiskala.

Katja, 8. b

London je mesto, ki na človeka naredi nepozaben vtis. Lepe stavbe, razgled, prijazni ljudje, dobra hrana. Meni se je zdelo vse popolno. Ogledali smo si veliko znamenitosti, šli smo celo nakupovat, le pri kraljici se nismo oglasili na čajju.

Prvič sem letela z letalom in se vozila s podzemno železnico. Prehodili smo kar 311 stopnic do vrha Monumenta, naš trud pa je bil poplačan s prečudovitim razgledom na mesto. Plovba z ladjo po reki Temzi nam je nudila posebne užitke in pogled na številne mostove je bil enkratni.

Prvo noč smo v glavnem prebedeli in ob klepetanju s prijatelji je minila, kot bi trenil. Najlepše od vsega pa je bilo druženje s prijatelji in nova poznanstva.

London je res vreden ogleda, zato kar na pot. Lahko vam zagotovim, da se skoraj ne boste hoteli vrniti domov. Ampak Slovenijo imamo pa kljub vsemu še vedno najraje, mar ne?

Vesna, 8. a

Letošnje zimske počitnice sem preživel na zelo zanimiv način. S prijatelji in sošolci ter z učiteljico angleščine smo odpotovali v London. Kmalu smo spoznali, da je življenje v tem več milijonskem mestu precej drugačno kot pri nas. Vse se odvija mnogo hitreje. Doživeli smo dneve brez oblaka, kar je dalo temu velemestu še poseben čar in ta ostane vsakomur v spominu do konca življenja. Pa milijone luči ob nočnih urah, ki naredijo že tako lepo mesto še lepše.

Po treh dneh potovanja je marsikdo od nas spoznal, da potovanja ne nudijo le spoznavanja tujih krajev, pač pa tudi druženje, prijetna doživetja in nepozabne vtise, ki ti napolnijo srce in dušo za vselej.

Matej, 8. b

Moji vtisi iz Londona:

- pristrčni ljudje, ki radi pomagajo,
- čudovita vožnja po reki Temzi,
- nepozabno potepanje po Oxford Streetu,
- razkošna palača kraljice Elizabete II.,
- London je najlepši v večernih urah,
- stavbe, da ti zastane dih.

OBIŠČITE GA, NE BO VAM ŽAL!

Albin, 8. c

Utrinek iz mestnega središča

Spoznale smo London in se imele lepo.

3 proposals to go to London (3 predlogi za obisk Londona):

- You must visit this beautiful city.
- Go at least for a week.
- Enjoy yourself as much as possible.

I personally love London and you can take my word that I'll visit it again.

Anže, 8. b

Foto: Slavica Klančnik in udeleženci izleta

Poslikali smo se ob "guardu" na konju.

VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE IN UČENJE –

IZOBRAŽEVANJE V UNIVERZI ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE

Ana Pavše

V zadnjih letih smo se že kar nekako navadili poslušati in tudi razglašati, da čas, v katerem živimo, zahteva in narekuje vseživljenjsko izobraževanje, izobraževanje in učenje vseh ljudi od rojstva do groba, kot se pogosto sliši.

Ali sta učenje in izobraževanje že res postali nekaj samoumevnega za vse?

- Za mlade ljudi se nam zdi še najbolj samoumevno, da se morajo izobraževati; dopovedujemo jim, da hodijo v šolo zato, ker potrebujejo znanje za poklic, čeprav jih morda na koncu izobraževanja ne čaka zaposlitev v natanko določenem poklicu.

- Pri ljudeh, ki so že zaposleni, je izobraževanje že skoraj samoumevno za tiste, ki opravljajo zahtevnejša strokovna ali vodstvena dela, ker drugače zaradi neprestanih sprememb in napredka znanosti in tehnologije svojega dela ne bi mogli več uspešno opravljati ali napredovati. Na nižje zahtevnih delih vključevanje v izobraževanje še ni pravilo. Za večino zaposlenih ljudi je izobraževanje namenjeno predvsem delu in karieri.

- Manj samoumevno pa se še večini ljudi v našem okolju zdi izobraževanje oziroma učenje ljudi, ki so že zapustili svet dela, postali upokojenci in vstopili v tretje življenjsko obdobje. Marsikdo si v zvezi z izobraževanjem ljudi v tretjem življenjskem obdobju postavlja vprašanja o smiselnosti in koristnosti izobraževanja starejših odraslih.

S tovrstnimi vprašanji in pomisleki se že dolgo več ne morejo strinjati strokovnjaki, ki se ukvarjajo s starostjo in staranjem prebivalstva, ter tisti upokojeni, ki se vključujejo v izobraževalne programe. Ugotovljeno je, da je za človeka v tretjem življenjskem obdobju v vseh pogledih potrebno in zelo pomembno, da ostane ali pa ponovno postane dejaven in se samouresničuje tudi potem, ko je zapustil svet dela.

K ponovnemu vključevanju lahko poleg drugih aktivnosti pomembno prispeva tudi organizirano izobraževanje. Dokazano je, da izobraževanje v tretjem življenjskem obdobju ohranja in nadalje razvija mentalne, psihofizične in socialne lastnosti ter

spodobnosti starejših ljudi za kakovostno samostojno življenje, kar seveda povečuje kakovost življenja starejših ljudi, njihovih ožjih družinskih članov in prispeva k razvoju lokalnega okolja in povečuje vitalnost celotne družbe.

Dr. Dušana Findeisen (1999) v raziskavi o izobraževanju starejših ugotavlja, da raznolike izobraževalne vsebine, ki so plod želja in potreb starejših samih, omogočajo možnosti za:

- ohranjanje in razvoj identitete (da se počutijo doma v tem svetu),

- pridobivanje samozaupanja, ki ga starejši morajo imeti za participacijo v družbi in aktivno delovanje,

- uspešno obvladovanje sprememb in včasih tudi za drugo kariero,

- zadovoljevanje potreb po koristnosti in odgovornosti do drugega,

- nadomestitev nekdanjega delovnega okolja, sodelavcev z učno skupino, ki lahko postane za nekatere upokojene osrednje socializacijsko okolje,

- gradnjo mostov med starejšimi in mladimi generacijami v družbi in premagovanje stereotipov o starejših v našem okolju in družbi.

Kaj vse so lahko posledice učenja za upokojenega/starejšega človeka?

Naj jih nekaj naštejemo:

- pridobivanje novih znanj, spretnosti, razvijanje talentov,

- širjenje duhovnega horizonta, razvijanje sposobnosti za učenje, za vztrajanje,

- spreminjanje osebnega pogleda,

- izgrajevanje emocionalne in socialne neodvisnosti,

- razvijanje ustvarjalnih oblik samopotrjevanja, kar preprečuje zapadanje v čustvene in vedenjske motnje in destruktivno vedenje,

- strukturiranje časa, vključevanje v socialno okolje, navezovanje socialnih stikov, da starejši človek ni socialno izoliran, in drugo.

Univerza za tretje življenjsko obdobje – ena od možnosti za neformalno izobraževanje upokojenih

Univerza za tretje življenjsko obdobje je že dokaj poznano in uveljavljeno poimenovanje za prostovoljno organizirano izobraževalno gibanje, namenjeno starejšim odraslim ali ljudem v tretjem življenjskem obdobju.

Ko ljudje zapustijo svet dela in so zadolžitve v zvezi z družino in otroki v glavnem opravljene, se lahko ljudje bolj posvetijo sebi, svojim interesom in potrebam. Lahko se tudi odločijo za pridobivanje novih znanj in spretnosti, ki jih narekuje življenje v informacijski družbi. Oživijo lahko nekdanje sposobnosti ali odkrijejo nove; vse tisto, za kar poprej, ko so bili polno zaposleni doma in v službi, niso imeli časa. Lahko si pridobijo znanja in spretnosti, s katerimi bodo izpovedali svoja občutja in poglede na svet. Take in temu podobne izobraževalne vsebine lahko upokojeni pridobivajo v programih univerze za tretje življenjsko obdobje.

Univerza za tretje življenjsko obdobje s svojimi raznolikimi izobraževalnimi oblikami in vsebinami, ki so plod želja in potreb udeležencev, omogoča tudi upokojenim možnost, da se ponovno vključijo v tako izobraževanje in učenje, ki jih veselita in jim prinašata zadovoljstvo, jih bogatita in jim dajeta možnosti, da še bolj ali ponovno zaživijo polno »kulturno« življenje in se tudi v tretjem življenjskem obdobju osebnostno razvijajo.

V industrijsko visoko razvitih državah so univerze za tretje življenjsko obdobje začeli uvajati že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. V Sloveniji štejemo za začetek organiziranega izobraževanja upokojenih leto 1986. Danes v naši državi uspešno deluje okoli 30 univerz za tretje življenjsko obdobje; nekaj tudi zelo velikih, ki imajo za seboj že skoraj 20-letno uspešno delovanje. Najbližja je v Velenju.

Univerza za tretje življenjsko obdobje Ravne na Koroškem je v slovenskem merilu ena najmlajših, ustanovili smo jo leta 2001. Vse potrebno za ustanovitev in delovanje smo pripravili in razvili v izobraževalnem centru Smeri Ravne na Koroškem; delovanje poteka v okviru Andragoškega društva Koroške in je namenjeno animiranju ter omogočanju

izobraževanja upokojenim v vseh občinah Mežiške doline in občini Dravograd.

Kako poteka izobraževanje v univerzi za tretje življenjsko obdobje – kako deluje univerza?

Izobraževanje v univerzi za tretje življenjsko obdobje je prostovoljno, vanj se lahko vključi vsakdo, ki to želi – ne glede na predhodno izobrazbo ali izkušnje. Izobraževanje v univerzi ni šolsko izobraževanje, ki so ga udeleženci doživljali v svojih šolskih letih: ni vnaprej predpisanih programov in meril uspešnosti ter kriterijev napredovanja, ni preverjanja znanja za oceno, ni negativnih ocen in popravnih izpitov, ni prisile in ocenjevanja znanja.

Osnovna oblika delovanja je manjša študijska skupina, ki jo vodi mentor. Ta skupaj z udeleženci naredi načrt učenja, kaj in kako se bodo skupaj učili. Vsak udeleženec v procesu učenja napreduje po svojih sposobnostih in zmožnostih. Poleg izobraževanja v študijskih skupinah se udeleženci izobraževanja povezujejo tudi v izobraževalnih dejavnostih, kot so priprave in ogledi razstav, obiski gledaliških predstav, udeležba na študijskih izletih in skupnih srečanjih, na katerih predstavijo dosežke svojega učenja.

Študijsko leto 2003/04

Študijsko leto v univerzi traja običajno od oktobra do maja, študijski programi obsegajo od 20 do 40 ur in ob zadostnem številu prijavljenih lahko potekajo v vsakem kraju Mežiške doline in v Dravogradu.

Študijsko leto 2003/04, ki je 3. leto delovanja univerze, smo zaključili z naslednjimi številkami:

- v različne programe izobraževanja je bilo vključenih 155 članov iz občin Ravne na Koroškem, Prevalje, Mežica, Črna na Koroškem, Dravograd, Vuzenica, Muta in Slovenj Gradec,
- izobraževanje je potekalo v 15 skupinah,
- obseg programov izobraževanja je bil 370 ur; skupaj je bilo opravljenih kar 47.000 pedagoških ur izobraževanja.

Vsebinski pregled študijskih programov, mentorji oz. učitelji in kraj izvajanja

Oblikovanje gline 1, 2, 3	Helena Brumen	Osnovne šole: Mežica, Ravne
Likovno ustvarjanje	Benjamin Kumprej	Osnovna šola Prevalje
Računalništvo	Toni Pogorelčnik	Osnovna šola Ravne
Angleščina 1	Berta Poberžnik	Smeri Ravne
Nemščina 1	Kristina Ločičnik	Smeri Ravne
Nemščina 3	Erna Kožar	Sejna soba občine Prevalje
Fotografija	Tomo Jeseničnik	Smeri Ravne
Novinarstvo	Zlatka Strgar	Smeri Ravne
Bridge	Franc Maurič	Društvo upokojencev Mežica

Rezultati sicer šele triletnega delovanja kažejo, da postajajo programi univerze zanimivi za vedno širši krog ljudi v tretjem življenjskem obdobju, v nekaterih skupinah pa se jim pridružijo tudi mlajši (oblikovanje gline, fotografija, novinarstvo). Prevladujejo ženske, moških je, tako kot drugod po Sloveniji, v univerzi le za vzorec.

Treba pa je poudariti, da je tako uspešno širjenje in uresničevanje koncepta vseživljenjskega učenja in izobraževanja ljudi v tretjem življenjskem obdobju dosežek tako vseh prizadevnih in odličnih študentov kot vseh izvrstnih in požrtvovalnih mentorjev, ki so pripravljene svoje strokovno znanje na prijateljski in demokratični način prenašati na starejše. Le tako lahko prostovoljno izobraževalno gibanje starejših oziroma univerza za tretje življenjsko obdobje zaživi in prispeva k razvoju posameznika in okolja, v katerem živi.

Med mentoricami je treba izpostaviti Heleno Brumen, mentorico študijskega programa Oblikovanje gline. Gospa Helena je svoje znanje in izkušnje ter ljubezen do gline razdajala kar preko 50 udeleženkam študijskih programov. Poleg poučevanja in prenašanja svojih dolgoletnih bogatih izkušenj pri oblikovanju gline je morala opraviti tudi vsa »tehnična opravila«, ki so potrebna, da zaživi v glini zamisel oblikovalke.

Kako sprejemajo in doživljajo univerzo za tretje življenjsko obdobje mentorji in študenti univerze?

Rozalija Vogel, članica študijskega programa Novinarstvo, je podrobneje obdelala študijski skupini Likovno ustvarjanje in Nemščina 3.

Likovno ustvarjanje

Študijski program Likovno ustvarjanje, ki ga je v študijskem letu 2003/04 obiskovalo 17 študentk in študentov, je potekal v prostorih OŠ Franja Goloba Prevalje. Vodil ga je akademski slikar prof. Benjamin Kumprej. Nekaj študentov se z likovnim ustvarjanjem ukvarja že dolgo časa, nekateri so bili še bolj »sveži«.

Ob zaključku njihovega letošnjega 30-urnega programa smo jih obiskali in jih prosili, da nam predstavijo svoje dosežke in povedo kaj o sebi in o vzrokih za vključitev. Najprej je spregovoril mentor – **prof. Benjamin Kumprej**:

»Biti mentor starejšim pomeni zame svojevrsten izziv. Z mladimi delam že trideset let in lahko rečem, da velikih razlik med delom z njimi in delom s

Ob koncu srečevanj so likovniki takole ponosno pokazali potrdila – zadovoljen je bil tudi njihov mentor prof. Benjamin Kumprej (v sredini).

Priljubljenost in pomoč pri izvedbi študijskih programov nudijo članom univerze tudi osnovne šole (OŠ Franja Goloba Prevalje, OŠ Mežica, OŠ Prežihovega Voranca Ravne in OŠ Koroški jeklarji Ravne), ki omogočajo uporabo učilnic. Lepo se jim zahvaljujemo. Za podporo se zahvaljujemo tudi Občini Ravne na Koroškem in Občini Prevalje.

starejšimi ni, če pa so že, pa ne vplivajo bistveno na naše delo.

Od starejših se lahko tudi sam veliko naučim, pravzaprav se učimo drug od drugega. Skupaj rešujemo določena tehnična vprašanja. So zelo ustvarjalni, v njih zaznavam poseben elan in navdušenje, prihajajo motivirani, nikogar ni treba v nič siliti. Prav zaradi tega

pozitivnega naboja, ki ga prinesejo s seboj, lahko čas bolj kreativno izkoristimo. Dobrodošel je vsak, ki ima veselje do likovnega ustvarjanja. Nadarjenost nam je res dana, a razvijemo jo lahko le s trdim delom in z učenjem.

Letos se nam je ponudila priložnost, da si ogledamo likovna dela velikih svetovnih mojstrov, francoskih impresionistov. Odpravili smo se v Treviso nad Benetkami in si tam v galeriji ogledali razstavo Zlato in modrina. Občudovali smo dela Vincenta van Gogha, Cezanna, Bonnarda in drugih velikanov likovne umetnosti.

Likovna dela, ki so nastala v našem študijskem programu, bomo predstavili na razstavi, ki jo bomo pripravili v jeseni.«

Kaj so nam povedali nekateri izmed udeležencev?

Helena Brumen: »V to skupno sem se vključila zaradi želje, da se naučim nekaj novega, pa tudi zaradi druženja in sprostitve. Najraje ustvarjam s tempero in kredo. Všeč so mi dela impresionistov, od naših slikarjev pa Lojze Perko. Menim, da nimam talenta, imam pa veselje do slikanja. Doma slikam zelo malo.«

Jelica Sovič: »Obiskovanje te študijske skupine mi pomeni pretok novih in obnovitev prejšnjih informacij ter znanj, prijetno druženje in spoznavanje dela mentorja, ki je zelo raznoliko in zanimivo. Od likovnih tehnik sta mi najbližja akvarel in tempera. Občudujem mnoge slikarje, vsak po svoje se mi zdi zanimiv. Izpostavila bi Cezanna in Vincenta van Gogha. Talent sem pričela odkrivati pred desetimi leti, pred upokojitvijo. Doma slikam občasno.«

Majda Stropnik: »V skupini se odlično počutim, izmenjavamo si izkušnje, drug od drugega se učimo in se vzpodbujamo. Ker še nisem spoznala vseh likovnih tehnik, težko rečem, katera mi najbolj ustreza. Všeč so mi dela Riharda Jakopiča, od tujih avtorjev pa bi omenila Cezanna in Paula Gauguina. Že v otroških letih sem zaznavala svojo likovno nadarjenost. Slikanju doma žal namenim premalo časa.«

Greta Lepej: »Delo v skupini mi pomeni predvsem nadgradnjo mojega dosedanjega dela. Najraje delam akvarele, pasteje in olja. Najbližje mi je slikanje z oljnimi barvami. Občudujem Paula Gauguina. Rišem, odkar se zavedam. Delam ponoči, ko imam mir, včasih tudi celo noč.«

Ana Kamnik: »V skupini rada ustvarjam, uživam, ko mešam barve. Najraje imam kredo in akvarel. Od naših slikarjev so mi všeč Dora Plestenjak, Ivan Grohar in Leander Fužir, od tujih pa bi omenila Vincenta van Gogha in Cezanna. Nagnjenost do likovnega ustvarjanja sem začutila že v

osnovni šoli. Doma trenutno bolj malo slikam, upam, da bom v prihodnje več.«

Franc Poberžnik: »V skupino sem se vključil, ker mi je všeč izražanje v barvah. Letos sem največ delal z akrilnimi barvami in monotipijo. Od slikarjev imam najraje impresioniste. Mojo nadarjenost za likovno ustvarjanje so v šoli opazili učitelji. Ustvarjanje doma je odvisno od mojega notranjega razpoloženja.«

Hilda Šmon: »Lepo je, ko vidim dela drugih

Helena Brumen, mentorica študijskega krožka Oblikovanje gline, na srečanju vseh skupin predstavlja delo svojih študentk.

tečajnikov, ki se tudi še učijo. S tem pridobivamo samozavest. Od likovnih tehnik so mi najbolj všeč olje, kreda in akril. Zanimiva se mi zdijo dela Karla Pečka in Ivane Kobilce. Že v otroštvu sem opazila, da imam talent za likovno izražanje, vendar ga nisem posebej gojila in razvijala. Moje ustvarjanje doma je zelo različno, včasih ne naredim cele mesece nič, ko pa mi zadišijo barve, pustim vse ostale obveznosti in se lotim slikanja.«

Marija Kričej: »Veliko mi pomenijo druženje, izmenjava izkušenj in pridobivanje novih znanj. Od tehnik sta mi najbližja akvarel in akril. Od slikarjev pa Pablo Picasso in Vincent van Gogh. Že v otroštvu sem čutila potrebo po likovnem izražanju, želela sem se vpisati na šolo za oblikovanje. Doma veliko delam; slikam, se učim in spet učim, saj poskušam v svojem likovnem izrazu izpostaviti predvsem karakter – ta pa je zbir notranjih občutkov, ki se zrcalijo skozi podobo in barvo.«

Nemščina 3

Učenje tujega jezika je resna stvar, besede in slovnična pravila se moraš naučiti, si jih zapomniti, nato pa imeti dovolj poguma in samozavesti, da začneš naučeno uporabljati.

začetnic bolj malo, saj se jih je večina že pred leti (30, 40 ali celo več) na takšen ali drugačen način srečala z nemščino pri rednem šolskem pouku ali v jezikovnih tečajih za odrasle. Kljub temu so bile vse udeleženke (moških, žal, v tej skupini ni) tečaja zainteresirane za postopno uvajanje v delo, saj kakšnih resnih

Članice študijske skupine Nemščina 3

Študijska skupina Nemščina 3 je začela delovati že 2001. leta. V študijskem letu 2003/04 je bilo v skupini 10 zavzetih študentk, ki imajo za sabo v sklopu univerze za tretje življenjsko obdobje in pod vodstvom mag. Erne Kožar že 100 ur učenja nemškega jezika. V januarju 2004 so za srečanje študijskih skupin Univerze za tretje življenjsko obdobje Ravne na Koroškem izdale že svoje glasilo »Unsere Deutschgruppe – Naš nemški tečaj«. Njihova **profesorica Erna Kožar** je napisala uvod in v njem predstavila triletno delovanje in razvoj skupine.

»Delamo z učbenikom in zvočno kaseto Deutsch Perfekt I avtoric Kasilde Bedenk in dr. Ane Marije Muster. Učbeniško gradivo vsebuje vsakdanje situacije iz zasebnega in delovnega okolja, kot so na primer: v pisarni, nakupovanje, praznovanje rojstnega dneva, družina, obisk pri znancih, v hotelu, v restavraciji. Jezikovne strukture pa med drugimi zajemajo obsežno področje nemških pravilnih in pomožnih glagolov, uporabo glavnih in vrstilnih števnikov, osebnih, svojilnih in vprašalnih zaimkov, sklanjatve samostalnikov in pridevnikov, rabo predlogov in uvajanje odvisnikov.

Izobraževalni cilji so bili na začetku (leta 2001) postavljeni ustrezno začetnikom pri učenju tujega jezika. Vendar se je kasneje izkazalo, da je pravih

izobraževalnih izkušenj že dolgo niso imele. Na začetku so se pojavile težave, predvsem pri govoru in glasnem branju, pa tudi pri pisanju domačih nalog, vendar se lahko sedaj, ko smo že tretje leto skupaj, temu le še nasmehnemo.

Vse udeleženke tečaja so v teh letih vložile veliko truda in energije v pridobivanje novega, pa tudi za osvežitev starega znanja nemščine. Naše število se je skrčilo od 18 v šolskem letu 2001/02 in 15 v šolskem letu 2002/03 na 11 na začetku tega šolskega leta (2003/04), vendar so bili razlogi za prekinitev sodelovanja vedno zelo življenjski. Vsi vemo, da se lahko v treh letih marsikaj zgodi, zato smo vsak odhod razumele. Vendar jedro še vztraja in prepričana sem, da bomo rade volje sprejele medse kakšno povratnico ali pa celo novo članico oziroma člana.

Pouk tujega jezika pomeni spoznavanje življenja in kulture naroda, katerega jezik se učimo. Živimo blizu nemško govorečih sosedov in ne moremo reči, da jih ne poznamo, vendar se še vedno najde kaj, kar lahko zbudi naše zanimanje. Tako smo že aprila 2002 samoiniciativno vključile v naš izobraževalni program enodnevni končni izlet na avstrijsko Koroško, kjer smo si ogledale nekaj kulturno-zgodovinskih spomenikov, ki ohranjajo spomin na naše slovenske korenine v germanskem okolju (Tinje, cerkev Gospe Svete, Krnski grad, pokopališče in cerkev na Selah pod Košuto in gradič v Globasnici).

Ob zaključku 2. študijskega leta, aprila 2003, nas je pot vodila tudi v Avstrijo, tokrat na Štajersko, v Gradec/Graz, kjer smo se sprehodile po mestu in občutile utrip lanske kulturne prestolnice Evrope. Pred Gradcem smo se ustavile še v rudarskem mestecu Bärnbach, ki ga krasi moderna cerkev znanega avstrijskega umetnika Hundertwasserja.

Januarja 2003 smo s kratkim programom (skeč – telefonski pogovor naših članic in predstavitev svoje družine v pisnih sestavkih) sodelovale na srečanju članic in članov ADK pri Brančurniku na Prevaljah. Letos pa smo si zastavile malo bolj ambiciozen cilj, saj so naš lanski nastop vsi ocenili kot zelo uspešen. Izhodišče za letošnji predstavitveni projekt, ki vsebuje proste spise na temo »Ein schöner Tag«, je bila domača naloga, ki smo jo pisale že konec oktobra 2003, nato pa še nekajkrat dopolnjevale in popravljale. Vadile smo predvsem samostojno tvorbo in rabo obeh nemških preteklikov – Präterituma in Perfekta, kasneje pa je vsa zadeva dozorela v majhno zbirko zanimivih vsakdanjih dogodkov.«

»Bica, si že naredila domačo nalogo?«

Nekaj razmišljanj, doživetij in situacij, v katerih so kot študentke univerze za tretje življenjsko obdobje znašle **Marija Dolinšek, Tilka Drevenšek, Rezka Kompan, Cilka Košak, Angelca Kotnik, Marija Moličnik, Pavlina Pratneker, Marija Vast, Zora Velunšek, Rozalija Vogel**, je zbranih v tem zapisu.

Včlanitev v univerzo za tretje življenjsko obdobje pomeni veliko spremembo v življenju udeležencev pa tudi njihovih svojcev. Z dejavnostmi na različnih področjih se starejši uspešno upirajo še vedno prisotnim negativnim stereotipom, da je za njih najboljše, da mirujejo, da sprememb, ki jih prinaša sodobni čas, ne razumejo in se jim niso sposobni prilagajati in da se kaj novega v teh letih niso več sposobni naučiti.

Kljub takim in podobnim stereotipom pa z zadovoljstvom ugotavljamo, da svojci, prijatelji in znanci študente univerze za tretje življenjsko obdobje podpirajo, vzpodbujajo in jim pomagajo pri njihovem delu in učenju.

Zbrali smo nekaj zanimivih komentarjev, ki so jih bile deležne tečajnice.

● Občasno delam v Avstriji v nekem gostinskem lokalju. Ko sem jim povedala, da hodim na tečaj nemškega jezika, so mi rekli: »Ah, kaj se mučiš, dovolj je, da veš, kaj pomeni essen, trinken, Durst, Hunger, zahlen.«

● Vnuk mi je rekel: »Če prej nisi naredila fakultete, jo boš pa sedaj, v tretjem življenjskem obdobju.«

● Sin me podpira, vedno me vzpodbuja in pravi, da ne smem vreči puške v koruzo.

Greta Lepej najraje slika v akvarelni, pastelni in oljni tehniki.

● Vnuk, ki se tudi uči nemščino, me večkrat pokliče po telefonu in reče: »Bica, sedaj se pa oba isto učiva. Ali se že naredila domačo nalogo?«

● Sin mi je rekel: »Če bi ti bila v mojem razredu v gimnaziji, te nihče ne bi maral, ker si taka piplarka.«

● Za glasilo, ki smo ga v nemškem krožku izdali letos, sem napisala spis in ga dala prebrati vnuku. Ko ga je prebral, je vzkliknil: »Bica, ti si car!«

● Ko me vnuk pokliče, vpraša: »Bica, ali delava nalogo?«

● Prav tisti dan, ko smo se na tečaju učili sklone, me je poklical nečak. Prosil me je, naj mu razložim nemške sklone. Tako sem lahko še čisto sveže znanje takoj uporabila in posredovala naprej.

● Večkrat se je zgodilo, da je po končanem tečaju katera od kolegic rekla: »Imam rojstni dan in vas vabim na kavo.« Ob kavi smo še malo poklepetale in prišle bolj pozno domov. Mož je pogledal na uro in rekel: »Danes si bila pa najbrž zaprta.«

Mira Kraiger, ki obiskuje začetno stopnjo (Nemščina 1), pravi: »Po upokojitvi se mi je življenje povsem spremenilo. Pogrešala sem svoje delo, sodelavce, tempo življenja, ki sem ga bila vajena. Bila sem kot izgubljena. Začela sem razmišljati, kako naj to praznino, ki je nastala, zapolnim. Čutila sem potrebo po pridobivanju nekega novega znanja, potrebo po osebnosti rasti, druženju z ostalimi, ponovnem dvigu samozavesti in predvsem po ohranitvi umskih sposobnosti. To me je vzpodbudilo, da sem se vpisala v univerzo za tretje življenjsko obdobje – začetni tečaj nemščine.

Začetno nelagodje se je sčasoma spremenilo v sproščeno in prijateljsko vzdušje med tečajniki in našo profesorico. V znanju nemščine napredujem, kar precej novih besed že poznam, seveda pa moram to začetno znanje samo še utrditi. V jeseni se nameravam vpisati še v nadaljevalni tečaj in znanje nemščine še nadgraditi.«

Fotografije: arhiv Univerze za tretje življenjsko obdobje Ravne na Koroškem

SPOMINI NA VOJAŠKO ŽIVLJENJE

Franc Gornik

Kako sem prišel na vzhodno fronto? Ne da bi mi dali možnost protesta, so me – skupaj s štirinajstimi pripadniki letalstva, med katerimi so bili tudi piloti, ovešeni s celo vrsto odlikovanj – po najkrajši poti kazensko poslali z letališča Brno na rusko fronto, in sicer zaradi očeta, ki je bil v koncentracijskem taborišču Mauthausen.

Sam vsemogočni, moja trma in nemška pedantnost so me srečno privedli preko strogega »raporta« v prostost iz zasneženih prednjih okopov, ki so bili kljub hudemu mrazu blatni v globini dveh metrov.

Skoraj vsi smo imeli težave s prebavili, saj je hrana prihajala neredno, samo ponoči in vedno mrzla. V jarkih smo sedeli po nekaj metrov narazen. Pred nami je bila neskončna ravnina z visokimi snežnimi zameti, zavarovana z bodečimi žičnatimi ovirami, na katere smo obesili prazne konzervne lončke, ki naj bi nas z ropotanjem opozarjali, če bi se sovražnik ponoči poskušal priplaziti v našo bližino. Okoli tristo metrov oddaljeno od nas se je košatilo veleposestvo »Ivanshof«. To je bila razmeroma odlična pozicija, s katere so Rusi popolnoma obvladovali naše položaje. Nismo smeli dvigniti niti prsta iz zaklona, pa je že počilo! Nismo smeli dvigniti zadnjice, da bi izbrizgali želodčno vsebino iz jarka, in tako je vse ostajalo med nami.

Ruske položaje smo poimenovali Ivanshof po tem, ker smo ves čas vojne Rusom pravili »Ivan«, oni pa nam »Fric«.

Fronta se je po zadnjih bojih v oktobru in novembru 1944 ustalila. Obe strani sta si uredili položaje, jih prilagodili obstoječemu terenu in nasprotniku. Nemški položaji so bili v celoti vkopani v jarke in manjše zemljanke sredi zasnežene ravnine, medtem ko so imeli Rusi mnogo ugodnejšo lego. Namestili so ozvočenje, preko katerega so nas občasno v nemškem jeziku izzivali in poskušali demoralizirati. Pogosto so nam pravili, kaj dobrega imajo za kosilo. Klicali so: »Fritz, komm doch zu uns! Wir haben heute Pudding.« (Fritz, pridi no k nam. Danes imamo puding.)

Kot sem že omenil, je bila naša stran vkopana v neskončni ravnini brez drevja in hiš. Med obema stranema je bilo »mrtvo« zemljišče, nadzorovano ponoči in podnevi. Radiotelegrafisti so komando obveščali, če so nasprotnikovi oddajniki delovali bolj

živahno. To je pomenilo, da se na drugi strani nekaj dogaja.

Velika je bila tudi odgovornost vojakov na izpostavljenih stražarskih položajih. Ko sem prvič ležal na takem mestu, sem bil ves iz sebe. Zaradi teme nisem ničesar videl. Skoncentriral sem se na šume in glasove. O kakem dremanju ni bilo niti misliti. Dežurni oficir nas je nenehno kontroliral. Tudi zaradi lastne varnosti sem bil popolnoma buden.

Občasno so naši in tudi nasprotnikovi vojaki poskušali dobiti »živi jezik«. Ponoči so se specialne skupine splazile do nasprotnikovih jarkov in poskušale zajeti enega ali dva sovražna vojaka, ki so ju nato strogo zasliševali in poskušali od njiju izvedeti, kaj se »pri sosedih« dogaja.

Strigel sem z ušesi in buljil v temno noč, pripravljen na vse. Zaradi mraza in napetosti sem otrdel. Vse šume in zvoke sem si zapomnil in se jim privadil. Potem pa se je začel pojavljati dotlej še nepoznani zvok, ki je v živčno napeto telo pognal strah. Trzil sem in poslal tri strele v smeri neznanega zvoka. Še v sanjah nisem pričakoval tako strahovitih posledic. Fronta je eksplodirala. Zaregljalo je na vseh koncih ter se širilo na levo in desno v neskončnost. V zrak so letele rakete in razsvetljevale bojišče. Rusi so streljali z mitraljezoma Maxima. Proti njima sem poslal še dva strele in se prestrašen zgrozil, kako sem ga polomil. Drugi dan so me odvedli v komandno postojanko na raport. Pred komandantom sem stal ves zmeden ter jecljal nekaj nepovezanega, da sem slišal nepoznane zvoke. Za kazen sem moral naslednje tri noči ležati poleg stražarja in se brez besed privajati na nočne zvoke in dogajanja.

Šele v frontnih jarkih sem začel razmišljati, da moram poskusiti izkoristiti svojo poškodbo kolena, zaradi katere so mi v vojaško knjižico napisali zdravniško opombo: BKF – bedingt kriegsfähig (pogojno vojno sposoben). Kljub napeti situaciji, saj smo vsak trenutek pričakovali ruski napad, je poveljstvo 2. padalske divizije Hermana Göringa sklenilo, da me pošlje v zaledje k enoti za preskrbo bataljona.

Ves nestrpen sem čakal na prvo priložnost, da se ponoči pridružim preskrbovalcem, ki so se vsako drugo noč s hrano v nahrbtnikih (kanistrih) v različnih smereh pribijali do nas.

»Tross« (preskrba) je bila nastanjena v osem kilometrov oddaljenem mestu Gumbinnen. Vsa pokrajina do mesta je bila po poznojesenskih napadih že v ruskih rokah. Po hudih bojih so jih Nemci potisnili nazaj na staro prusko-rusko mejo iz 1. svetovne vojne. Pokrajina je bila posuta z ostanki

Nekega dne me je na tej poti doletelo močno obstreljevanje. Umaknil sem se v najbližjo hišo. Na vratih je pisalo: »Wer plündert, wird erschossen!« (Kdor ropa, bo ustreljen!), vendar se na to zaradi večje trenutne nevarnosti nisem kaj dosti oziral. Ogledal sem si notranjost. To je bila lepa endružinska hiša. Vse je

Zemljevid Vzhodne Prusije z označeno smerjo umika nemške vojske in datumi zasedbe

razstreljene vojne opreme. Bolj smo se plazili, kot hodili, in se tako v temi prebijali proti mestu. Ponekod so v snegu ležali pobiti ruski vojaki. Pobral sem vojaško kapo z rdečo zvezdo in jo shranil v »culo«. Našel sem tudi bel letak s Hitlerjevo karikaturjo in s pozivi k predaji. (Vse sem pozneje kot »vročo robo« odvrigel, zadržal sem le zvezdo.) V prvi jutranji zarji smo prispeli do preskrbovalne baze. Nisem vedel ne za dan, ne za leto, niti tega, ali je še leto 1944 ali pa že 1945.

Pustili so me v dežurni sobi na pogradih, kjer je spala straža. Zjutraj sem izrabil vse možnosti, da sem se kolikor toliko očistil ter stopil pred "mater" enote – višjega narednika. Določil me je za pomoč v kuhinji, kar bi bilo zame idealno. Vendar nisem uspel. Ko sem se javil »glavnemu« v kuhinji, me niti »povohal« ni. Trije kuharski pomočniki z dvema lepima poljskima puncama so bili trdnjava, ki je nisem mogel osvojiti.

Začasno sem dežural pri poljskem telefonu. Skrbel sem, da se žica, ki je bila položena skozi mrtvo in zapuščenno mesto, ni pretrgala. Podnevi in celo ponoči sem »blodil« ob njej ter jo po obstreljevanjih krpal in odpravljajl prekinitve.

izgledalo tako, kot bi jo stanovalci pravkar zapustili. Manjkalo ni niti lepo okrašeno božično drevo. Po tem sem sklepal, da so mesto evakuirali takoj po praznikih. V dnevni sobi je stala velika omara. Pri pregledu predalov sem v enem od njih našel masivno verigo z emajliranimi grbi – prav takšno, kot jo okoli vratu nosijo župani. Našel sem še velik zlat medaljon s črnimi intarzijami. Na eni strani v notranjosti je bila prelepa ženska podoba. (Ta medaljon sem nosil vse do zaporov v Begunjah, kjer so mi ga strgali z vratu.)

Glavna komanda divizije je bila sredi mesta v velikem, v zemljo vbetoniranem poslopju električne centrale in mlina. Tja sem večkrat nesel pisna poročila, vendar vedno v strahu pred raportom, ki se mi zaradi slabega znanja nemškega jezika ni vselej posrečil.

Moja druga zadolžitev je bila skrb za zapuščenno vojakov, ki so bili na fronti. Na velikem praznem seniku nad hlevi sem imel »postrojeno« vojaško prtjago, in sicer nahrbtnike (telečnjake) po tri v vrstah. Na fronto so vojaki smeli vzeti le »koco« in brivski pribor z brisačo, vse druge njihove stvari pa so morale ostati v zaledju. Prvi, drugi, tretji vod, trije vodi so četa. Tri čete so bataljon, to je 360 vojakov. Ko so občasno z bojišča pripeljali mrtvece, sem dobil v roke polovičke razpoznavnih

ploščic, na podlagi katerih sem izločil prtljago umrlih. Ker smo bili obkoljeni, zapuščine nismo mogli pošiljati sorodnikom.

V bližini naše nastanitve pri veliki hiši je bila postavljena lesena baraka za veziste. Ti so skrbeli za glavno povezavo med bojiščem in komando. »Lovili« so tudi oddaje ruskih postaj in tako smo približno izvedeli, kakšne aktivnosti se razvijajo na ruski strani. Pri vezistih sem se večkrat zadrževal. Sprejemali so tudi lahko glasbo in radijska poročila, zato smo vedeli, kaj se dogaja po svetu.

Vsak dan nas je obstreljevalo rusko topništvo, streljali so preko barake nekam naprej v neznani cilj. Nismo se vznemirjali.

Ko so nekoč spet s tovornjakom s fronte pripeljali mrtve vojake, da bi jih pokopali v za to pripravljene jame blizu barake vezistov, so me še s tremi tovariši poklicali k vozilu. Mrličje smo morali razložiti ter jim odvzeti polovico razpoznavne tablice, ki so jo nosili okoli vrata. Umrli so v različnih položajih, zato smo jih morali zmrzle s silo poravnati in zakopati. Med tem delom so nas brez alarma presenetila ruska letala, ki so nas preletela v nizkem letu. V hipu je nastal prvi pekel. Na nas so odvrгла petdesetkilogramske bombe. V trenutku sem bil ob tovornjaku na tleh. Videl sem bežeče vojake, ki so tekli proti zaklonišču, kamor so padale bombe. Izgubil sem živce. Strah me je dvignil in pognal sem se proti bližnji goščavi. Tekel sem naprej in naprej. Po snegu sem pritekel do reke, velike, kot je naša Meža. Brez pomislekov sem jo prebredel. Ves moker, zadihan in tresoč se sem se za hip ustavil na nekaj metrov široki ravnini na drugi strani reke.

Nenadoma me je prešinila misel, ali še imam sliko Matere z detetom, ki mi jo je poslala prijateljica z željo, naj jo nosim vedno s seboj. Prebrskal sem listnico, vendar je nisem našel. Pa bi morala biti tam! Preiskal sem jo večkrat, a brez uspeha. Pričel sem jo iskati po žepih in spet v denarnici. Ves zmeden sem stal in nisem vedel, kam. Pri ponovnem pregledu listnice sem jo zagledal takoj na prvi strani. Bil sem prepaden. Potem pa so začele padati topovske granate petdeset metrov pred menoj, in sicer na obrežje, kamor sem bil namenjen! Gotovo bi jo bil skupil, če bi brez iskanja podobice nadaljeval pot.

Ob tem se mi je razjasnilo večdnevno topniško streljanje Rusov preko barake vezistov. Natančno so ugotovili smer oddajanja sporočil vezistov, oddaljenosti pa ne. Z bombardiranjem pa so razkrili tudi to. Vezisti obeh strani so vodili med seboj neusmiljeno vojno, saj so bili na fronti »uho«, kaj se pri nasprotnikih dogaja.

Ves premražen sem se vrnil k enoti, se preoblekel in se malo pogrel, nato pa šel pomagat drugim pri urejanju razmer po bombardiranju. Čakali so me že »drugič« pobiti mrtvaki s fronte.

Napočil je moj tretji nesrečni 13. januar – pred dvema letoma (13. januarja 1943) sem odšel od doma.

Že v zgodnjih jutranjih urah je začelo bobneti in stresati ozračje. Ruska armada je nemške položaje napadla z vsem orožjem, s tisočeriimi topovi, z aviacijo in s tanki. Še celo pri nas so padale opeke s streh. Kdor tega ni doživel, si teh grozot ne more predstavljati. Zemljo so prestavljali, kot bi jo orali, mi je pravil eden iz naše skupine, ki se je do nas prebil naslednji dan. Kazal mi je roke, osmojene od streljanja. (Negotovo se spominjam, da je bil pozneje zaradi dezertstva ustreljen.)

Prvi dan smo preživeli v negotovosti. Nobenih obvestil o položaju na frontah nismo dobili. Drugi dan pa so Rusi »udarili« že po Gumbinnenu. Naša preskrbovalna četa se je pripravljala za umik. Cel dan smo vse nepotrebno uničevali in požigali. Pozno popoldan se je vsa četa odpeljala na tovornjakih in z najnujnejšo opremo. Pet vojakov, med njimi tudi jaz, je moralo ostati kot nekakšna minerska skupina, ki naj bi pred prihodom Rusov zminirala in požgala material, kar ga je od naše čete še ostalo.

»Sveto« so nam obljubili, da ponoči pridejo po nas. Lepa obljuba, ki smo jo razumeli kot namig, da smo žrtvovani.

Jaz naj bi zažgal senik z nahrbtniki vojakov. Nastanili smo se v hiši med glavno cesto in bivšim četnim poveljstvom. Že v temi je bilo slišati ropotanje tankovskih gosonic, ki pa so se v bližini ustavile. Preživljali smo peklenke muke. Nastavljali smo ušesa proti cesti, od koder bi moral priti rešujoči kamion. Vse bolj smo izgubljali upanje.

Puško sem nosil vedno s seboj, ko smo se premikali od hiše do hiše in zopet nazaj. Pozneje sem jo naslonil na zunanje stopnišče pred eno od hiš. Naš vodja se je odločil, da gre še z enim vojakom v izvidnico. Prav kmalu sta se vrnila. Poročala sta, da ruski tanki stojijo sto metrov od nas na cesti. Postalo mi je vroče. Slišali smo tudi že nekakšno nerazločno žlobudranje. Moram po puško, me je prešinilo. Napotil sem se proti nekaj deset metrov oddaljeni hiši, kjer sem jo pustil. Oglušujoč pok me je skoraj obrnil. Eden od ruskih tankistov je moral opaziti moje premikanje, pa me je s topom »pociljal«. Granata je švistnila mimo mene in se zarila v stopnišče. Bila je prebojna, zato ni eksplodirala. Po trebuhu plazeč sem se vrnil k skupini in pustil puško, kjer je bila. Miru še ni bilo, z vseh strani se je slišalo streljanje, odmevale so detonacije.

Verjetno so bili tankisti po celodnevnom boju izmučeni. Tanke so zastražili in poskušali počivati. Vedeli so, da bi jih izza vogala hiš kaj hitro lahko zadela kaka »Panzerfaust« (tankovska pest), zato jih niso zapuščali. Čakati so morali na infanterijo (pehoto), ki je zaostajala za njimi. To je bila za nas rešitev!

Potem smo zaslišali ropotanje tovornjaka. Ustavil se je pred našo bivšo komando. Proti cesti ga je zakrivalo nekaj hiš. Pohiteli smo k njemu. Nič nismo minirali, tudi jaz nisem zažgal »svojih« nahrbtnikov. Pot od tam je vodila v breg vsaj sto metrov po

V vojnih vkopih na vzhodni ruski fronti

(iz knjige: Major Dickert in general Grossman: Der Kampf um Ost Preussen, München, 1960)

odprtem terenu. Tovornjak, ki imel pogon na lesni plin, se je komaj premikal. Zato nismo zlezli nanj, ampak smo ga porivali in kričali na šoferja, naj »da gas«, pa ni nič pomagalo. Hrbti so nas pekli v pričakovanju, da se bo vsulo za nami ...

Še dobro, da nisem zažgal senika, ker bi Rusom lepo razsvetlil našo pot. Še malo pa smo se spustili po drugi strani hriba vsi pol mrtvi od peklenkega napora in strahu.

S tem se moja pot seveda ni končala. Cel januar in februar smo se pomikali iz boja v boj. Ustavili smo se pri Konradwaldu, kjer so bila velika skladišča streliva in bencina. Vse noči smo s tovornjaki vozili municijo na fronto. Ležali in stanovali smo v podzemnih bunkerjih. Ko sem bil 13. marca zaradi pogovora z ruskim ujetnikom kazensko določen za kopanje druge obrambne frontne linije, se je pekel iz Gumbinnena ponovil.

Vse se je končalo 30. marca, ko so nas Rusi na obali mesta Balge potisnili v Ost See (Vzhodno morje).

Poročevalec je v knjigi »Der Kampf um Ost Preussen« napisal: »30. marca se je na obalo ulegla gosta megla, ki je onemogočila delovanje ruskega letalstva. Srečno naključje za zadnje ostanke 4. armade. Zjutraj ob 6.30 jih je odpeljala zadnja ladja. Sovražnik je takoj zasedel zadnji košček pruske zemlje. Deset dolgih tednov najtežjih bojev v zadnji vojni je bilo končanih. Morda najtežjih v celotni vojni! Na območju 'Frische Neuhung' je zavladal idilični mir po strahotnih vojnih grozotah. Samo spati, spati so si vsi želeli!« Res, samo spati smo si želeli vsi!

V VOJNIH LETIH STA SE MOJA IN OČETOVA USODA TRAGIČNO PREPLETALI: DRUG DRUGEGA SVA

REŠEVALA; DRUG ZARADI DRUGEGA TRPELA!

- 13. januarja 1943 sem bil prisilno mobiliziran v nemško vojsko.

- Očeta so februarja 1944. leta aretirali kot ilegalca (njegovo ilegalno ime je bilo Škrat).

Obsojen je bil na smrt, potem pa na prošnjo moje matere, ki je hodila zanj prosit v Celovec in je pri tem kazala mojo sliko, na kateri sem bil v nemški uniformi, pomiloščen oziroma obsojen na robijo v koncentracijskem taborišču Mauthausen.

- Če sem mu v KZ pisal, so ga vedno pretepli.

- Moja znanka iz St. Petra pri Celju je poskušala preko svojega strica, višjega gestapovskega oficirja v Gradcu, rešiti očeta iz KZ, sklicujoč se na to, da sem jaz v nemški vojski. Rezultat tega poskusa je bil tragičen. Stric je pisal na mojo komando na letališče Brno, da verjetno »plavam tudi jaz v istih vodah« kot moj oče. Poklicali so me na raport in drugi dan sem bil premeščen na rusko fronto k 2. padalski diviziji Hermana Göringa.

- Ko sem se junija 1945 vrnil v Slovenijo, me je oče, ki se je srečno vrnil iz KZ, reševal iz zaporov v Begunjah, kjer sem bil dva meseca zaprt.

UTRINEK IZ ZGODOVINE

GRUDA KOROŠKE ZEMLJE ZA
KRALJA ALEKSANDRA

Franc Gornik

Po umoru jugoslovanskega kralja Aleksandra I. oktobra 1934. leta v francoskem Marseillu je tako kot druge jugoslovanske narode tudi Slovence zajela velika žalost. Komemoracije so potekale na vseh ravneh. Prav tekmovalo se je, kdo bo bolj pokazal žalost in kako bo čim bolj obeležil ta žalostni dogodek. V šolah in cerkvah so peli hvalnice pokojnemu kralju.

Komemoracija je bila tudi v Mežici, in sicer 18. 10. 1934 na trgu pred cerkvijo.

Pred kratkim sem od Filipa Rožanca dobil fotografijo zanimive posode, podobne žari. Na njej je napis (v latinici): "V slovo od jugoslovanske obmejne Koroške. Viteškemu kralju mučeniku Aleksandru I. zedinitelju 'grudo zemlje naše'. Črna, Mežica, Prevalje, Guštanj, Dravograd."

Pest koroške zemlje so poslali v Beograd.

Zadnje besede umirajočega kralja so bile: "Čuvajte mi Jugoslavijo."

Na križu vrh posodice piše (v cirilici): "Čuvamo Jugoslavijo."

Posodica s koroško zemljo za pokojnega kralja (Foto: last Filipa Rožanca)

**Komemoracija
ob smrti
jugoslovanskega
kralja
Aleksandra I.
v Mežici**

(Foto:
iz knjige
Š. Lednika
Mežica 1994)

SPOMINI NA GUŠTANJ

Karlo Krevh

Pozno v jeseni leta 1949 je bilo, ko se je naša družina vselila v začasno barakarsko naselje ob tedanji guštanjski železarni. V njem so bili med drugo svetovno vojno nastanjeni večinoma ruski ujetniki. Zato je tudi to naselje nosilo ime Taborišče, barake pa so bile označene z zaporednimi številkami. Nekako po letu 1950 pa se je to naselje preimenovalo v Pod gradom.

Na planoti na Čečovju pa so na nekdanjih njivah in tratah rastle v nebo bloki bodočega delavskega naselja, ki so komaj zadoščali potrebam, saj je do takrat majhna fabrika, kot smo jo ponavadi imenovali, po opustitvi proizvodnje osi za kmečke vozove, podkev ter krogel za cementno industrijo vse bolj postajala tovarna plemenitih jekel. Po dobro zastavljenem načrtu industrializacije povojne Jugoslavije je pod vodstvom direktorja Gregorja Klančnika doživljala vse večji razcvet.

Zgrajena je bila nova hala jeklarne in livarne – ob delavskem prazniku smo prisostvovali otvoritvi hale in pogonu prve pettonske elektroobločne peči, koračnica v izvedbi godbe na pihala pa je ob 1. maju počastila izliv prve šarže žlahtnega jekla. Sledili sta izgradnja novih hal in obratov ter obnova starih lesenih in dotrajanih ut ter štirioglatih sajastih dimnikov, ki so se morali umakniti sodobnejšemu videzu. Z rastjo železarne se je razraščal tudi Guštanj, ki je leta 1952 dobil novo ime: Ravne na Koroškem.

Potrebe po novih delavcih v železarni so naraščale, a zadovoljivega prevoza, razen vlaka, ki je prisopil nekajkrat dnevno iz Maribora, in redkih dvokoles ali sila redkih motociklov, ni bilo. Na 'šiht' je bilo treba peš ali k nogam, kot so radi rekli, v lepem ali slabem vremenu, vročini ali mrazu, pa tudi v debelem snegu, v petek ali svetek, od blizu in tudi precej kilometrov daleč. Redni avtobusni prevozi delavcev, kasneje tudi vajencev in šolarjev, so se pojavljali postopoma. Prve avtobuse je uvedel Rudnik Mežica, sledila mu je Železarna Ravne. Osebni avtomobili so bili v lasti delovnih organizacij ali silno redkih zasebnikov.

Delalo se je na tri izmene, pa tudi ob praznikih, če je bilo potrebno. Delavci so bili v prvih letih po vojni oblečeni v ponošene obleke, pod pazduho pa so stiskali oguljeno torbico s kruhom, koncem domače klobase, z manjšo steklenico jabolčnega ali hruškovega mošta za žejo v vročih dneh ob žarečih pečeh, prepričani, da jih to krepí pri delu. V manjši kanglici je bil navadno fižol v solati. Včasih so delavci pod jopič ali v aktovko skrili stekleničko žganja. O garderobah ali delovnih oblekah oziroma sanitarijah ni

bilo ne duha ne sluha, zato so se po napornem delu umivali kar doma. Zanimivo jih je bilo poslušati, ko so priropotali v delovnih čevljih z lesenimi podplati, ki so jih okovali z za to primernimi žeblički, da jim pozimi ni preveč drselo. Imenovali so jih 'coklšuhi'. Ko so se obrabili, pa so jih največkrat prepustili nam otrokom za zimsko drsanje po ledu. Usnjenih čevljev v trgovinah ni bilo mogoče kupiti. Naročiti jih je bilo treba pri čevljarju, izdelava pa je bila kar precejšen izdatek, zato so ljudje ravnali s čevlji sila pazljivo in varčno ter jih dali v popravilo, če se je le dalo. Posebej težko je bilo v družinah, kjer je oče 'rad pogledal v kozarec', pa potem za drugo ni bilo denarja, ali pa je 'usekal plavega' in so mu z živilskih kart odtrgali razne dobrote. Zato tudi mesa ni bilo v izobilju. Nekoliko bolje so živele družine z več zaposlenimi v železarni oziroma v težkih obratih, pa tudi tiste, katerih člani so bili zaradi uspešnega dela in presežene norme proglašeni za udarnika dela. Znaló pa je biti hudo, če s temi kartami niso znali gospodariti. Na primer: Če si pri peku nabavil, kolikor ti je pač pripadalo, nisi mogel dobiti moke, ker je bilo oboje pod isto šifro; le-te so pri nakupu odrezali s škarjami. Ker je vsaka družina dobila le pol litra jedilnega oziroma belega olja na mesec, smo večinoma jedli 'špehovo' solato, saj smo olje potrebovali za pripravo druge hrane. Zato so mnoge ženske raje ostajale doma, skrbele za prehrano, otroke in redile kokoši, zajce in prašiče. Ljudje so imeli v najemu del njive, da so pridelali nekaj hrane zase in za živali: fižol, krompir, korenje, redkev, koruzo, peso ... Tisti čas je bila vsaka gospodinja ponosna, če je zredila prašiča, težjega od dvesto kilogramov, s slanino, debelo pet prstov, po hrbtu.

Takrat je pač veljalo prepričanje, da mora delavec, ki opravlja težka fizična dela, imeti močno in mastno hrano, da se dovolj naje, saj ga po napornem delu v 'fabriki' čaka še 'taberh' pri kmetu, kjer je imel del njive s posevki. Kmetom je namreč primanjkovalo delovne sile; kajti dekline in hlapce pa še kakšnega sina in hčer, ki jim ni dišalo celodnevno in ponavadi tudi težko delo v strminah in mokrotnih globačah, kjer je bil pridelek pičel, je vzela industrija, kmetijske mehanizacije ni bilo in je večino del opravljala vprežna živina – voli ali konji. Zategadelj kmetje za najeto njivo niso marali plačila v denarju, temveč v obliki dela prek celega leta.

Med kmeti so bile velike razlike v dobrohotnosti. Pri kmetu, kjer se je po končanem delu, pa tudi vmes, dobro jedlo in pilo, ni bilo težav z delovno pomočjo,

bolj problematično je bilo pri skopuških in nergaških kmetih, ki so se za vsako stvar bali. Takih so se ljudje ponavadi izogibali, rekoč: »Št' pauer je pa že t'k sknecast no vuohrski, da če barih kaj dat, saj še sam seb' ne prvoši kaj!«

Nič ni čudnega, če so takrat nekateri dedci ob obilni in mastni hrani izgledali kot dvodelne omare in so radi zabavljali čez suhce: »Ali doma nimate kaj jesti, saj se boš še prelomil, pa vetre te bo odnesel, ko si tako suh. Še veliko žgancev boš moral pojesti, da te bo kaj v hlačah!«

Zgodilo se je tudi, da je katere od potrošniških dobrin zmanjkalo, pa je nastal vik in krik, ki so ga zganjale gospodinje, čakajoč v vrstah od ranih jutranjih ur. Od takrat se spominjam že davno pokojnega guštanjskega trgovca Karla Bevca, ki je moral miriti jezne gospodinje, rekoč: »Ženske, ne kregajte se, čez čas bo vsega dovolj ali celo preveč, le bog vedi, ali boste imeli dovolj denarja?« To dandanes presneto drži.

Čeprav v tistih letih ni bilo otroških igral, smo se otroci vseeno znašli. Podili smo se za žogo, narejeno iz cunj, se igrali na kupih kremenčevega peska ob stari livarni, gledali preznojene delavce v štauhariji, kjer je neprestano butalo in sopihalo, ali pa iz zabojev ob mehanični delavnici vlačili ostružke, ki so se svetili v neverjetno lepih barvah, kar pa ni bilo po godu šoferjem viličarjev, imenovanih šleperji, in voznikom redkih tovornjakov, ki so kot vojna odškodnina Jugoslaviji postali last železarne. Odvrženi ostružki so namreč povzročali pogoste defekte na avtomobilskih pnevmatikah. Nič manj zanimivi niso bili leseni obrezki raznih oblik, ki so kot odpadni material prihajali iz modelne mizarne. Lesena ograja okrog železarne pa je kmalu onemogočila naša pohajkovanja po tovarni.

Zime so bile po letu 1950 zelo mrzle, dolgotrajne in z obilno snežno odejo. Sredi februarja 1952. leta je v dveh dneh nasulo precej čez meter snega, kar je skorajda ohromilo vsakdanji ritem življenja v celotni Sloveniji, saj ni bilo mogoče nikamor, dokler niso splužili in skidali snega. V bojazni, da se pod njegovo težo ne bi zrušila ostrejša hiš in v železarni obrat t. i. Mehanične, so sneg skidali s streh. Bilo ga je toliko, da je skorajda silil skozi okna. Ko smo ga zbili, je nam otrokom odlično služil za izgradnjo nekakšnih iglujev ali bunkerjev, kot smo imenovali naše mojstrovine. Zaradi hladne zime so se obdržali vse do maja; tega rekorda doslej še nobena zima ni preseгла.

Takrat smo tudi zelo radi spremljali tekmovanja v smučarskih skokih na 50-metrski skakalnici pri Brančurniku. Z rekordnimi skoki se je na njej izkazal Janez Polda iz Mojstrane, legenda smučarskih skakalcev. Bil je vzor kasnejšim rodovom koroških skakalcev, ki so dosegali lepe rezultate. Med njimi je bil tudi, žal že pokojni, Zdravko Videršnik. V tistih časih je bila zgrajena tudi skakalnica na robu Čečovja pri samskem domu, ki se je nadaljevala v Plešnikov graben, vendar je služila le nekaj let. Tod so v teh letih uprizorili zelo odmevno igro Miklova Zala, o kateri so se ljudje še dolgo pogovarjali.

Ob dolgih zimskih večerih so se stanovalci barak, če le niso bili na šihitu ali sprti oziroma če se niso držali bolj zase, radi obiskovali in si krajšali čas z igranjem kart, ženske so kaj pošivale, pletle ali predle domačo volno. Otročaji smo se igrali ali se pogovarjali o šoli in si medsebojno pomagali pri domačih nalogah. Ponavadi smo hitro omagali in odšli spat, medtem ko so moški vztrajali pri igranju kart tudi do jutranjih ur – zlasti če je bilo pri hiši kaj mošta. Večkrat se je zaradi opitih dedcev in goljufanja vnel prepir, ki je zaradi tankih sten motil sosede pri počitku, vendar se je na njihov protest s tolčenjem po zidu tudi umiril.

Naše otroške igre so bile prilagojene letnemu času, tako da smo komaj čakali, da je sneg skopnel. Marca ali aprila so malce starejši fantje začeli igrati igro ciflanje ali lifranje. Takrat so bili v obtoku železni kovanci po en, dva in pet dinarjev, ki so zamenjali povojne papirne bankovce z likom partizana. Na tleh so fantje z lesenim cvekom ali kar s kovancem narisali meter široko ravno črto, stopili nekaj korakov nazaj in skušali z metanjem kovancev zadeti narisano črto. Dobro si moral biti izvežban, da si zadel, zlasti če je igralo večje število fantov in je bilo na tleh veliko kovancev. Srečnež, ki si je priigrall lep kupček drobiža, si je z odkupom višanja metanja dodatnih kovancev z zadetkom v črto priboril pravico metanja kovancev v zrak. Še prej pa so se tekmovalci zmenili, komu pripada cifra in komu grb, rekoč cif – odler v spačeni nemščini. Seveda so se v tej igri spretni goljufi, ki so izrabili nepazljivost soigralcev, oskrbeli z denarjem, zlasti če so znali naložiti in vreči v zraku tako, da so se kovanci obrnili v zraku in na tleh v njihovo korist. Navadno pa so sleparja hitro odkrili in ga prebunkali.

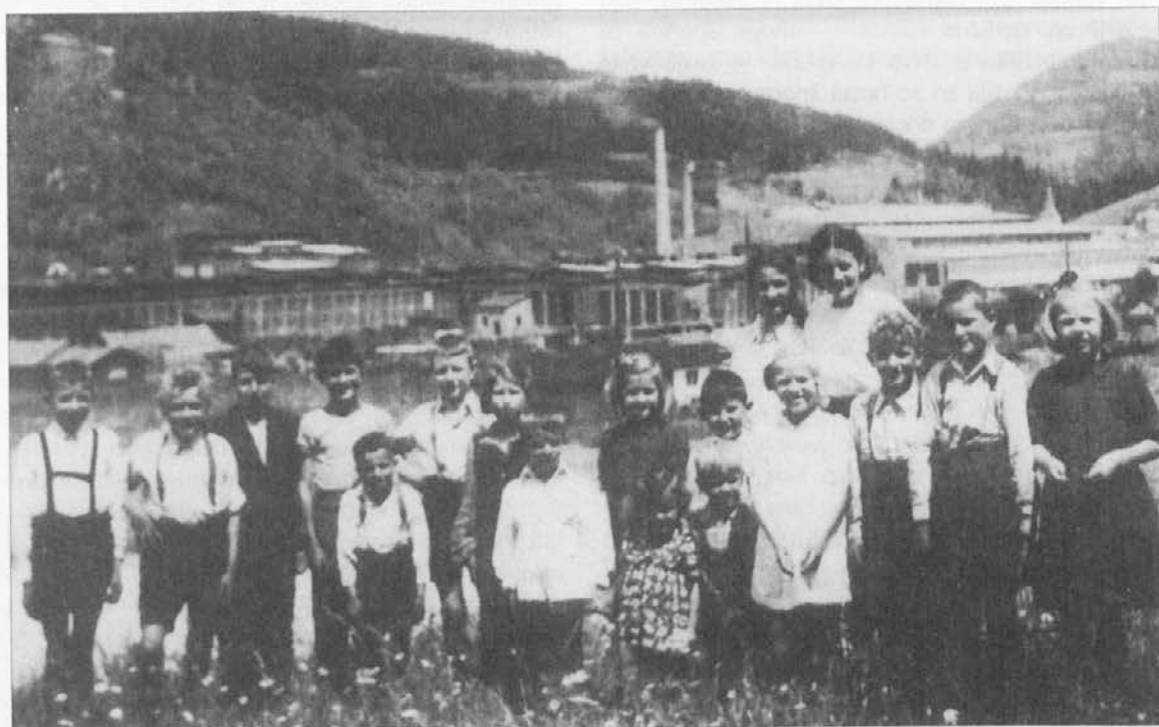
Predvelikonočni sejem pa je bil poglavje zase, saj so starši ponavadi ob nakupu vrtičkarskih pripomočkov in semen otrokom kupovali lesene raglje, da so potem odmevale po barakarskem naselju in oznanjale velikonočne radosti, ki pa smo jih praznovali bolj potihoma, saj so bile kot cerkveni praznik v enopartijskem sistemu prepovedane. Velikonočne dobrote, zlasti žegen, so pač imele svoj čar. Še posebej pisanke, ki smo jih otroci dobivali od botrov. Množično smo streljali z zaprtimi pločevinastimi valji, v katerih so imeli nemški vojaki plinske maske – mi smo jim rekli 'gas maske'. Vanje smo dali kos karbida in dolili nekaj vode ter ga prižgali skozi izvrtano luknjico na dnu posode, pa je počilo, kot bi ustrelil z možnarjem. Paziti smo morali le, da ni bilo preveč ali premalo vode, saj takrat ni počilo ali pa je le gorelo in se iz pločevinke kadilo, da smo potem ves dan smrdeli po karbidu.

V navadi je tudi bilo, da so se mladci, pa tudi starejši preizkušali v ciljanju s kovancem, ko so poskušali zadeti velikonočni pirh ali pomarančo. Če se je kovanec metalca započil v pirh, je bil ta njegov s kovancem vred. Prav tako pomaranča, v katero so ciljali s petdinarskimi kovanci, ki so bili težji in večji. Zaradi debelega olupka so se kovanci sprva odbijali

od pomaranče, pod točo zadevanj pa je tudi olupek popustil in dobro merjen ter močan met je srečnežu prinesel sočen sadež, iz katerega se je po toliko udarcih cedil sok. Po uvedbi aluminijastih kovancev, ki so bili prelahki za opisane igrice, so le-te zamrle.

športi, osvajali mladenke ali se kot martinčki sončili na z bitumensko maso politih strehah na barakah – če le ni bilo pretoplo, saj se je v vročih poletnih dneh rado pocedilo s streh.

Najbolj veseli smo bili, če smo se lahko igrali v

Otroci iz barak pod kostanji v bližini današnje kemične čistilnice

Fotografijo je posnel J. Paradiž okoli leta 1955 nad barakami, v bližini tedanjih zaklonišč. Zato se barake skorajda ne vidijo, vidni pa so stari obrati in nova jeklarna.

Od leve proti desni: Ernest Kobolt, Pep Kolar, Franc Marzel, neznan, Hinko Pepevnik, Marija Marzel, spredaj malo sključen Ivo Mlinarič, na njegovi levi spredaj Hubert Skitek in sestra Marija (najmanjša spredaj), na njeni levi spredaj Toni Paradiž, ob Mariji Marzel Pepca Pepevnik, Ivi Pepevnik, v beli obleki Jožica Paradiž, Luka Paradiž, Miško Mlinarič in Ančka Pepevnik.

Zadaj stojita: desno Minka Trbovšek, levo je pa Marija (priimek neznan).

Hinku Pepevniku, ki mi je posodil to fotografijo, se najlepše zahvaljujem.

Pomladi smo bili vsi veseli. Starejši so se po napornem delu zamotili z urejanjem vrtičkov in z delom, s katerim so odslužili najete njive pri kmetih, ženske so ob gospodinjskih opravkih, krmiljenju živali in drugih opravilih negovale rožice na gredicah in lončnice na oknih. Pobalini pa smo bili veseli, da smo lahko bosí tekali naokrog v srajčki in kratkih hlačah z naramnicami. Hlače so bile zaradi naše živahnosti velikokrat strgane na zadnji plati, če pa so bile lepo pokrpane, smo pač dražili eden drugega: »Št ma pa špegle na r...!« Bili smo živahni, povsod nas je bilo polno, smejali smo se, peli, pa tudi zravšali za kakšno malenkost, vendar smo se hitro pobotali. Deklic, ki so bile v manjšini, nismo jemali v družbo. Bile so bolj cemerave – dovolj je bilo, da si jim pokazal le kriv prst –, oblečene v krilca in s pentljo v laseh so se držale mame za krilo ali pestovale punčke iz cunj. Mladeniči pa so se v prostem času radi ukvarjali z raznovrstnimi

logu pod haldo ob Meži. Ni nas motilo, da je mimo tekla sivo obarvana in je smrdela po svinčevi rudi. V njej smo se ob vročih dneh tudi kopali, ob njej smo se lovili in skrivali med zarjavelimi stroji ali pa smo se šli kavbojce in Indijance, si na jesen pekli koruzo ali narabutana jabolka in se tu in tam tako vživeli v igro, da smo mnogi pozabili na dom in šolo. Tega smo se zavedli šele takrat, ko je prišel eden od staršev s šibo v roki. Ta je pela potem doma, sploh če je pozabljivec 'šprical' pouk, kar so staršem sporočali učitelji ali profesorji, ki so učence in dijake držali bolj na kratko.

Med živahno igro smo kar pozabili na razne nevarnosti. Moj brat bi skorajda izgubil življenje – kot zagrizen vratar se je vrgel za žogo in se nasadil na žepni nož, ki je odprt ležal v kotu vrat. Le prisebnosti in hitrosti pokojnega Lakovška se lahko zahvali, da je preživel. Ta je z njim na rokah odhitel do reševalne postaje, od koder so ga nemudoma odpeljali v

bolnišnico v Slovenj Gradec. S sporočilom o nezgodi nam je v dokaz prinesel razrezano in okrvavljeno srajco. Na srečo se je vse dobro izteklo.

Rečem lahko, da nam ni bilo nikoli dolgčas, saj se je vedno kaj dogajalo. Ljudje so bili bolj družabni, saj se je vsakdo po napornem delu v 'fabriki' rad poveselel na različne načine. Mnoga športna in kulturno-umetniška društva so vabila v svoje vrste nove člane. Vrstila so se razna športna tekmovanja, festivali, razne igre in druge prireditve, proslave pred državnimi prazniki, kjer ni manjkalo pogostitev, razne parade gasilskih in športnih društev, za vrhunec prireditve pa je vedno poskrbela ravenska godba na pihala. Pogoste so bile veselice, kjer navadno in po slovenski folklori brez tepežke ni šlo, zato so potem imeli ljudje o čem govoriti.

Večja zborovanja so bila kar na Trgu svobode, kjer so zbrani množici pojasnili sklepanja, ukrepanja in načrte takratne Jugoslavije s Titom na čelu, ki so zelo šla v nos Stalinu in sovjetskemu režimu. Radioaparati so bili tista leta sila redki, da o televiziji ne izgublamo besed.

So pa zato bile dobro obiskane gledališke in kinopredstave. Dvorane so bile nabito polne, da je od sopuha kar teklo po zidovih. Ljudje so si jih namreč lahko ogledali za drobiž. Kinopredstave so bile dvakrat do trikrat dnevno, ob nedeljah so bile dopoldanske matinee, zato nihče ni mogel reči, da si ni mogel ogledati tega ali onega filma ali gledališke predstave, saj so premieram sledile pogoste reprize. Sicer pa ti ni bilo treba v kino ali gledališče, saj je bilo dovolj, da si se pomešal med gledalce po koncu predstave in si iz njihovih živahnih debat izvedel vse o vsebini filma ali igre. Če je imel film žalosten konec, so čustvene ženske iz dvorane prišle hlipajoč z objokanimi očmi.

Trg Guštanj je leta 1952 prerasel v mesto z imenom Ravne na Koroškem. O njegovi zgodovini je bilo že dosti napisanega, dodal pa bi še nekaj spominov na barakarsko naselje v železarni. Za točno število barak ne vem, bilo pa jih je več kot deset. Izdelane so bile iz lesenitnih plošč, za streho pa so služili trikotno zbiti elementi iz debelih desk. Ostrežje je bilo pokrito z bitumensko maso. V vsaki baraki je v stanovanjih, ki so imela majhen hodnik, prostorno kuhinjo ter spalnico in otroško sobo, lahko bivalo od šest do osem družin. Nekatere barake so bile preurejene v drvarnice ali pa v svinjake, kurnike in zajčnike. Med barakami so bili vrtovi za pridelavo zelenjave, najbližje železarni pa sta stali centralna baraka z družinskimi in s samskimi stanovanji ter menza, v kateri se je bilo mogoče prehranjevati, dokler ni bila zgrajena restavracija Dom železarjev. Tam se je odvijalo tudi kulturno in družabno življenje. Pod cesto Prevalje-Guštanj je bila še delno zidana in delno lesena baraka, število stanovanj v njej pa mi ni znano. Ob barakah sta bili še dve veliki dvonadstropni stavbi, ki jima je sledila manjša večdružinska hiša. Ta je še ostala od nekdanjih stavb, dolgo časa je bil v njej procesni računalnik. Podrtju je še nekaj časa

kljubovala centralna baraka, saj so v njej imeli (ob izgradnji nove valjarne, kateri so se morale umakniti barake) priročna skladišča. Pa tudi igralci namiznoteniškega kluba so do izgradnje DTK še vedno trenirali v prostorih nekdanje menze. Ko so gradili kemijski laboratorij, so porušili še dva stara stanovanjska objekta, tudi t. i. Direktorhaus, v katerem je v kletnih prostorih imel svoje delavnice kemijski laboratorij. Na območju nekdanjih barak sta zrastle jedilnica in obrat težkih ulitkov, stavba modelne mizarne pa je bila tu že leta 1951. Tod je nekoč tekla cesta s Prevalj za potrebe fabrike in kraja. Po izgradnji modelne mizarne med novim gasilskim domom in nekdanjim Sokolskim domom (TVD Partizan), v katerem je bila nekdanj tudi kinodvorana, pa je bila zgrajena nova cesta, ki pelje zdaj preurejena kot krožišče z odcepi za mestno hišo, trg, avtobusno postajo (tu je pred leti stala t. i. ubožna hiša) proti Dravogradu.

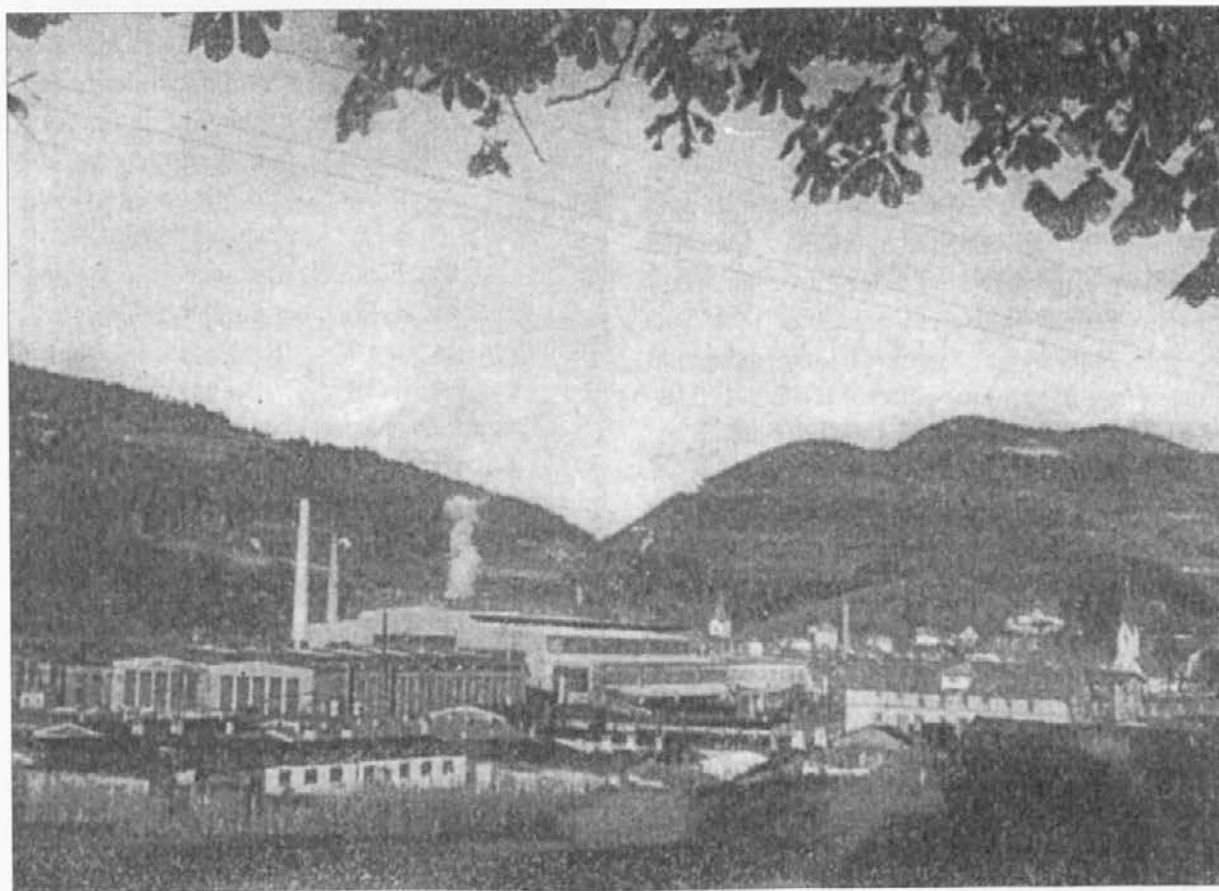
Stari stanovanjski bloki na nekdanjem sejmišču na Prežihovi ulici so se odeli v nove, barvite fasade, stara lipa se je morala umakniti modernizaciji cestne infrastrukture in ureditvi poslovne stavbe ter mestne hiše, kamor smo včasih hodili v šolo. Ni več starega gasilskega doma in Leševe bajte, tod je zdaj zgrajen bančno-trgovski in poslovni kompleks. Tudi Ledinekova, Šteharikova in Vetterjeva hiša so se morale ukloniti lepšemu izgledu ulice. Prenovo so doživele tudi hiše guštanjskih purgarjev, vendar lokali v težkih časih bolj ali manj životarijo. Nespremenjeno podobo so ohranili le Žmavcarjeva in Dišerjeva hiša ter tudi stari 'finferhaus' z značilno rdečo fasado, nad trgom pa še vedno bdi stari javorniški grad, ki z obnovljeno streho čaka boljše čase, da mu obnovijo razpadajoče lice. Stara ulica proti cerkvi sv. Egidija z obnovljenim župnijskim domom, kjer je bila včasih tudi šola, dobiva novo podobo. Prav tako tudi Malgajeva ulica z značilno visoko stavbo, kjer je ob otroškem vrtcu nekdanj gostovala tudi osnovna šola. Ni več pekarnice in Pipanove kovačije ter Paradiževe bajte onstran Suhe, katero je ob močnem deževju pogosto zalilo. Zaradi porušitve skladišča je z obnovljenim in večjim domom pridobila naša godba. Nekdanjo kinodvorano čaka negotova usoda. Tudi naselje Ob Suhi je povsem spremenilo lice. Lesenih barak ni več, tudi menze ne. Že zdavnaj ni več tistega klanca, ko se je pri koncu Ringove hiše vzpenjala cesta proti Čečovju, del ceste pa se je pri Sekalovi bajti spuščal k ambulantni, Gradisovim barakam ter k nekdanjemu letnemu kopaljšču, katerega agonijo so končali lani z zasutjem bazenov. Naselje individualnih hiš je skupaj z Javornikom, kjer so bile nekoč njive, vtisnilo Ravnam novo podobo nekdanjega Gmajtrškega, kot so kraj imenovali nekoč. Nekdanji trg Guštanj je v zadnjih petdesetih letih močno spremenil svoj videz, marsikaj se je izboljšalo, za nekatere stvari pa bi želeli, da bi ostale, kot so bile ...

Iz otroških dni se tudi spominjam, da sem se zelo dobro počutil med starimi rusastimi dedji, ki so radi

premlevali stare štorije, vlekli pipe ali pa čakali tobak. Tiho kot miš sem vlekkel na ušesa, da ja ne bi česa preslišal, kako so 'švercali' čez mejo in kdo jo je pobrisal čez mejo iskat lepše življenje. Sam pa sem v svoji otroški domišljiji tuhtal, kakšna neki je ta državna meja, ki tako privablja ljudi, da hodijo čez. Spominjali so se tudi branjevke Cehnarce iz Libelič ter debele Hačike, ki sta imeli svoj štant pod balkonom

kratko, saj so me opazili in mojega poslušanja kvant je bilo konec. Bali so se, da bi jih kakšen nepravilni slišal politizirati, kar je bilo v tistih časih po vojni prepovedano.

Leta so minevala, kraj je rasel, vse več mladih in učenih ljudi se je zaposlovalo v tovarni. Stare legende, ki so položile temelje novemu mestu in železarni, smo ob zvokih naše godbe pospremili na vse

Pogled na ravensko železarno in Ravne z jugozahodne strani

(objavljeno v Koroškem fužinarju, št. 10–12, 1952)

gostilne Cvitanič. Omenjali so nekdanjega krajevnega klicarja Sajevca, ki je z močnim glasom, da si ga slišal zelo daleč s ceste nad barakarskim naseljem, oznanjal sklepe ljudske oblasti ter pomembnejša sporočila krajanom. Otročaji smo ga pogosto motili z medklici, kar ga je zelo razjezilo, pa je med sporočanjem enako glasno odvrnil, naj bomo tihi. Njegov razglas se je zato slišal tako: »Haaaalooo, danes prodajajo na Kmetijskem gospodarstvu Javornik kislo zelje po deset dinarjev, pa tiho bodi!« Temu je sledil še povojni slogan: »Smrt fašizmu, svoboda narodu!« Čezenj so nekateri krajanji, ki jim ni bilo povšeči pomanjkanje potrošnih dobrin, radi zabavljali po svoje, kot: »Smrt prašiču, nam pa meso in špeh!« Govorili so tudi o kmetu Hartmanu, ki je delal v valjarni, zlasti o njegovem prevozu z 'lavorjem' po zaledeneli poti ... Pri političnih temah sem potegnil

bolj tesno zadnje počivališče pri sv. Antonu, katerega božji hram je hudo šel v nos tedanjemu ministru za industrializacijo, saj je ob vsakem obisku Raven ponergal: »A tega svetnika se pa še niste znebili?« Ministra ni več, Antonov božji hram še vedno služi svojemu namenu, le trenutke žalostnega slovesa je prepustil sv. Barbari, ki je v svoje okrilje sprejela tudi pokojne s Prevalj in z Leš. Lepo je, da so poslednji domovi skrbno urejeni v zavetju gozda in tihote, le tisti breg je za marsikaterega srčnega bolnika ali težjega invalida brez prevoza prava muka.

Ko sem pisal ta sestavek, sem ugotovil, da so se barakarskega naselja tedaj sicer redki fotografi izogibali kot hudič križa, če pa so že naredili kakšen posnetek, pa je žal oddaljen in nekako zabrisan.

SPOMINI NA SMILJANA FAVAIJA

"Šef elektrike"

Mitja Šipek

Ko sem leta 1946 prvič prestopil prag fabrike, ki je bila dokaj revna zapuščina predvojne in medvojne železarne z manj kot petsto zaposlenimi, sem srečal za tiste čase lepo oblečenega gospoda z uglašenim nastopom in resnim obrazom. Rekli so mi, da je to »šef elektrike« gospod Favai. Srečala sva se v starem kemijskem laboratoriju.

Ker me je elektrika že iz gimnazijskih let zanimala in sem že pred vojno izdelal prvi pravi radioaparatus z dvema kot pivovski steklenici velikima elektronkama (ko o tranzistorjih, kaj šele o čipih ni bilo ne duha ne sluha), sem se s »šefom elektrike« kmalu zapletel v pogovor. Hitro je ugotovil, da je moje znanje o elektriki pomanjkljivo, ker sem menda zamenjal tok in napetost, pa mi je svetoval, naj se še učim. Pri tem se je rahlo nasmehnil, brez kančka posmeha na obrazu. Ko sem v začetku leta 1952 dokončno nastopil službo v železarni, sem se z njim redno srečeval vse do njegove upokojitve.

Na njegovih ramenih je dolga leta ležala odgovornost za vse, kar se je na področju elektrike in energetike v tovarni dogajalo, in tega je bilo iz dneva v dan več, saj se je železarna pričela razvijati v moderno in kvalitetno proizvodnjo jekla. Smiljan Favai je kot mlad elektrotehnik prišel v železarno že leta 1936.

Tista leta, takoj po vojni, smo se začeli zbirati ljubitelji radioamaterstva: Tratnikov Fric, Pavšarjev Fonza, Jože Kert, Blaž Kajzer, Vezjakov Zdravko, Janko Čas, Tratnikov Hubert, Janez Šnajder in drugi, katerih imen se ne spomnim. Pridružil se nam je tudi

Smiljan Favai. Bil je eden izmed pobudnikov, da se ustanovi prvi koroški radioklub s pozivnim znakom YU3DCD. Takrat primopredajnikov ni bilo mogoče kupiti in smo jih sami izdelovali iz trofejnih delov. Favaijevi izdelki so bili tako lepi in estetski, da bi se drugi s svojimi »kištami« kar poskrili, ko je klub organiziral razstavo.

Največje presenečenje pa sem doživel, ko mi je Blaž prinesel pokazat njegov dnevnik. Favai je bil eden redkih, ki so znali popravljati tedaj še redke radioaparatus. V njegovem dnevniku so bila zapisana imena lastnikov, napake, ki jih je aparat kazal, način popravila in porabljen material, ure dela in cena popravila. Še posebej vzbuja spoštovanje, da je za vsak aparat narisal vezno shemo tako natančno, da bi lahko bila za vzor podjetjem, ne samo serviserjem današnjega časa. Vredno je prebrati spomine, ki jih je zapisal njegov delavec Blaž.

Favai, ki je kot strokovnjak opravil neprecenljivo delo pri rasti železarne in vzgoji mladih kadrov, je po upokojitvi potonil v anonimnost, ki bi se sčasoma spremenila v pozabo. Zato smo se nekdanji še živeči radioamaterji odločili, da v njegov spomin zapišemo njegovo življenjsko zgodbo. Kot človeka z ogromnim znanjem, a redkobesednega, in s spoštljivim odnosom do sodelavcev v tovarni in zunaj nje se ga bomo spominjali v besedah pesnika: »**Le v delih svojih sam boš živel večno.**«

"Siva eminenca"

Blaž Kajzer

Minilo je mnogo let, odkar je prišel med nas tih, skromen in inteligenen elektrotehnik Smiljan Favai. V železarni se je zaposlil leta 1936 kot obratovodja v elektroobratu in pozneje še kot glavni energetik. Tam je delal do upokojitve leta 1975. Že tedaj je napovedoval, da bosta elektrika in predvsem elektronika nekoč obvladovali življenje človeka nasploh, ne le industrije.

Bil je neverjetno natančen pri delu, saj je hotel spoznati vsako napravo čim bolj podrobno. Vedno je bil elegantno oblečen; s klobukom na glavi in v dolgem sivem plašču se je pojavil nenapovedan in vedno si moral biti pripravljen na njegova večinoma tehnična vprašanja. Kot gospod ni dovolil prostaškega obnašanja in ko je nekoč eden izmed nas preklinjal prav v trenutku, ko je vstopil on, nas je poučil: **»Nismo furmani, temveč VK instrumentarji.«**

Smiljan Favai (1914–2004)

(Foto: Blaž Kajzer)

Smiljan Favai je imel ogromno tehniškega znanja, ki ga je pridobil v praksi in iz bogate domače knjižnice z vseh mogočih področij. V svoji, za tiste čase dobro opremljeni, delavnici je raziskoval in izdeloval prototipe merilnih naprav in pozneje radijskih primopredajnikov ter antenskih sistemov, ki jih je preizkušal na vrhu Uršlje gore. Prve TV-sigale na Ravnah smo videli prav z njegovim sodelovanjem.

Vzdrževal je pisne stike s strokovnjaki po vsej državi in tudi zunaj nje. To intelektualno širino je podedoval po materi iz družine Vidmar, iz katere sta se v zgodovino zapisala Milan in Josip Vidmar.

Za njim so v železarno prihajali novi kadri, tehniki in inženirji, na primer Janez Bratina, ki je ponosno priznal, da je velik del svojega znanja podedoval od Favaija. Tudi Franc Marolt je vedel povedati: Gospod Favai je bil ustanovni član elektrotehniškega društva na Ravnah, mentor mladim tehnikom, prijeten sogovornik tudi zunaj fabrike in kot pravi vzgojitelj dobronameren, včasih pa tudi hudomušno piker, ko je na primer dejal: **»Samo Slaviču in Maroltu je treba dati instrument v roke, da bo 'hin',«** kar je najbrž bolj zaleglo kot ukor.

Favai je bil tudi eden redkih serviserjev za radioaparate, ki so bili v tistih časih še redki. Vodil je natančen dnevnik o lastnikih, napakah, uporabljenem materialu, urah popravila in ceni. Menda je od leta 1949 do 1950. popravil 86 aparatov.

Povzemam nekaj izvlečkov iz njegovega dnevnika.

O lastnikih radioaparatov v popravilu: Cvitanič, Mahorčič, Lečnik – brivec, Gracijansky – dijaški dom, zidar – Gradis, Kuhar, Lubas ...

O napakah na aparatih: »Aparat meša, tudi cvili, glas trese, baje buči, zvočnik škriplje, po več dneh preizkušnje se ni nič pokazalo itd., če udariš po njem, včasih pomaga, vrnil, ker ni vredno popravljati.«

O nadomestnih delih: »Štor Miloš Blaupunkt, elektrolit suh, sam poskrbel en elko, drugega dal jaz.«

O trajanju dela: »22. 9. začel delati šasijo 1,5 ure, upognil šasijo, navijal trafo 3 ure.«

Cene popravil so se gibale od 100 do 1800 din, odvisno od obsega popravila.

Razen z elektrotehniko se je ukvarjal tudi s fotografijo in filmsko tehniko in sam izdelal fotopovečevalnik za izdelavo slik.

Skratka, gospod Favai je bil za tiste čase univerzalec na področju tehnike in spoštovan v železarni in zunaj nje ne samo kot strokovnjak, temveč tudi kot človek s srčno kulturo.

IN MEMORIAM

Jelka Pejovnik

Marjan Marinšek

V zatišju smrekovih gozdov, kakih tristo metrov nad cesto, ki teče skozi Hudo luknjo, in na nadmorski višini osemsto metrov, stoji v gozdni samoti, rahlo prislonsjena v hrib, starodavna Pribičnikova kmetija, v kateri se je pred šestinsedemdesetimi leti rodila predmetna učiteljica Jelka Pejovnik. Decembra 2003 je po triindvajsetih letih samote umrla na rodnem domu. Pokopali so jo v Završah.

Jelka Pejovnik je hodila v šolo v Dravograd. Najprej navzdol do železniške postaje Paka, potem z vlakom skozi idilične predore in nazaj spet strmo po kolovozu navzgor. Med okupacijo je v Wolfsbergu končala tretji in četrti razred. Vojno je začutila čisto od blizu. Mimo njihove hiše je vodila partizanska pot s Paškega Kozjaka na Graško goro in videla je nepozabno nošenje ranjencev ter v njihovih obupnih pogledih začutila vso vojno strahoto. Zato je bila vedno za partizane in za vse tisto, kar je prinesel povojni čas: Tita, agrarno reformo, zadruga, AFŽ, proslave OF, šolske baklade, ljudsko oblast ...

S takim prepričanjem je po vojni začela učiti, čeprav ni bila učiteljica. Prvič je stopila pred otroke na šoli v Šentvidu in nato v šentiljski šoli. Tam sta z upraviteljem Bogdanom Žolnirjem učila vse razrede, enkrat dopoldne, drugič popoldne.

Jelkino sposobnost in navdušenje za pridobitve NOB so šolske oblasti kmalu spoznale in jo že leta 1947 poslale na učiteljski tečaj v Maribor. Naredila je izpit za učitelja pripravnika; v komisiji je sedel tudi pisatelj Gustav Šilih iz Velenja.

Z izpitom v žepu je bila točno na dan AFŽ, leta 1948, nastavljena na ljudsko šolo v Mislinjskem Grabnu. Sedaj je bila že prava učiteljica, ki so ji pripadala brezplačna drva in kanglica mleka. Uf, kako lepi časi so to bili! Učila je kar tri razrede skupaj, v njih pa so bili učenci različne starosti.

Nemima žilica in želja po znanju sta jo leta 1949 pripeljali v Ljubljano, na Pedagoško šolo, ki jo je končala v dveh letih in postala predmetna učiteljica biologije in kemije. Za tisti čas lepa izobrazba.

Po diplomu so jo nastanili v Mimi Peči na Dolenskem, a ker je ravnatelj ravske gimnazije, dr. Sušnik, iskal biologa, se je Jelka prijavila, bila sprejeta in na Ravnah potem učila (ter bila ob tem tudi nekaj let vzgojiteljica v internatu v ravnem gradu) celih osemindvajset let, do leta 1980, ko je pod ravnateljem Borisom Feldinom dočakala upokojitve.

»Toda ves čas svojega službovanja sem se vračala domov,« je rada pripovedovala, ko sem jo obiskal, in se zagledala v bogato cvetočo lipovo krošnjo. »Vsako soboto sem otovorjena z nahrbtnikom rinila v ta hrib. Oče in mati sta oslabela, zato sem jima prinašala hrano, zdravila in vse, kar sta potrebovala. Ob sobotah in nedeljah smo potem največ naredili.«

Pet let po smrti staršev je bila kmetija prazna, zato je Jelka po upokojitvi za stalno ostala na rodnem domu.

V samoti in odmaknjenosti, zaposlena s kmečkim delom in obdana od nikogar, je pretolkla vsa ta leta po upokojitvi. Živine ni imela, zaradi svežih jajc je redila nekaj kur, trava se je zarasla, grmičevje je še bolj obdalo domačijo, gozdne jase so se vedno bolj zmanjševale, kar vse pa Jelke ni motilo. Poznala je vsako drevo in vsako korenino.

»Eni mi pokosijo travnice, drugi jih popasejo. Njiv res ni več. Vse posestvo je ena sama košenica. Veste, zemlja tudi mora počivati, kot mi ljudje.«

»Radi imate ta svet, mar ne?« sem vprašal, ko sem opazil, s kakšno ljubeznijo je odtrgala in očistila jurčka in pri tem pazila, da ni poškodovala mušnice, ki je rasla samo korak naprej.

Sedla sva k mizi pod drevo in hotel sem popihati po mizi, ki je bila polna cvetnega prahu.

»Ne, ne! To pa ne!« je skočila in mi zadržala roko, s katero sem hotel frcniti nadležnega pajka.

»Pajka pa nikar!«

»Kaj pa je narobe?« sem vprašal v strahu, da sem ji nekaj porušil.

»Pajki so koristni! Kaj ne vidite, da pri meni ni nobene muhe! Pajki jih vse polovijo.«

In res! Pogledam po mizi, pogledam na okna domačije. Vse je zapuščeno, a nobenih muh.

»Slišite?« je vprašala nenadoma in nagnila glavo nekoliko postrani. »Pivka se oglašja. Dež bo!«

»Kje pa! Po radiu so rekli, da dežja še ne bo kmalu,« sem rekel vljudno, da ji ne bi preveč ugovarjal.

Zahvalil sem se za jajca in pušelj gladiol iz zapuščenega vrta in bil vesel, da čimprej pridem iz te strašne samote v mesto. V obljuden svet.

Še isti večer sem napisal njeno zgodbo: zgodbo učiteljice, ki jo je rodila zmagovita narodnoosvobodilna vojna. Vsi tisti povojni tečaji, šolski odredi, okrožnice, proslave rojstva republike, AFŽ, šest plamenic, rdeča zvezda, okna, okrašena s papirnatimi zastavicami, bratstvo in enotnost, tovarštvo, udarništvo, vzklík: Za domovino – s Titom naprej, moralna vzgoja in Kosec, ki koso brusi, so spomini, polni nostalgije na prva povojna leta, ki so ji zapustili neizbrisni pečat, jo oplajali in krepili, ji omogočali življenje v popolnem sožitju z naravo, s kameninami, z zemljo, ki ji primanjkuje apnenca, z razgledom na završko planoto, s čebelami z najboljšim medom na svetu in s kurami, ki nesejo jajca z najbolj rumenim rumenjkom, z gladiolami, ki so edine rasle na vrtu, ter s samoto, ki jo je obdajala in varovala njene spomine.

Zunaj je rahlo deževalo.

Petnajst let rekreacije starejših žensk na Prevaljah

GIBČNOST, ZDRAVJE IN PRIJATELJSTVO

Elica Čepelnik in Marička Čreslovnik

Leto 1988 se je pisalo, ko se nas je deset upokojenk opogumilo.

Odločile smo se, da se ne bomo zaprle doma med štiri stene, ampak bomo za sebe nekaj naredile.

Priključile smo se TVD Partizan in si rekle: »Zdaj ko ni treba več v službo, bomo pa telovadile, kegljale in hodile v našo lepo naravo.«

Kmalu smo osvojile in prehodile vse steze bližnje in širše okolice. Marsikatera je šele na ta način spoznala Prevalje. Obiskale smo tudi mnogo kmetij in priskočile v jeseni na pomoč pri pobiranju sadja.

Tako je naše rekreativno življenje: Ob ponedeljkih imamo od oktobra do aprila rekreativno vadbo v telovadnici. Ob

sredah celo šolsko leto hodimo v naravo. Četrтки so rezervirani za kegljanje. Vključenih nas je okrog šestdeset starejših žensk, ki druga drugi vlivamo pogum. V teh petnajstih letih smo pretelovadile 420 ur. V naravi smo prehodile toliko kilometrov, kot bi šle peš v Španijo in nazaj. Naša starost se giblje od 52 do 80 let. Starejše nam dajejo vzgled. Splača se potruditi, saj so še vse gibčne in zdrave. Dvakrat na leto si naše druženje popestrimo v kakšnem lokalu. Pred novim letom in ob zaključku šolskega leta se v njem lepo poveseimo.

Delujemo tudi na kulturnem področju. Med nami so amaterske igralke in uspešna avtorica veseloiger – Anica Močivnik. Včasih gremo v gledališče v Ljubljano, Maribor ali Celje.

Fotografija, nastala v telovadnici osnovne šole Franja Goloba, potrjuje zapisano.

(Foto: arhiv Elice Čepelnik)

Ob koncu leta je čas tudi za družabnost – tako je bilo lani.

(Foto: arhiv Elice Čepelnik)

Aktivne smo še na humanitarnem področju. Za bolnišnico v Slovenj Gradcu smo pred leti zbrale 50.000 tolarjev za mamograf, za odpravljanje posledic poplave v Posočju 50.000 tolarjev, za bližnjega kmeta, ki mu je pogorel hlev, pa 88.000 tolarjev.

Zaradi množičnosti in prevelikega števila udeleženk rekreativne vadbe smo se v šolskem letu 2003/04 razdelile v dve skupini. V prvi skupini so ženske, stare nad 65 let in tudi mlajše, ki se zaradi različnih razlogov lažje udeležujejo vadbe v tej skupini. V drugi so ženske, mlajše od 65 let. Vse pa so živahne, radožive in nobena brez vzroka ne manjka. Prvo skupino vodi Elica Čepelnik, drugo pa Marička Čreslovnik.

Najbolj smo vesele, da v vseh teh letih med nami ni prišlo do kakšnega nesoglasja. Delujemo kot ena družina.

Ob 30. obletnici alpinističnega udejstvovanja

ALPINIZEM IN GORNIŠTVO STA NAČIN ŽIVLJENJA

Pogovor z ravenskima alpinistoma Stankom Mihevom in Francem Pušnikom

Andreja Čibron-Kodrin

Leta 1973 se je skupina mladih fantov in deklet udeležila alpinističnega tečaja na Uršlji gori. Med njimi so bili tudi Stanko Mihev - Miha (letnik 1957), Franc Pušnik - Fižola (letnik 1956) in Andrej Špiler - Špilč (letnik 1958). Njihovi sotečajniki so že davno nehali plezati, njih pa so gore osvojile in so jim zvesti še danes. Prav tako alpinističnemu klubu, kjer so v vseh teh letih opravljali že različne naloge. Svoje poslanstvo vidijo predvsem v vzgoji mladih alpinistov. Zato kot inštruktorji sodelujejo tudi v alpinističnih šolah. Svoje široko znanje in bogate izkušnje so doslej delili že z več kot 300 tečajniki.

V njihovih spominih se zrcali razvoj alpinizma na Koroškem. Danes se sliši neverjetno, a fantje so začeli plezati v gozdaricah, pumparicah, puloverjih in z lovskimi nahrbtniki, namesto vetrovk so jim služili 'balonarji' z odrezanimi rokavi. Prve plezalke so dobili šele leta 1977, ponje pa je bilo treba v Trbiž. Moderni materiali za oblačila, kot so razni termoflisi in goretexi, so bili redkost, pojavili so se šele konec 70. let prejšnjega stoletja. Takrat se je tudi na Koroškem začelo razvijati športno plezanje, sredi 80. let pa so se prvi korenjaki preizkušali v lednem plezanju po slapovih ...

Fantje so v alpinizmu odkrili dejavnost, ki jih je pritegnila, tudi družba je bila prijetna; prebirali so veliko alpinistične in planinske literature in se pogovarjali o načrtih ter sanjali ... sanje pa so se postopoma uresničevale. Ko so 'dozoreli' za odprave, ni bilo težav: družno so odhajali na delovne akcije in tako zbirali potreben denar. Skupaj s kolegi so poskrbeli

tudi za zapis zgodovine alpinizma na Koroškem v obliki raziskovalne naloge in za izdajo plezalnega vodnika po koroških gorah. Trojica je postala ekipa, katere člani pravijo, da se dopolnjujejo med seboj in eden drugega podpirajo ter vzpodbujajo. Družijo se tudi zunaj gorskega sveta in si kot pravi prijatelji medsebojno pomagajo.

Trideset let alpinizma je lepa obletnica, vredna tudi časopisnega zapisa. Žal sta se vabilu za sodelovanje odzvala le dva sogovornika.

»Lani je minilo 30 let, odkar sta se začela ukvarjati z alpinizmom. Kako sta proslavila ta jubilej?«

Stanko Mihev: »Jubileja nekako nisem proslavljal z enim dejanjem, ampak sem se že pred leti lotil zbiranja gradiva za plezalni vodnik koroške pokrajine. To bo zaokrožilo delovanje naše generacije. Aktivno pomagam vzgajati nove alpiniste in tudi še plezam po stenah v gorah.«

Franc Pušnik: »Posebej nismo proslavili, smo pa na nekaterih turah večkrat obujali spomine. S Stankom Mihevom - Mihom sva v Srednji Raduhi avgusta 2003 splezala prvenstveno smer in ji dala ime Trideset let. Naša dejavnost se dogaja v odmaknjenih krajih, kjer si sam ali s soplezalcem, gledalcev ni.«

»Zdaj pa se povrnimo na začetek. Kako sta 'odkrila' gore? So vaju 'okužili' že v družini ali pa prijatelji? Kakšne možnosti preživljanja prostega časa je pravzaprav imel mladostnik pred tremi desetletji?«

Stanko Mihev: »V naši družini sta rada hodila v gore moja mama in stric Ivan. Z vsakim sem naredil kakšno turo. Pogosteje sem začel planinariti sredi

osnovne šole s planinci in prijatelji. Tako sem spoznal tudi Andreja Špilerja, s katerim sva se v osmem razredu osnovne šole vpisala v alpinistično šolo, ki jo je organiziral Koroški alpinistični odsek. Jaz se potem nisem ubadal z vprašanjem, kako preživljati prosti čas, saj sem vseskozi hodil in plezal po gorah.«

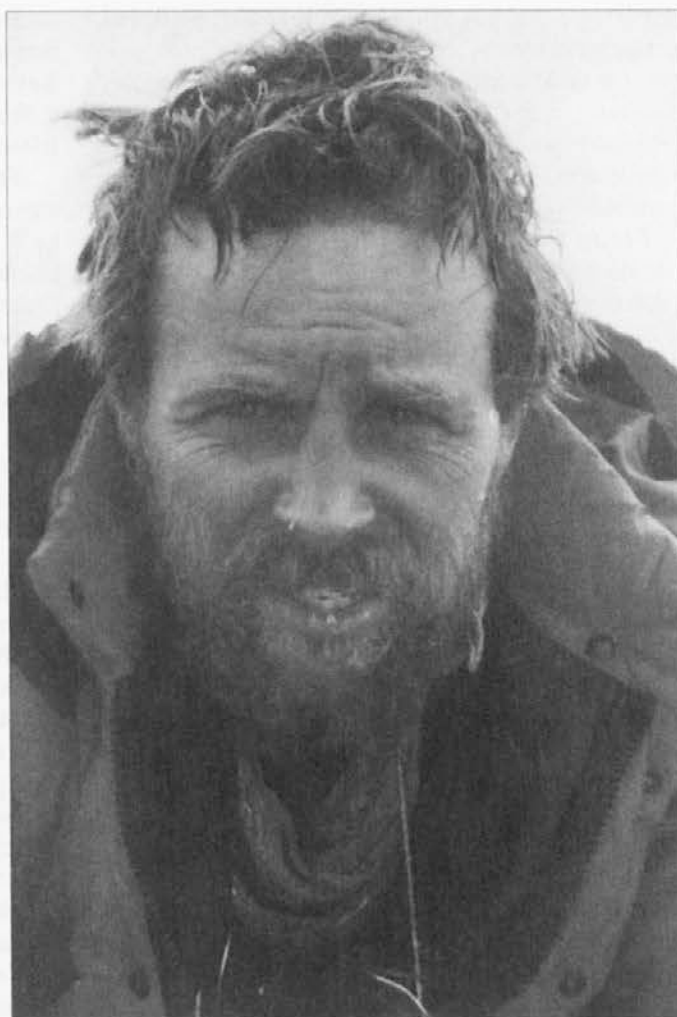
Franc Pušnik: »Doma ni nihče zahajal v gore. Mladi smo se podili za žogo, nekateri so smučali ali plavali. Pozimi 1973. leta sem se udeležil zimske alpinistične šole, ki jo je organiziral takratni Koroški alpinistični odsek. Pred tem se nisem ukvarjal s planinstvom. Na Uršlji gori se je zbralo 35 tečajnikov, ostali pa smo štirje: Miha, Špilč, Branč in jaz. Zame je bil tečaj izjemno zanimiv, spoznal sem marsikaj novega in pridobil sem nove prijatelje. Večina sošolcev je takrat zahajala v gostilne in na razne zabave. Naša družba, ki jo je usmerjal Bertos (Engelbert Vravnik), pa je bila drugačna. Hodili smo v hribe in plezali, spoznavali smo nevarnosti v gorah, spodbujali drug drugega pri vzponih in sanjali o daljnih Alpah, Andih in Himalaji. Brali smo tudi knjige velikih alpinistov in občudovali njihova dejanja.«

»Marsikdo se je spogledoval z gorami, morebiti celo zahajal tja in tudi plezal, deloval v odseku, pa vendar čez čas prenehal. Vidva pa še kar vztrajata. Kaj je tisto, kar vaju tako privlači? Se je vajino dožemanje gorskega sveta oziroma odnos do njega v teh letih spreminjal?«

Stanko Mihev: »Zelo veliko ljudi se je izmenjalo v društvu, nekateri niti niso veliko plezali, nekateri pa zelo veliko, vendar so vsi odšli čez čas iz društva. Mi trije smo ostajali (na začetku tudi Branko Verbole - Branč). S trdim delom in z zdravim načinom življenja, katerega so nas naučili starejši alpinisti, še posebno Engelbert Vravnik, naš prvi učitelj varne hoje v gorah. Da smo ostali tako dolgo aktivni v društvu, so nekoliko krive vmesne mlajše generacije, ki so 'izvodenele' in premalo naredile za nadaljnje aktivno delo v društvu. Privlači me tudi v srednjih letih, da ostajam aktiven in se prek vzgoje družim z mladimi.

Moje dožemanje gorskega sveta se v teh letih niti ni veliko spremenilo. Ostaja vseskozi otroško naivno in to jemljem kot privilegij ter tudi zato mogoče vztrajam pri delovanju v klubu in plezanju.«

Franc Pušnik: »V tistih letih se je na Ravnah ustvarilo trdno, prijateljsko jedro alpinistov, ki smo ob koncih tedna zahajali na Uršljo goro, Raduho, Peco in organizirali tabore v Paklencih, Kamniških in Julijskih Alpah. V naslednjih nekaj letih smo pridobili iz vsake alpinistične šole nekaj dobrih plezalcev, ki so ostali. Meni se zdi čisto iogično, da nekdo pride, opravi tečaj v

Stanko Mihev

letnih ali zimskih razmerah in če mu je vseč, ostane nekaj let. V hribih sem spoznal tudi svojo življenjsko sopotnico, kar mi je, ko sva imela tudi že otroka, verjetno olajšalo, da sem oz. sva obdržala stik z gorništvom.

Seveda se odnos do vseh dejavnosti v življenju spreminja, z leti postajaš bolj preudaren tudi v gorskem svetu, veliko pa k temu prispevajo izkušnje ter spoznanja. Alpinizem je zelo široka dejavnost in mi pomeni način življenja, ogromno pa mi tudi vrača. Izkušnje iz hribov so mi velikokrat koristile v vsakdanjem življenju. Iz hribov se še nikoli nisem vrnil bolan ali slabe volje.«

»Kakšen je vajin odnos do narave oziroma gora, posebej sten? Imata kakšen poseben moto, po katerem se ravnata? Sta bolj romantično ali bolj športno usmerjena?«

Stanko Mihev: »Jaz imam do vseh sten, tudi lažjih in poraščenih, spoštljiv odnos. Iščem dogodivščino v različnih oblikah. Včasih slišim, da nas, ki plezamo, ni strah. Seveda to ni res. Velikokrat so prisotni tesnobni občutki pred vstopom v steno, ki pa s plezanjem izginejo in ko preplezaš smer, še sam kdaj ne moreš verjeti, kje smo plezali. Nikoli ni šlo za to, da bi steno 'premagal', ampak sem začrtal in potem preplezal smer čez steno. Pa še to sem ugotovil po tolikih letih v

stenah, kar so govorili starejši plezalci pred leti, vendar tedaj tega še nisem dojel: Včasih se lahko celo z mrzlo skalo združiš v eno in pretakaš medsebojno energijo.

Meni pa odgovarja ta način plezanja s soplezalcem, saj po naravi nisem preveč komunikativen.«

Franc Pušnik: »Moj odnos do narave in s tem tudi do gora ali smeri v njih je še vedno spoštljiv. Tako dojemam tudi prave alpiniste, ker vem, kaj vse doživljajo, s čim se soočajo, in ker vem, koliko trdega dela je vloženo v njihove vzpone. Sten oz. smeri v njih ne jemljem kot poligon, kdo bo boljši, niti ne razmišljam o tem, da jih premagam.

Priprava na plezalni vzpon se prične že veliko prej, osvojiti moraš plezalno tehniko, vešč moraš biti ravnanja z vrvmi, poznati moraš nevarnosti, orientacijo, vreme, osnove prve pomoči in reševanja. Vzpon doživljam kot prijetno izkušnjo. Precej izkušenj, znanja in volje je treba imeti, da se vse lepo izteče. Če si dobro pripravljen in vešč, kako reševati različne težave, če je s teboj dober prijatelj, je lažje. Praviloma v velikih stenah ne moreš odstopiti kot npr. v drugih športnih panogah, preplezati moraš steno do vrha in varno sestopiti. Vse pa se dogaja v 'nekoristnem svetu'.

Z gorami živim, v gorski svet zahajam preko celega leta, letno opravih okoli 30 vzponov, veliko hodim po brezpotjih, uživam v turnem smučanju.«

»V teh letih sta opravila veliko vzponov po planinskih poteh in plezalnih smereh. Ali se katerih še posebej rada spominjata?«

Stanko Mihev: »Res je, da sem prehodil veliko planinskih tur in opravil več kot 700 alpinističnih vzponov. Večino smeri sem splezal s stalnimi soplezalci, vedel pa sem tudi do tri tedne vnaprej, kam bova šla plezat. Prvi soplezalec je bil Rok Kolar, druga soplezalka je bila Irena Komprej in moj tretji soplezalec je bil Andrej Gradišnik. Na vse imam mnogo in zelo lepih ter globokih spominov. Hvala jim.

Rad se spominjam tistih tur, ki so pomenile nekaj novega. Prve smeri v Uršlji gori, v Julijskih Alpah, kasneje ture v Centralnih Alpah (Francija, Italija ...), pa prva večja odprava v Ande – Južna Amerika, ko smo se prvič podali tako daleč od doma in spoznali nove kulture, navade ljudi, visoke zasnežene gore in doživeli prve uspehe v visokih gorah brez poškodb. Pa tudi vzpenjanje na vrh Gangapurne (7455 m) v Nepalski Himalaji mi je pustilo veliko močnih doživetij. Veliko mi pomeni tudi vsakoletno plezanje v hrvaškem primorju.

Izpostavil bi naslednje vzpone: Bonattijev steber v Druju, Centralne Alpe, Francija; Klasična smer v gori Eiger, Švica; Cassinova smer v gori Piz Badile, Italija; Avstrijska smer v Les Courtes, Francija; Ameriška derittissima v gori Dru, Francija; smer Phillip-Flamm v gori Civetta, Italija; prvenstvena smer Dirty dancing v gori Köning Spitze; smer Biancograt-Bernina, Švica.

Bil sem na alpinističnih odpravah v perujsko pogorje Cordillera Vilcanota (1980), gruzijski Kavkaz (1983), bolivijsko Cordillero Real (1986), v nepalsko Himalajo (1989) in perujsko Cordillero Blanco (2001, 2002).«

Franc Pušnik: »V vseh teh letih sem opravil preko 500 plezalnih vzponov ter še veliko različnih tur (turni smuki, pristopi na vrhove, plezanje zaledenelih slapov). Naj omenim le nekatere: Direttissima Via Tadechi, Civeta, Dolomiti; Aschenbrenerjeva varianta, Travnik, Julijske Alpe; Merkel-Welzenbach, Grand Charnoz, Centralne Alpe; Čopov steber, Triglav, Julijske Alpe; Hibelerjeva smer, Lyskam, Vališke Alpe; Prečenje Pico Tresa, Cordilera Villcanota; Klasična smer v severni steni Eigerja.

Sodeloval sem na odpravah v Centralne Alpe, 1977; Peru: Cordillera Vilcanota, 1980; Gruzijo: Kazbek, 1983; Nepal: Himalaja, Gangapurna, 1989; Peru: Cordillera Blanca, 2001 in 2002.«

»Kdaj pa je bilo najtežje oziroma najhuje? Sta kdaj pomislila, da bi odnehala?«

Stanko Mihev: »Največjo krizo sem doživel po dveh letih plezanja. Hodil sem v srednjo elektro šolo v Velenju, ko sem se spraševal o smislu plezanja, vendar pa potem nikoli več nisem razmišljal, da bi nehal plezati. Zato mislim, da mora vsak plezalec pri sebi razčistiti glede nevarnosti plezanja in potem s pridobljenim znanjem lahko odpravi večino nevarnosti v gorah.

Vendar pa so se v vseh teh letih zgodile štiri smrtne nesreče. Najbolj hudo je bilo, ker so umrli mladi in najbolj zagnani alpinisti (Branko Logar, Milan Kolar, Igor Ježovnik, Mitja Meh in Vlado Rotovnik).«

Franc Pušnik: »Že v prvi zimski plezalni smeri leta 1973 sem zaradi slabe opreme in hudega mraza dobil omrzline na prstih nog in sem moral v bolnišnico. Težko je bilo tudi ob izgubi prijateljev v gorah, vendar nikoli nisem razmišljal, da bi prenehal plezati.«

»V vseh teh letih druženja z gorami in s plezalnimi kolegi se je gotovo zgodilo veliko zanimivega, smešnega in nenavadnega. Nam lahko zaupata kakšno anekdoto?«

Stanko Mihev: »Več anekdot skupaj je bila vožnja s Kolarjevo katrco (brez vozniškega dovoljenja) v Dolomite.

Potem pa še ena. Z Rokom Kolarjem sva imela obdobje, ko sva hodila plezat v previsno steno Piramide v Veliki Raduhi. Ker je bilo to v srednji šoli, smo za prevoz uporabljali moped. Med vožnjo sem nahrbtnik naslonil na bencinski rezervoar. Ne vem, kako se je bil na njem odvil zamašek, ampak med vožnjo se je v nahrbtnik vpil polit bencin. Ker sem imel na vrhu štruco kruha, jo je bencin seveda navlažil. Ker sva to opazila šele pod steno, kjer sva bivakirala, nisva sprva vedela, kaj naj narediva. Se je pa Rok spomnil, da je pri mami v lekarni dobil tablete

proti bolečinam. Tako sva pojedla malico z bencinskim kruhom in na vrh pogoltnila še nekaj tablet, da nama ne bi bilo slabo ali še kaj hujšega. Pa še pomagale so – ali pa sva mogoče pri plezanju bila tako hitra zaradi zaužitega bencina?»

Franc Pušnik: »Prva leta smo se vozili s starimi mopedi, a smo se vseeno 'bolje' in dlje peljali kot z avtobusom. Na tabor na Okrešelj smo se enkrat odpravili z različnimi prevoznimi sredstvi – s kolesi (seveda še ne z gorskimi!) ter z mopedi. Mopedisti smo bili hitrejši in smo po Logarski dolini do Rinke nato s pomožno vrvico vlekli kolesarje. Vse je lepo potekalo. Le na cilju se nismo mogli hitrostno uskladiti in so vsi kolesarji s težkimi nahrbtniki pristajali na trdih tleh. Za varnost pa smo bili poskrbeli, saj smo vsi imeli na glavah čelade – alpinistične.

Prva leta tudi nikoli nismo imeli veliko denarja in smo vedno morali iskati najcenejše variante. Tako smo si v Zermattu ogledovali lepe in drage hotele, spat pa smo odšli v spalne vreče na senik zunaj mesta. Zjutraj nas je lastnik zbudil, nekaj zamrmral in nekam odšel, mi pa smo tudi hitro odhiteli v nasprotno smer, saj je v Švici 'vse prepovedano' oz. nič ni zastoj.

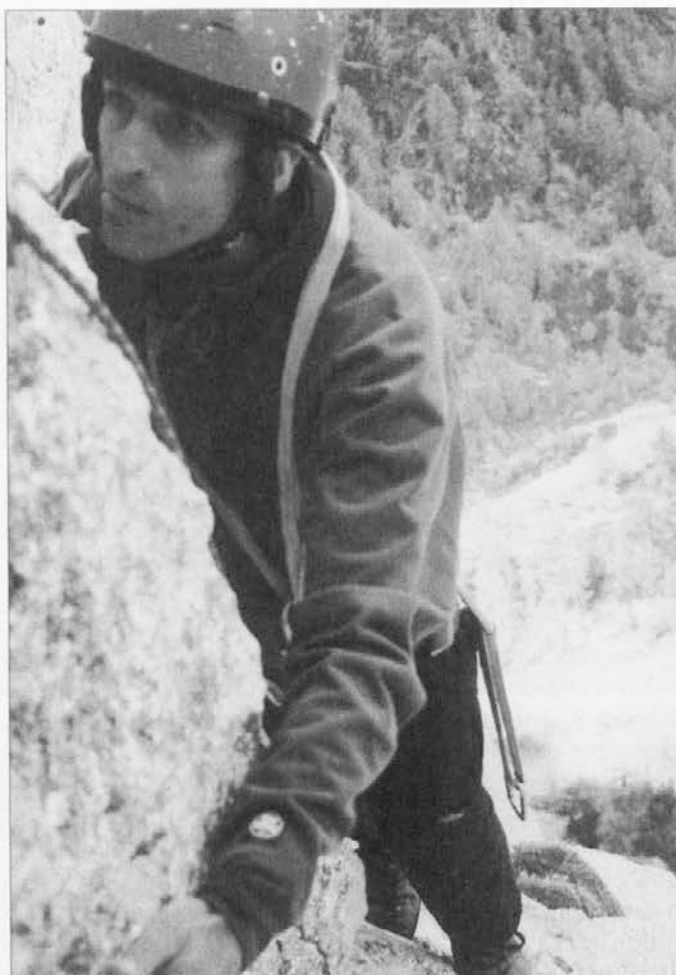
Nekoč smo se po enotedenskem plezanju vračali z avtobusom iz Julijskih Alp. Gneča je bila velika, pošteno utrujeni in preznojeni smo stali. Ko pa si je najpogumnejši sezul čevlje, sta se takoj izpraznila dva sedeža in na njima smo se potem prijateljsko menjavali do doma.

V Paklenici nas neko leto noben voznik avtobusa ni hotel pobrati, ker smo imeli preveč prtljage. Po celodnevem čakanju smo potem proti večeru organizirali zasedo in ustavili avtobus.«

»Ali se poleg t. i. klasičnega plezanja ukvarjata še s katerimi sorodnimi športi, npr. s športnim plezanjem, plezanjem po balvanih ipd.?«

Stanko Mihev: »V naših začetkih alpinizma smo plezali tehnično, kjer prosto ni bilo mogoče. S tem se nismo preveč obremenjevali, šele po letu 1980 so s kvalitetnejšim treningom dvignili nivo prostega plezanja. Zadnja leta plezamo na umetni veliki in mali plezalni steni na Ravnah in ti služita zgolj za trening za plezanje v gorah. Pozimi plezamo zaledenele slapove, kar prav tako dviguje kakovost zimskega plezanja v domačih gorah in na odpravah v visokogorju.«

Franc Pušnik: »Meni še vedno največ pomeni alpinizem, plezanje v visokogorju. Turo moraš načrtovati in se nanjo pripraviti. Poznati moraš nevarnosti v gorah, izbrati moraš pravilno opremo. To je povezano z zgodnjim vstajanjem, nošnje težkega nahrbtnika, s celodnevno delom v steni in s sestopom. Povezano je tudi z vremenom – pozimi je

Franc Pušnik

včasih hudo mrzlo, piha močan veter, sneži, poleti pa je lahko vroče, soparno. Včasih si lačen, velikokrat žejen ... Verjetno pa alpinisti vse to sprejemajo zavestno, za nagrado doživimo čudovite sončne vzhode in zahode ter notranje zadovoljstvo po uspešno izvedeni turi.

Tako za trening in krepitev moči pa hodim občasno plezat na malo plezalno steno. V skali nato lažje preplezam kakšno težavno mesto. Splošno telesno kondicijo pa vzdržujem s hitro hojo v hrib, z vožnjo z gorskim kolesom, pozimi smučam in tečem na smučeh. Vse to mi pride prav pri turnem smučanju, ki zahteva veliko alpinističnega in smučarskega znanja. V zadnjih zimah pa sem zelo rad plezal tudi v zaledenelih slapovih.«

»Kaj pa drugi športi? Pred leti je bilo med alpinisti 'modno' jadralno padalstvo, zdaj se vsi navdušujejo nad gorskim kolesarjenjem.«

Stanko Mihev: »Ob rojstvu sina in razredčeni plezalni družini na Ravnah sem se na prigovarjanje Franca Pušnika - Fižole nekaj let navduševal nad gorskim kolesarjenjem. Če delaš celodnevne kolesarske ture, je potrebno garanje, katerega pa sem navajen iz udejstvovanja v gorah.

Opravil sem štiridnevno kolesarsko turo po pešpoti E 6, prekolesarili smo ture okrog rek Meže in

Mislinje in po Dravski dolini ter drugje. Sedaj mi pa alpinizem zopet pobere ves prosti čas. Prišel bo še čas za dolge ture s kolesom.«

Franc Pušnik: »Nekaj let sem se ukvarjal tudi z jadralnim padalstvom. Zanimivo je bilo, a se nekako nisem 'našel' v tej panogi. Z Mihom in s prijatelji smo tudi načrtno prekosarili vse naše bližnje doline po obronkih: Dravsko, Mislinjsko in Mežiško. Idej pa je še nekaj.«

»Se podajata kaj tudi v svet planinske literature? Vama je katera od knjig domačih ali tujih avtorjev še posebej pri srcu?«

Stanko Mihev: »Nimam žilice za pisanje, me pa zelo veseli zbiranje raznih podatkov. Zato sem se pred petimi leti lahkotno odločil za zbiranje podatkov o plezalnih smereh v stenah na Koroškem, kakor tudi za izdelavo opisov ostalih plezalnih dejavnosti (plezališča, zaledeneli slapovi, balvani ...). Mislil sem, da bom to delo opravil v dveh letih. Potem se je pokazalo, koliko je raziskovalnega dela, a konec letošnjega leta bo vodnik natisnjen.

Zbiram tudi ledinska imena z naših gora. Z Miranom Kodrinom in Mihom Fajmutom smo obdelali južne stene pogorja Pece. Naslednja bo severna stran Pece, zbral bom tudi imena v steni Raduhe.

Med pisatelji mi je pri srcu Iztok Tomazin z opisi svojih občutij in vzponov. Nekateri njegovi vzponi po mnenju večine ljudi mejijo na norost, vendar pa on s svojim občutkom za obvladovanje sposobnosti svojega telesa in uma dviguje meje nemogočega. Je tudi pesnik.«

Franc Pušnik: »Pisal nisem nikoli, rad pa prebiram planinsko literaturo. Knjige, ki so jih napisali Buhl, Terray, Bonatti, Zaplotnik, Svetina, Mahkota, sem prebral na dušek.«

»Oba imata družino. Kako usklajujeta družinske načrte z vajinimi alpinističnimi željami? Sta tudi svojim otrokom privzgojila ljubezen do planin?«

Stanko Mihev: »Imam ženo in otroka. Menim, da moraš za sebe poskrbeti sam. Z večletnim plezanjem sem pridobil znanje in izkušnje za dokaj varno plezanje. Je pa še vedno nekaj usode, ki pa je ne moreš usmerjati.

Nočem postati takšen, kot je danes tako moderno. Za večino so pomembne predvsem materialne dobrine, ne najdejo zadovoljstva v preprostem in naravnem življenju. Mnogi hočejo slanino brez maščobe, telesno delo brez znoja, vojno brez žrtev ... To je tako, kot da ne bi občutil prvotnega veselja do življenja, želja ali drobnih zadovoljstev, ki pa ti lahko zagotovijo polnost življenja. Vendar pa si mora to vsakdo sam urediti v glavi.«

Franc Pušnik: »Verjetno imam nekaj sreče, da je tudi žena alpinistka in tako se lahko o plezalnih načrtih dogovoriva skoraj zmeraj, skratka ta najina dejavnost je del našega življenja. Veliko tur narediva skupaj, včasih pa gre na pot le eden. Oba najina otroka imata naravo rada, upam, da sta nekaj popotnice za življenje dobila na naših skupnih poteh.«

»Dejavna sta v Alpinističnem klubu Ravne, kjer sta opravljala že različne zadolžitve. Kakšen je po vajinem mnenju pomen takšne organizacije?«

Stanko Mihev: »Danes se stvari spreminjajo, vendar menim, da če hočeš delovati z več drugimi ljudmi z istimi cilji, moraš nekako združiti moči in vleči voz v isti smeri. To se pokaže pri odpravah v tuja gorstva, ob izdelavi večjih skupnih objektov.

Me pa včasih prebliskne, da že dolgo delam v klubu. Mogoče že predolgo, saj bi morali mladi bolj nakazati, da hočejo aktivno delati na raznih področjih v klubu.«

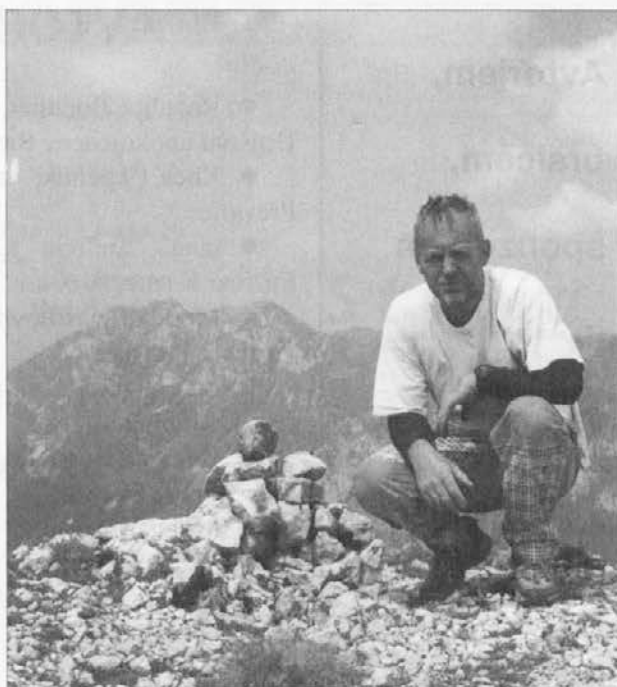
Franc Pušnik: »V klubu delam vsa leta. Veliko prostega časa sem vložil v to, vendar to delam z veseljem. Mi trije smo tudi nekaka rdeča nit kluba vsa ta leta. Skozi to delo se spoznavamo in dopolnjujemo, včasih tudi razhajamo v pogledih.

Mislím, da je to delovanje v okviru alpinističnega kluba koristno za mlade, za družbo in za kraj. Skupaj smo opravili veliko delovnih akcij, prislužili smo si denar za vzpone in odprave. Z organiziranjem in delom sem pomagal pri izgradnji vseh naših objektov: alpinistične sobe v Gramoznici leta 1979, plezalne stene na OŠ Prežihovega Voranca leta 1992, alpinistične sobe na Grohatu leta 1991, male plezalne stene na OŠ Koroški jeklarji leta 2001. Vse to pa je jamstvo, da se dejavnost odvija in da se bo naše delo nadaljevalo.

V teh letih je klub doživel tudi spremembe. Sprva smo bili samo alpinisti. V osemdesetih letih se je začelo prosto plezanje, nato športno plezanje ter balvansko plezanje. Vse te panoge so si sorodne, saj jim je skupno gibanje – plezanje. A se močno razlikujejo. V našem klubu smo še vsi skupaj, vendar mislim, da se bomo v prihodnosti verjetno razšli. V klubu imamo kadrovske probleme, saj zanesenjakov ni več veliko in ljudi, ki so pripravljeni delati tudi za druge, skorajda ni več. Žal marsikdo gleda le na svojo korist, to pa je za takšno dejavnost zelo slabo. Menim, da prijateljstva, spoštovanja in pripravljenosti za skupno idejo ne moreš kupiti za denar.«

»Junija odhaja na pot v Južno Ameriko številna odprava AK Ravne. Ni vajina prva, je pa verjetno zelo zanimiva. Kakšni so vaši cilji?«

Stanko Mihev: »Res odhajamo 21. junija v Peru, v pogorje Cordillera Vilcanota – skupina Colque Cruz. V odpravi nas je osem članov AK Ravne in en član AK Slovenj Gradec. To bo moj peti obisk Andov, saj so mi prirasli k srcu z gorami in ljudmi tam okrog. Naš cilj je osvojiti vrhove z višino okrog 6000 m, in sicer po prvenstvenih smereh. V našem klubu zaenkrat nimamo alpinistov z vrhunskimi vzponi. Smo pa zato vedno bolj delovni pri šolah, skupnih akcijah in vzponih. Nekako 'klapamo'. Bodo pa čez leta prišli danes redki alpinisti, ki jim je v zadovoljstvo včasih tudi garanje in plezanje v težkih smereh.«

Utrinki iz alpinistične dejavnosti sogovornikov

Franc Pušnik: »Odprave so tudi ena od rdečih niti naše dejavnosti, saj je za vsako potrebno veliko priprav, dela in denarja. Odprava zahteva skoraj leto dni priprav, odvisno od cilja. Letos bomo pet tednov v področju južnih perujskih Andov, kjer še ni veliko preplezanega. Mislim, da bo zelo zanimivo.«

»Čeprav sta zavzeta s pripravami na letošnjo sezono, pa me zanimajo tudi vajini dolgoročni načrti. Kaj nameravata v gorah 'postoriti' v prihodnjih letih?«

Stanko Mihev: »Pravzaprav dolgoročnih načrtov nimam. Vem, da moram živeti sproti za vsak dan posebej ali za turo v gore, dokler bom zdrav in sposoben plezanja. Po mojem mi načrtov ne bo nikoli zmanjkalo. Toliko se pa poznam.«

Franc Pušnik: »Vrh moje plezalne dejavnosti je že minil, še vedno pa obstajajo gore, na katere bi rad priplezal ali se povzpel nanje s smučmi, še vedno se oziram za bližnjimi in daljnimi gorovji, kjer še nisem bil ... to pa pomeni, da treniram, plezam, smučam, prebiram planinsko literaturo in še vedno kujem načrte, kaj bi še lahko doživel.«

»Za konec še kakšna misel, namenjena našim bralcem.«

Stanko Mihev: »Življenje je prelepo, da bi si ga uničevali s hlepenjem po izpolnitvi ogromnih želja; zadovoljstvo vedno najdemo v manjših željah, ki jih lahko tudi uresničimo.«

**Avtorjem,
bralcem,
sponzorjem
in
vsem
prijateljem
Koroškega
fužinarja
se
zahvaljujemo
za
naklonjenost
in
upamo,
da
se
bomo
ponovno
srečali
decembra.**

Uredništvo

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

- Rozalija Borstner, predsednica komisije za kulturne dejavnosti pri Društvu upokojencev Ravne na Koroškem
- Elica Čepelnik, vaditeljica rekreativne vadbe pri Društvu Partizan Prevalje
- mag. Andreja Čibron-Kodrin, urednica Koroškega fužinarja, Fužinar Ravne, d. o. o.
- Marička Čreslovnik, vaditeljica rekreativne vadbe pri Društvu Partizan Prevalje
- dr. Helga Glušič, redni univ. prof. za slovensko književnost na FF (v p.), Ljubljana
- Hedvika Gorenšek
- Franc Gornik
- Milena Haramija
- Simona Javornik, univ. dipl. ide. prim. jezikoslovka in prof. umet. zgodovine, kustodinja Koroškega muzeja Ravne na Koroškem
- Greta Jukič
- Blaž Kajzer
- Slavica Klančnik, prof., OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Marjan Kolar, pisatelj
- mag. Jernej Kožar, višji kustos v Koroški galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec
- Karlo Krevh
- Marjan Marinšek
- Ana Pavše, univ. dipl. org., predsednica ADK – Univerza za tretje življenjsko obdobje
- Jožica Pušnik, v. d. vodje Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti, OI Ravne
- Jaki Rožič
- Mitja Šipek
- Simona Vončina, univ. dipl. bibl., bibliotekarka v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem

Koroški fužinar je ustanovila Železarna Ravne leta 1951. Ta številka je izšla s pomočjo objavljenih pokroviteljev. Izdal in založil jo je Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška cesta 14, Ravne na Koroškem.

Uredništvo: glavna in odgovorna urednica mag. Andreja Čibron-Kodrin, tehnična urednica Jelka Jamšek. Lektoriranje: Miran Kodrin, prof. Fotografija na naslovnici: arhiv S. Miheva. Tel.: (02) 870 6441. Faks: (02) 82 23 013.

Elektronski naslov: Andreja.Cibron@sz-metal.si.

Naslov uredništva: Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem.

Tisk: ZIP center, d. o. o., Ravne na Koroškem.

Na podlagi zakona o davku na dodano vrednost (Ur. list RS, št. 89/98) sodi časopis med proizvode, za katere se obračunava davek na dodano vrednost po stopnji 8,5 %.

Ponatis prispevkov ni mogoč brez dovoljenja uredništva.

ISSN C500-0610

POKROVITELJI

PETROL

Energetika

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem
Tel.: 02 870 6100
Fax: 870 6106

Styria
V z m e t i

**SISTEMSKA
TEHNIKA d.o.o.**
SKUPINA **VIATOR & VEKTOR**

Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

Styria Vzmeti d.o.o.
Koroška c. 14 - 2390
Ravne na Koroškem - Slovenia
Tel.: +386(0)2 82 17 69
Fax: +386(0)2 82 20 793
E-mail: ravne@styriagroup.com

SLOVENSKE ŽELEZARNE
METAL • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

SŽ-OPREMA RAVNE

Pnevmatika, hidravlika, orodja in tehnološke linije d.o.o.
Koroška cesta 014, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

Biro za Varost pri Delu - Ravne, d.o.o.

Koroška c. 14 / 2390 Ravne na Koroškem / tel. & fax: (02) 82 155 67

POOBlašČENO PODJETJE ZA IZVAJANJE STROKOVNIH NALOG
S PODROČJA VARSTVA PRI DELU IN VARSTVA PRED POŽAROM

SERPA d.o.o.

Inženiring • proizvodnja •
diagnosticanje in obnova strojev

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem
Tel.: +386 (0)2 870 63 06
Fax: +386 (0)2 870 63 03
prodaja@serpa.si
www.serpa.si
info@serpa.si

SALUS®

2392 MEŽICA
Ob Meži 11

Tel.: 02 870 6603
Fax: 02 870 6605

TRANSKOR
PREVOZI • SERVIS • TRGOVINA

I K D, d.o.o.

Na šancah 80
2390 Ravne na Koroškem

VEP SVETOVANJE
VARSTVO PRI DELU. VARSTVO OKOLJA. POŽARNA VARNOST.

KOROŠKI
97,2 FM Radio
SLOVENJ GRADEC

študijska knjižnica

PER

KOROŠKI fizičar

2004

658(497.12)(085.3)

3008897,1

KOROŠKA OSREDNJA KNJIŽNICA
RAVNE

COBISS